

**T.C.**

**HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İŞLETME ANABİLİM DALI**

**İŞLETME DOKTORA PROGRAMI**

**YABANCI BANKALARIN REEL SEKTÖRE VERİLEN KREDİLER VE  
BANKACILIK SEKTÖRÜ KÂRLILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: BRICS-T  
ÖRNEĞİ**

**DOKTORA TEZİ**

**HAZIRLAYAN  
ERKAN SARSICI**

**GAZİANTEP - 2019**

**T.C.**

**HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İŞLETME ANABİLİM DALI**

**İŞLETME DOKTORA PROGRAMI**

**YABANCI BANKALARIN REEL SEKTÖRE VERİLEN KREDİLER VE  
BANKACILIK SEKTÖRÜ KÂRLILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: BRICS-T  
ÖRNEĞİ**

**DOKTORA TEZİ**

**HAZIRLAYAN  
ERKAN SARSICI**

**TEZ DANIŞMANI**

**DOÇ. DR. İBRAHİM HALİL EKŞİ**

**GAZİANTEP- 2019**



**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
MÜDÜRLÜĞÜNE  
DOKTORA KABUL VE ONAY FORMU**

**İşletme** Anabilim Dalı **İşletme** Doktora Programı öğrencisi **Erkan SARSICI** tarafından hazırlanan “**Yabancı Bankaların Reel Sektöre Verilen Krediler ve Bankacılık Sektörü Karlılığı Üzerindeki Etkileri: BRICS-T Örneği**” başlıklı tez, **20 / 09 / 2019** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

**Görevi**

**Unvanı, Adı ve Soyadı**

**İmzası:**

**Kurumu/Üniversitesi**

**Tez Danışmanı**

Doç. Dr. İbrahim Halil EKŞİ  
Gaziantep Üniversitesi

**Jüri Başkanı**

Prof. Dr. Erdiñç ALTAY  
İstanbul Üniversitesi

**Jüri Üyesi**

Doç. Dr. Yusuf Ekrem AKBAŞ  
Adıyaman Üniversitesi

**Jüri Üyesi**

Dr. Öğr. Üyesi M. Akif DESTEK  
Gaziantep Üniversitesi

**Jüri Üyesi**

Dr. Öğr. Üyesi Eda DİNERİ  
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

**Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.**

Prof. Dr. Mazlum ÇELİK  
**Enstitü Müdürü**

## TEZ ETİK BİLDİRİM SAYFASI

Doktora tezi olarak sunduğum “**Yabancı Bankaların Reel Sektöre Verilen Krediler Ve Bankacılık Sektörü Kârlılığı Üzerindeki Etkileri: Brics-T Örneđi**” Başlıklı alışma tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gűsterilenlerden olduğuunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğuunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Gaziantep, 2019

Erkan SARSICI



## ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde pek çok kişinin emeği ve katkısı bulunmaktadır. “Yabancı Bankaların Reel Sektöre Verilen Krediler ve Bankacılık Sektörü Kârlılığı Üzerindeki Etkileri: Brics-T Örneği” konulu tezimde bana olan güvenini her zaman hissettiğim ve bilimsel bakış açısıyla tezime katkılarını sağlayan başta danışman hocam Doç. Dr. İbrahim Halil EKŞİ’ye, görüş eleştiri ve katkılarından dolayı değerli jüri üyelerine, çalışma boyunca büyük bir özveriyle desteğini benden esirgemeyen Doç. Dr. Yusuf Ekrem AKBAŞ ve Dr. Öğr. Üys. M. Akif DESTEK’e ve yoğun süreç içerisinde en büyük destekçilerim olan aileme teşekkür ederek, çalışmanın tüm ilgililere yararlı olmasını dilerim.

GAZİANTEP, 2019

Erkan SARSICI

## ÖZET

Ülke ekonomileri açısından reel sektör ve bankacılık sektörü birbirleri ile ilişki içerisinde olan en önemli iki sektördür. Bankacılık sektörü, ülkedeki fon ilişkilerinin derinleşmesinde ve gelişmesinde büyük rol oynamaktadırlar. Bankacılık sektöründeki gelişmelerin, reel sektör üzerinde önemli etkisi olduğu kabul edilmektedir. Bu çalışmada, bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankaların ülkeye girişlerinin gerek bankacılık gerekse reel sektör üzerinde etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır.

Periyot olarak 2006 - 2016 periyodu seçilmiştir. Çalışmada, iki farklı model kullanılarak, panel veri analizi yapılmıştır. Çalışmada ilk olarak; yabancı banka aktifleri ile reel sektöre verilen krediler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Daha sonra ise yabancı banka aktifleri ile banka aktif karlılığı arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışma sonucunda; birinci model olan, yabancı banka aktifleri ile reel sektöre verilen krediler arasında anlamsız ilişki, ikinci model olan, yabancı banka aktifleri ile bankacılık sektörünün aktif kârlılığı arasında ise anlamlı ve pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Yabancı banka, Reel sektör, Bankacılık Sektörü, BRICS-T Ülkeleri, Panel Veri Yöntemi

## ABSTRACT

In terms of national economies, the real sector and the banking sector are the two most important interrelated sectors. The banking sector plays a major role in deepening and developing fund relations in the country. Developments in the banking sector are considered to have a significant impact on the real sector. In this study, it has been investigated whether the entry of foreign capital banks operating in banking sector has an effect on both banking and real sector.

The period 2006 and 2016 was chosen as the period. In this study, panel data analysis was performed using two different models. Firstly; The relationship between foreign bank assets and loans to real sector has been examined. Then, the relations between foreign bank assets and bank asset profitability were examined. In the results of working; It is concluded that there is a meaningless relationship between the first model, foreign bank assets and loans to the real sector, and the second model, which is a significant and positive relationship between the assets of the foreign banks and the profitability of the banking sector.

**Keywords:** Foreign Bank, Real Sector, Banking Sector, BRICS-T Countries, Panel Data Method

## İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET .....	ii
ABSTRACT .....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ .....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
<b>BİRİNCİ BÖLÜM</b>	
<b>GİRİŞ .....</b>	<b>1</b>
<b>BANKACILIK SEKTÖRÜ, REEL SEKTÖR ve YABANCI BANKALAR .....</b>	<b>5</b>
1.1. Bankacılık Sektörü.....	5
1.1.1. Bankaların Sınıflandırılması .....	5
1.1.1.1. Sermaye Yapılarına Göre Bankalar .....	6
1.1.1.2. Faaliyetlerine Göre Bankalar .....	7
1.1.2. Bankacılık Sektörü İle Reel Sektör İlişkisi .....	10
1.1.2.1. Bankaların Reel Sektöre Sağladığı Krediler .....	10
1.1.2.1.1. Banka Kredilerinin Tanımı, Unsurları ve Fonksiyonları.....	11
1.1.2.1.2. Banka Kredilerinin Türleri .....	12
1.1.2.2. Bankacılık Sektörünün Finansmanı.....	13
1.1.2.3. Reel Sektörün Finansman Olanakları .....	17
1.1.2.4. Bankaların Finansman Sağlama Fonksiyonu İle Reel Sektör İlişkisi .....	20
1.2. Yabancı Bankalar.....	22
1.2.1. Yabancı Bankaların Ülkeye Giriş Teorileri.....	24

1.2.1.1. Finansal Serbestleşme (Liberalizasyon) .....	24
1.2.1.2. Bankacılıkta Rekabet.....	27
1.2.1.3. Bankaların Uluslararasılaşması.....	28
1.2.2. Yabancı Bankaların Diğer Ülkelere Giriş Türleri .....	29
1.2.3. Yabancı Bankaların Ülkeye Girişlerinin Olumlu Etkileri.....	32
1.2.4. Yabancı Bankaların Ülkeye Girişlerinin Olumsuz Etkileri.....	34

## **İKİNCİ BÖLÜM**

<b>BRICS-T ÜLKELERİ VE EKONOMİK YAPILARI.....</b>	<b>37</b>
2.1. Genel Olarak BRICS-T .....	37
2.2. BRICS-T ülkelerinin Ortak Özellikleri.....	40
2.3. BRICS-T Ülkelerinde Yabancı Bankaların Faaliyetleri.....	41
2.4. BRICS-T Ülkeleri .....	44
2.4.1. Brezilya .....	45
2.4.2. Rusya.....	50
2.4.3. Hindistan .....	55
2.4.4. Çin.....	61
2.4.5. Güney Afrika.....	67
2.4.6. Türkiye.....	70

## **ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**

<b>LİTERATÜR TARAMASI.....</b>	<b>76</b>
--------------------------------	-----------

## **DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**

<b>UYGULAMA.....</b>	<b>85</b>
4.1. Araştırmanın Amacı .....	85

4.2. Araştırmanın Önemi.....	85
4.3. Araştırmanın Kapsamı .....	86
4.4. Araştırmanın Kısıtları .....	87
4.5. Araştırmanın Hipotezleri .....	88
4.6. Araştırmanın Veri ve Değişkenleri.....	88
4.7. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri .....	94
4.7.1. Panel Veri Analizi.....	94
4.7.1.1. Panel Verinin Avantaj ve Dezavantajları.....	95
4.7.1.2. Panel Veri Modelleri.....	96
4.7.1.2.1. Statik Panel Veri Modelleri.....	96
4.7.1.2.1.1. Sabit Etkili Modeller.....	97
4.7.1.2.1.2. Rassal Etkiler Modeli.....	98
4.7.1.2.1.3. Sabit Etkiler Modelinin Test Edilmesi.....	99
4.7.1.2.1.4. Hausman Testi.....	100
4.7.1.2.1.5. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi.....	101
4.7.1.2.1.6. Değişen Varyans ve Otokorelasyon Testleri.....	102
4.7.1.3. Panel Birim Kök Testleri.....	103
4.7.1.3.1. Birinci Kuşak Panel Birim Kök Testleri.....	104
4.7.1.3.1.1. Levin-Lin-Chiu Panel Birim Kök Testi.....	104

## **BEŞİNCİ BÖLÜM**

<b>ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....</b>	<b>107</b>
------------------------------------	------------

## **ALTINCI BÖLÜM**

<b>SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....</b>	<b>119</b>
------------------------------------	------------

<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>126</b>
-----------------------	------------

## TABLULAR LİSTESİ

### Sayfa No

<b>Tablo 1.</b> Reel Sektöre Verilen 2013-2018 Yılları Kredi Verileri (Milyar Dolar) .....	22
<b>Tablo 2.</b> BRICS-T Ülkelerinin Güçlü ve Zayıf Yönleri .....	38
<b>Tablo 3</b> 2006-2016 Yıllarında BRICS-T Ülkelerinde Hizmet Veren Yabancı Banka Sayılarının Sektöre Oranı (%) .....	42
<b>Tablo 4.</b> BRICS-T Ülkeleri 2006-2016 Yılları Yabancı Banka Aktiflerin Sektöre Oranı (%) .....	43
<b>Tablo 5.</b> BRICS-T Ülkeleri 2006-2016 Yılları Nüfusu (Kişi).....	44
<b>Tablo 6.</b> Brezilya Temel Bankacılık Verileri.....	46
<b>Tablo 7.</b> Brezilya Ekonomik Verileri.....	48
<b>Tablo 8.</b> Rusya Temel Bankacılık Verileri.....	52
<b>Tablo 9.</b> Hindistan Temel Bankacılık Verileri.....	58
<b>Tablo 10.</b> Çin Bankacılık Temel verileri.....	63
<b>Tablo 11.</b> Güney Afrika Temel Bankacılık Verileri.....	68
<b>Tablo 12.</b> Türkiye Temel Bankacılık Verileri.....	72
<b>Tablo 13.</b> Çalışmada Kullanılan Değişkenler ve Detayları.....	93
<b>Tablo 14.</b> Tanımlayıcı İstatistikler.....	107
<b>Tablo 15.</b> Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyon.....	108
<b>Tablo 16.</b> Yatay Kesit Bağımlılık Testi Sonuçları .....	109
<b>Tablo 17.</b> Otokorelasyon Testi Sonuçları.....	109
<b>Tablo 18.</b> Değişen Varyans Testi Sonuçları.....	110
<b>Tablo 19.</b> Birim Kök Test Sonuçları.....	111
<b>Tablo 20.</b> Hausman Test Sonuçları.....	112
<b>Tablo 21.</b> BRICS-T Ülkelerinde Yabancı Banka Girişlerinin Bankacılık ve Reel Sektöre Etkilerinin Panel veri Analiz Sonuçları.....	113

## ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1. Brezilya 2016-2016 Yılları Arası Büyüme Oranları.....	49
Şekil 2. Brezilya 2006-2016 Yılları Enflasyon Rakamları.....	50
Şekil 3. Rusya 2006-2016 Yıllık Büyüme Verileri.....	54
Şekil 4. Rusya 2006-2017 Yıllık Enflasyon Verileri.....	55
Şekil 5. Hindistan 2016-2016 Yılları Büyüme Verileri.....	60
Şekil 6. Hindistan 2016-2016 Yılları Enflasyon Verileri.....	61
Şekil 7. Çin 2006-2016 Yılları Arası Büyüme Veriler.....	65
Şekil 8. Çin 2006-2016 Yılları Enflasyon Verileri.....	66
Şekil 9. Güney Afrika 2006-2016 Büyüme Rakamları.....	69
Şekil 10. Güney Afrika 2006-2016 Enflasyon Rakamları.....	70
Şekil 11. Türkiye 2006-2016 Büyüme Verileri.....	73
Şekil 12. Türkiye 2006-2016 Enflasyon Verileri.....	74

## KISALTMALAR LİSTESİ

<b>ABD</b>	:	Amerika Birleşik Devletleri
<b>ADF</b>	:	Genişletilmiş Dickey-Fuller
<b>AIC</b>	:	Akaike Bilgi Kriteri
<b>BIS</b> Bankası)	:	Bank of International Settlements (Uluslararası Ödemeler
<b>BIST</b>	:	Borsa İstanbul (Türkiye Borsası)
<b>BRIC</b>	:	Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin
<b>BRICS</b>	:	Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Ülkeleri
<b>DB (WB)</b>	:	Dünya Bankası (World Bank)
<b>DF</b>	:	Dickey-Fuller
<b>DYY</b>	:	Doğrudan Yabancı Yatırım
<b>GSYH (GSYİH)</b>	:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
<b>JSE</b>	:	Güney Afrika Johannesburg Menkul Kıymet Borsası xxii
<b>LOG</b>	:	Logaritma
<b>MIST</b>	:	Meksika, Endonezya, Güney Kore ve Türkiye Ülkeleri
<b>IMF</b>	:	International Money Found (Uluslararası Para Fonu)
<b>IPS</b>	:	Im-Pesaran-Shin Panel Birim Kök Testi
<b>LLC</b>	:	Levin-Lin-Chiu Panel Birim Kök Testi
<b>PP</b>	:	Phillip Perron Testi
<b>SEC</b>	:	Amerikan Tahvil ve Hisse Senedi Komisyonu
<b>SC</b>	:	Schwarz Bilgi Kriteri
<b>SPK</b>	:	Türkiye Cumhuriyeti Sermaye Piyasası Kurulu
<b>S&amp;P</b>	:	Stand and Poors
<b>TMSF</b>	:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

## BİRİNCİ BÖLÜM

### GİRİŞ

Reel sektörün finansman ihtiyaçlarının karşılanmasında en büyük desteği sağlayan kurumların başında bankalar gelmektedir. Bankacılık sektörü ile reel sektör birbirlerini tamamlayıcı piyasalar olarak hareket etmektedirler. Bu iki sektör arasındaki en önemli ilişki bankalar tarafından reel sektöre sağlanan kredi olanaklarıdır. Bankalar sadece kredi vermekle kalmayıp kredi vermenin yanı sıra işletmelerden mevduat şeklinde fon da toplayabilmektedir. Aynı zamanda bankalar reel sektörün ortaklık, borç ve alacak faaliyetlerinde aracılık görevi üstlenerek sektörün yükünü hafifletmektedirler.

Bankalar; özkaynaklarından, yabancı kaynaklardan, resmi ve özel kurumlardan toplamış olduğu vadeli veya vadesiz fonları, reel sektöre kredi vererek destek olabilmektedir. Bu anlamda bankalar fon arz edenler ile fon talep edenler arasında aracılık faaliyeti yürütmektedirler. Bankalar verdikleri hizmetler karşılığında komisyon, masraf, faiz vb. çeşitli gelirler elde etmektedirler.

Bankaların bireylere ve reel sektöre destek amacıyla sunduğu krediler, hem bankaların kârlılığı, hem de ekonomi açısından büyük bir öneme sahiptir. Bankalar tarafından sağlanan fonların kredi olarak piyasaya arz edilmesi ile reel sektörün finansman sorununun giderilmesine çalışılmaktadır. Bu durum ise ekonomilerde toplam üretim düzeyinin artmasını sağlayarak kredi arzını daha da arttırabilmektedir (Çamoğlu ve Akıncı, 2012: 195).

Bankalar özellikle kriz dönemlerinde finansal sıkıntıya girmiş müşterilerine destek çıkararak birey, firma ve ülke ekonomisine büyük katkılar sağlayabilmektedir. Bankaların rezervlerinin artması ile birlikte verilebilecek kredi miktarı da paralel olarak artacaktır. Bu nedenlerden dolayı finans sektörü ile reel sektörün sürekli iç içe olduğu, birbirlerine muhtaç oldukları yani birbirlerinin tamamlayıcıları oldukları söylenebilir.

Ticari bankaların finansal sistem içerisinde çok yüksek bir önemi bulunmaktadır. Bir ülkenin kalkınma ve büyümesi için tasarruf sahipleri ile yatırımcılar arasında aracılık görevi üstlenerek ülke ekonomilerine ve reel sektörlere büyük katkı sağlamaktadır. Çünkü; etkin çalışan bir bankacılık sistemi, ekonomiye düşük maliyetli ve uzun vadeli kaynak aktararak ekonomik büyümeye önemli bir katkı sağlayabilmektedir (Yağcılar, 2011: 13).

Firmalar üretim-ticaret faaliyetlerini devam ettirebilmek için yabancı kaynaklara sıkça başvurulmaktadır. Özellikle çalışmanın örneklemini oluşturan BRICS-T ülkeleri gibi gelişmekte olan ülkelerde bu durum net şekilde ortaya çıkmaktadır. Firmaların ve bireylerin genellikle başvurdukları yabancı kaynak banka kredileri olmaktadır. Banka kredilerinin, bir ülke ekonomisinde toplam çıktı miktarının artırılması ve dolayısıyla ekonomik büyümeye önemli derecede katkı sağlaması konusunda literatürde yapılmış çalışmalar bulunmaktadır (Erdönmez (2004), Beck, D.Kunt ve Peria (2011)).

Ekonomik büyümeye paralel olarak firmaların ve bankaların niteliksel ve niceliksel olarak büyümeleri de beklenmektedir. Bankalar, daha fazla ve farklı müşterilere hitap edebilmek için önce bölge dışında, daha sonra ülke dışında şubeleşerek uluslararasılaşma yolunu tercih edebilmektedirler. Küreselleşme ile beraber bankacılık sektörü, mülkiyet yapısı açısından önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Bu çerçevede özellikle son yıllarda, yabancı banka katılımı artmış, son küresel finansal krize kadar, devlete ait bankaların varlığı çoğu bölgede azalmıştır. Finansal serbestleşme sadece bankacılık sektörüne etki etmekle kalmayıp, genel anlamda finans sektörünü rekabet ve istikrar anlamında etkilemiştir. Rekabetin artması nedeniyle bankalar, daha fazla müşteriye ulaşmak ve daha fazla kar elde etmek için farklı ülkelerde yeni pazarlara açılarak bankacılık piyasalarına girebilmektedirler.

Banka mülkiyeti yapılarındaki değişiklikler 1990'lı yıllardan itibaren farklı eğilimler izlemiştir. Yabancı bankaların gelişi, banka özelleştirmeleri, serbestleşme reformları ve hızlı finansal küreselleşmeye bağlı olarak kesintisiz bir şekilde artmıştır. Gelişmekte olan ülkeler için, yabancı bankaların sahip olduğu varlıkların payı 1995'te yüzde 16 iken, 1990'ların sonunda yüzde 35'e çıkmıştır. 2010 yılında ise yüzde 52'ye yükselmiştir. Gelişmiş ülkelerde, yabancı sermayeli bankaların aktif payları 1995 yılında yüzde 15'ten 2005 yılı sonunda yüzde 28'e yükselmiştir. 2008 yılında ise yüzde 43'e ulaşmıştır. Buna karşılık, devlete ait bankaların aktif payları tüm bölgelerde düşüş eğilimi izlemiştir. Gelişmekte olan ülkelerde, devlete ait bankaların elinde bulunan banka varlıklarının ortalaması 1995 yılında yüzde 40 iken 2008 yılında yüzde 17'e, 2015 yılında ise yüzde 12'ye gerilemiştir (IMF, 2017: 9)

Yabancı bankaların ülkeye gelmesiyle birlikte bazı olumlu ve olumsuz durumlar da oluşabilmektedir. Olumlu gelişmelere örnek olarak; fonlara erişimin kolaylaşması, maliyetlerin düşebilmesi ve finansal aracılığın daha da gelişebilmesi örnek olarak verilebilir. Olumsuz gelişmelere örnek olarak ise; rekabetin artması, artan rekabet ile kâr marjının azalabilmesi, müşterilerin bankalar arası geçişinin kolaylaşması, bankaların mevcut müşterilerinin azalabilmesi, potansiyel müşterileri çekebilmek için daha fazla çaba sarf etmek zorunda kalmaları sayılabilir.

2000’li yıllarda gelişmekte olan ülkeler büyüme hızlarına, doğrudan yabancı yatırımları çekmelerine ve dünya ekonomisini etkileme güçlerine göre kendi içlerinde sınıflandırılmaya başlanmıştır. Bu sınıflar içerisinde, emek ve üretim maliyetinin düşük olması nedeniyle üreticilere büyüme fırsatı yaratan, milli gelirleri ile döviz rezervlerini hızla arttıran ve krizlerden diğer ülkelere göre daha az etkilenen, gelişmekte olan ülke kategorisinde bulunan, yüksek yabancı yatırımı çeken beş ülke dikkat çekmektedir. Bu beş ülke BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ) ülkeleri olarak tanımlanmaktadır (Ayaydın ve Baltacı, 2012: 55).

Grup ilk olarak BRIC (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) harflerinden oluşan kısaltma ile dörtlü grup olarak ortaya atılmıştır. BRIC terimi 2001 yılında o zamanki Goldman Sachs Yatırım Bankası başkanı Jim O’Neill tarafından, Building Better Global Economic BRICs isimli yayınında ortaya atılmıştır. 2010 yılına kadar BRIC olarak devam etmiş, 2010 yılına gelindiğinde ise Güney Afrika Cumhuriyeti’nin de bu gruba dâhil olması ile birlikte BRICS adına dönüşmüştür. O’Neill raporunda bu beş yükselen ekonominin 21. yüzyılda dünya ekonomisine yön vereceği tespitinde bulunmuştur (Thussu, 2018: 119).

Son küresel finansal kriz, bankacılık sektörünün mülkiyet yapısını ve bunun finansal aracılık üzerindeki sonuçlarına ilişkin tartışmayı tekrar alevlendirmiştir. Yabancı bankaların sektör içindeki payının artması, bu konudaki çalışmaları da beraberinde getirmiştir. Çalışmada, BRICS Plus’ta bulunması ve BRICS grubuna dahil edilmesi beklenen, ekonomik ve konjonktürel bağlamda benzerlik gösterdiği için Türkiye de dâhil edilmiştir. Bu bağlamda finans sektörünün önemli unsurlarından olan bankalar grubunda yer alan yabancı bankaların, reel sektör ve finansal sektör üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bu çalışmada BRICS-T (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye) ülkelerindeki yabancı bankalar, 11 yıllık zaman dilimi dâhilinde incelenecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde, bankalar ve reel sektör hakkında bilgiler verilmektedir. Bankaların hizmet alanlarına göre sınıflandırılması, reel sektör ile ilişkisi, kredi ve kredi türleri, yabancı bankalar hakkında bilgi verilerek sektöre olan katkılarının olumlu ve olumsuz yönleri belirtilmiştir.

İkinci bölümde, çalışmanın örneklemini oluşturan BRICS-T ülkelerinin genel özellikleri, ekonomik yapıları ve bankacılık sistemleri hakkında detaylı bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde, literatür taraması yapılarak benzer alanda çalışma yapılan konulara değinilerek kullanılan yöntem ve veriler hakkında bilgiler verilmiştir.

Dördüncü bölümde, çalışmanın amacı, önemi, kapsamı, kısıtları ve hipotezleri hakkında açıklamalar yapılmıştır. Daha sonra çalışmada kullanılacak yöntem ve teknikler ile ilgili olarak açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

Beşinci bölümde, panel veri analiz yöntemi kullanılarak, elde edilen analiz sonuçlarına göre bulgular değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Altıncı bölümde ise çalışmaya ait sonuç, değerlendirme ve önerilere yer verilmiştir.

## **1. BANKACILIK SEKTÖRÜ, REEL SEKTÖR ve YABANCI BANKALAR**

Çalışmanın ana konusunu oluşturan bankacılık ve reel sektör hakkında detaylı bilgiler bu bölümde incelenecektir. Öncelikle bankacılık, türleri, kredileri hakkında bilgiler verilerek reel sektör kısmına geçilecektir.

### **1.1. Bankacılık Sektörü**

Bankalar ihtiyacımdan fazla fon bulunduran ekonomik birimler ile fona ihtiyacı bulunan ekonomik birimler arasında köprü görevi görmektedir. Bankacılık sistemi, her ülke için ve dünya ekonomisi için çok önemlidir. İyi bir finansal sistemin sürdürülebilir ekonomik büyüme için temel bir faktör olduğu ifade edilmiştir (Levine, 2005: 2).

Finansal piyasaların dört temel fonksiyonu bulunmaktadır (Başoğlu, vd. 2009: 7).

Bunlar;

- 1- Fon ihtiyacı olan ile fon fazlası olan arasında aracılık yapmak.
- 2-Menkul değerlerin alım satımını sağlamak.
- 3-Menkul kıymet fiyatlarını oluşturmak.
- 4-Fonların ve ekonomik kaynakların tahsisini sağlamak.

Finansal piyasalar yukarıda sayılan fonksiyonları alt kurumları aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Bu alt kurumların en önemlisi de banka kurumlarıdır. 2017 Türkiye Bankalar Birliği kurumunun verilerine göre finans piyasalarının aktif büyüklüğünün % 82'lik kısmı bankalar tarafından oluşturulmaktadır (TBB, 2018: 15). Bankalar, fon fazlasına sahip olan mudilerinden topladıkları tasarrufları yatırım amaçlı kullanmaktadırlar. Bankalar olmadan, sermayenin büyük bir kısmı atıl bir şekilde ve güvensiz ortamlarda beklemek zorunda kalabilecektir. Bu yüzden bankacılık sistemini yeniden biçimlendirmek, güven ve güven kültürü oluşturmak, ekonomik büyümeye son derece büyük katkılar sağlayacaktır.

#### **1.1.1. Bankaların Sınıflandırılması**

Bankalar günümüzde farklı sınıflara ayrılarak, birbirlerinden ayrı kategorilerde hizmet vermekteler. En yaygın hizmet veren banka türlerinin ticari bankalar olduğu bilinmektedir. Ticari bankalar genel olarak; mevduat toplamak, aracılık yapmak, kredi vermek, sanayi ve hizmet kuruluşlarına destek olmak, kiralık kasa işlemleri, borsa işlemleri ve finansal ürün ve hizmetlerin pazarlanması gibi birçok işlem gerçekleştirmektedir. Bu bölümde bankalar sermaye yapılarına göre ve faaliyet alanlarına göre bankalar olarak sınıflandırılmaktadır.

### **1.1.1.1. Sermaye Yapılarına Göre Bankalar**

Sermaye yapılarına göre bankalar, kamu bankaları, yerli özel bankalar ve yabancı bankalar olarak üç grupta sınıflandırılabilir.

#### *Kamu Bankaları:*

Sermayesinin yarısından fazlası doğrudan veya dolaylı olarak kamu kurumlarına ait olan bankalar kamu bankaları olarak tanımlanmaktadır.

#### *Yerli Özel Bankalar:*

Sermayesinin yarısından fazlası bulunduğu ülke vatandaşı olan yerli yatırımcılara ait olan bankalar bu kapsamdadır.

#### *Yabancı Bankalar:*

Çalışmamızın temel konusunu oluşturan diğer bir ayrım ise; bankaların yerli ve yabancı bankalar olarak ayrılmasıdır. Bankaları bu şekilde kategorize etmek için, bankaların sermayesinin anavatanının dışında başka bir ülkede bulunan diğer yerleşik kişiler tarafından satın alınması gerekmektedir. Bir bankanın yabancı banka sayılabilmesi için yabancılar tarafından sahip olunması gereken asgari sermaye miktarı % 50 olarak kabul edilmektedir (Bumin, 2007: 7). Yabancı bankalar bu şekilde tüm dünya müşterilerine hizmet etme arzularını gerçekleştirmektedirler.

Yabancı bankaların faaliyet alanları globalleşme ile birlikte daha da genişlemeye başlamıştır. Yabancı bankalar diğer ülke piyasalarına 1980 ve 1990'lı yıllarda girmeye başlamıştır. Yabancı bankacılık faaliyetinde bulunan bankaların genel olarak yaptıkları aracılık işlemleri: döviz işlemleri, finansal yönetim ve danışmanlık hizmetleri, uluslararası ticaret işlemlerinde aracılık yapma, yabancı ülke vatandaşlarından mevduat kabulü ve fon transferleri gibi işlemlerini gerçekleştirmektedir (Apak, 1995: 3).

Bu sayılan işlemleri yapma izni ve altyapısı bulunan bankaların uluslararası bankacılık faaliyetleri yaptığı ve yabancı banka tanımında bulunan kriterleri taşıdığı söylenebilir. Yabancı bankaların bu işlemleri yapabilmesi için, fiziki olarak aracılık yapacağı ülke sınırları kapsamında bulunması şart değildir. Diğer bir anlatımla, bir banka uluslararası bankacılık faaliyetlerini, diğer ülkelerde anlaşmış olduğu yerli bankalar (rambursman veya muhabir

banka) aracılığıyla, uluslararası ödemeler sistemi vb. yöntemler kullanarak da gerçekleştirebilir (Baltacı, 2011: 16)

### **1.1.1.2. Faaliyetlerine Göre Bankalar**

Bankalar faaliyet alanlarına göre; merkez bankası, ticari bankalar, katılım bankaları, yatırım bankaları ve kalkınma bankaları olmak üzere beş gruba ayrılmaktadır.

#### *Merkez Bankaları:*

Merkez bankaları; genel olarak fiyat istikrarını sağlamak, milli paranın değerini korumak ve enflasyonu dengelemek üzere faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Bu görevleri ile beraber bankaların finansal ihtiyaçlarını karşılayarak, para ve sermaye piyasalarını da düzenleme yetkisine sahiptir. Hükümetlere ekonomik ve mali konularda finansal danışmanlık yapmak, ülkenin altın ve döviz rezervini korumak merkez bankalarının diğer amaçları arasında sayılabilmektedir.

Merkez bankaları; devletin kambiyo ve para politikalarını belirleyen, devlet adına para basma yetkisine sahip ve makroekonomik hedefleri olan banka olarak tanımlanmaktadır. Ticari bankalara nazaran daha az şubeye sahiptirler. Bölge müdürlükleri olarak temsil edilmekte ve diğer bankaları bir merkezden yönlendirmektedirler. Merkez bankalarına “emisyon bankası, ya da bankaların bankası” ifadeleri de tanım olarak kullanılabilir. Merkez bankaları ülke ekonomilerinde, faiz oranları, para politikaları, döviz kurları vb. konularda büyük oranda yetkiye sahip kurumlardır (Erdem, 2008: 257).

Merkez bankalarının temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Günel, 2006: 73);

- Halktan direkt mevduat toplayamadığı gibi halka direkt kredi de verememektedir.
- Piyasaya müdahale etmek için zorunlu karşılıklara müdahale edebilmektedir.
- Bankacılık faaliyetlerini hazine adına yapmaktadır.
- Finansal sistemin istikrarını ve devamını sağlamakla görevlidir.

#### *Ticari Bankalar (Mevduat Bankaları):*

Ticari bankaları diğer bankalardan ayıran en temel özellik bu bankaların müşterilerinden mevduat toplayıp, kredi verebilmesidir. Banka denildiğinde de asıl kastedilen ticari (mevduat)

bankalardır. Bu bankalar, mevduat toplar ve topladığı mevduatları fon ihtiyacı olan kişilere belli bir ücret (faiz) karşılığında kiraya vermektedirler.

Bankacılık sistemine güven duyulmayan ve sağlıklı işlemeyen bir ortamda tasarruflar bankalara emanet edilmeyecek, tasarruflar yatırım ve üretime dönüştürülemeyecektir. Dolaylı olarak ekonomik büyüme ve kalkınma zorlaşabilecektir. Ticari bankaların temel işlemleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu kanunu tarafından şu şekilde sıralanmıştır (BDDK, 5411/4: 14);

- Mevduat toplamak,
- Ticari işletmelere ve bireysel müşterilere kredi vermek,
- Fon transferi işlemlerine aracılık yapmak,
- Kambiyo işlemleri yapmak ve aracı olmak,
- Kiralık kasa işlemleri yapmak,
- Borsa işlemlerine aracılık yapmak,
- Fatura ödeme işlemlerini gerçekleştirmek,
- Teminat mektubu vermek.

*Katılım Bankaları:*

İnancı gereği faiz almak-vermek istemeyen, faiz ile ilgili herhangi bir gelir gider işlemi yapmak istemeyen kişi ve kurumların tercih etmek isteyecekleri finansal kurumlardır. Bu bankalarda tasarruflar değerlendirilirken faiz sistemi ile değil, kâr/zarar ortaklığı sistemi ile çalışılmaktadır. Nakit kredi verme işlemi dışında diğer ticari bankaların verdikleri tüm hizmetler katılım bankaları tarafından da verilebilmektedir. Katılım bankalarından hizmet almayı tercih eden müşteriler aşağıdaki hizmetlerden yararlanabilmektedirler (Günel, 2006: 75);

- Seyahat çeki işlemleri yapmak,
- Senet ve çek tahsilatı işlemleri yapmak,
- Teminat ve akreditif işlemleri yapmak,
- Kambiyo ve döviz işlemleri yapmak,
- ATM, banka kartı, kredi kartı hizmetleri vermek,
- Çek karnesi hizmetleri vermek
- İthalat ve ihracat işlemlerine aracılık etmek,

- Yatırım ve danışmanlık hizmetleri vermek,
- Kiralık kasa işlemleri yapmak vb. işlemler.

#### *Yatırım Bankaları:*

Yatırım bankaları ticari bankacılık faaliyeti gerçekleştirmeyen, mevduat kabul etmeyen ve kalkınma bankacılığının hizmet alanları dışında kalan alanlarda faaliyet göstermektedirler. Yatırım bankaları özel şirketlerin çıkarttığı menkul kıymetlerin satışını sağlayan ya da uzun vadeli yatırım kredisi desteği veren finansal kuruluşlardır. Genel olarak yatırım bankaları; yatırımların finansmanı, bakım ve onarım finansmanı ve fabrika gibi ticari tesislerin geliştirilmesi amacıyla kredi vermektedirler (Seyidoğlu, 2002: 712).

Yatırım bankalarının mevduat toplama yetkileri bulunmamaktadır. Temel olarak aşağıdaki hizmetleri vermektedirler (Akbulak ve diğ., 2004: 82);

- Firmaların halka arz edecekleri menkul değerlerin alım ve satımını firmalar adına gerçekleştirmek,
- Firmalara yatırım danışmanlığı hizmeti vermek,
- İhraç edilen menkul değerler için teminat ve destek sağlamak,
- İşletmelere orta ve uzun vadeli fon sağlamak yatırım bankalarının temel hizmetleri arasında sayılmaktadır.

#### *Kalkınma Bankaları:*

Kalkınma bankalarının en temel görevi; gelişmekte olan ülkelerde firmaların veya büyük sanayi kuruluşlarının sermaye yetersizliği yaşamaları durumunda sanayi alanında kaynak ve destek sağlayarak üretimin sürekliliği hedeflenmektedir. Kalkınma bankaları da yatırım bankaları gibi mevduat toplama yetkisine sahip değildir. Kalkınma bankaların verebileceği temel hizmetler şu şekilde sıralanabilmektedir (Koç, 2002: 54);

- Sektör firmaları için projeler hazırlamak ve bu projeler için kredi vermek, yatırımları desteklemek,
- Yatırımcılara projeleri için kısa, orta ve uzun vadeli fonlar sağlamak,
- Kurumsal firmalara finansman destek hizmetleri vermek ( leasing, forfaiting, faktöring, yapılandırma vb. ),
- Para ve sermaye piyasalarının gelişmesine katkı sağlamak,

- Yeni yatırım alanlarını ve faaliyetlerini desteklemek,
- Yatırımcı ve girişimcilere teknik ve idari anlamda destek sağlamak,
- Yabancı sermayenin ülkeye kazandırılmasına katkı sağlamak.

Yatırım bankaları ve kalkınma bankaları arasında bazı temel farklar bulunmaktadır. Bu farklılık şöyle sıralanabilir (Erdem, 2008: 267);

- Yatırım bankacılığının sermayesi sermaye piyasası fonlarından oluşur, kalkınma bankacılığının sermayesi ise kendi yönetimlerinde bulunan fon ve kredilerden oluşmaktadır.
- Yatırım bankaları kredi yerine uzun vadeli fon sağlayarak işletmelere destek çıkmaktadır. Kalkınma bankaları ise dolaylı şekilde kredi vererek işletmelere destek olmaktadır.
- Yatırım bankaları sermaye piyasalarının gelişmiş olduğu ülkelerde hizmet vermektedir. Kalkınma bankaları ise az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde hizmet vermektedirler.

### **1.1.2. Bankacılık Sektörü İle Reel Sektör İlişki**

Bankacılık sektörünün en önemli işlevlerinden biri tasarruf sahiplerinin yatırdıkları fonlar ile ihtiyaç duyulan fonlar arasında ilişki kurarak finansal piyasalara aracılık etmektir. Bankacılık sektörünün yaşamış olduğu olumlu ya da olumsuz gelişmeler reel sektörü de aynı yönde etkileme özelliğine sahiptir. Ekonomik göstergelerin en başında gelen faiz, bankacılık sektörünü ve reel sektörü çok yakından ilgilendirmektedir. Reel sektörün en önemli finans kaynaklarından biri olan bankalar, ülkenin ekonomik olarak büyümesinde ve istikrarın sürdürülebilmesinde büyük bir paya sahiptir (Şahin ve Doğukanlı, 2014: 40). Reel sektörün yaşayacağı ekonomik sıkıntılar kredilerin geri dönmesinde sıkıntı oluşturabilmekte veya bankaların para arzını kısması, faiz oranlarını arttırması neticesinde reel sektörü olumsuz yönde etkileyebilmektedirler.

#### **1.1.2.1. Bankaların Reel Sektöre Sağladığı Krediler**

Bankacılık sektörü ile reel sektör birbirine bağımlı olan iki sektör durumundadırlar. Reel sektör varlığını devam ettirebilmek, üretim ve yatırım yapabilmek için bankalar tarafından sağlanan finansal desteklere sık sık başvurumaktadırlar. Bankacılık ve reel sektör arasındaki en temel ilişki kaynağı krediler aracılığı ile gerçekleşmektedir. Bankalar hem kendi öz

kaynaklarını hem de farklı yollarla elde ettikleri kaynakları kredi olarak reel sektöre kullandırmaktadır. Bu kısımda kredilerin tanımına, unsurlarına ve fonksiyonlarına değinilecektir.

#### **1.1.2.1.1. Banka Kredilerinin Tanımı, Unsuruları ve Fonksiyonları**

Kredi kelimesi günümüzde bankalar dışında da sıkça kullanılan bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözlük anlamına göre kredi; saygınlık, güven ve itibar olarak tanımlanmaktadır. Kredi ile ilgili olarak çok çeşitli tanımlar yapmak mümkündür. Latince’de “inanma”, “güvenme“ anlamına gelen kredi, “crede” sözcüğünden gelmektedir. Bu kelime “saygınlık, itibar” gibi anlamlara karşılık gelmektedir. Kredi genel olarak; “belirli bir süre sonra ödeme vaadi ile mal, hizmet ve para cinsinden satın alma gücünün sağlanması ya da var olan satın alma gücünün belirli bir zaman sonra geri alınmak üzere başka bir kimseye devredilmesi” şeklinde tanımlanabilir (Vurucu ve Arı, 2017: 71).

Bankalar tarafından verilen kredilerin dört temel faktörü (unsuru) bulunmaktadır. Bu unsurlar şu şekildedir (BDDK, 2001; Öker, 2007; Öncü, 2001);

- Zaman (Vade) : Bankalar tarafından verilen kredinin vadesinin önceden belirlenmesi ve süre sonunda geri alınması koşuludur.
- Güven: Krediyi alacak olan kişi ve ya kurumun ekran ve piyasa istihbaratı yapılarak güvenilir olan kişilere kredinin verilmesidir. Yani verdikleri krediyi önceden belirlenen vade ve faize göre zamanında geri ödeyecek kişilere kredi verilmesidir.
- Risk: Bankalar her ne kadar da kredi verecekleri müşteriyi araştırsalar bile bazı istenmeyen durumlar karşısında verilen kredilerde sorun yaşanabilmektedir. Bu nedenle riski en aza indirebilmek için bankalar kredi talep edenlerden durumuna göre, kefalet, ipotek, rehin vb. güvenceler alarak riski minimize edebilmektedirler.
- Gelir: Bankaların kullandırdıkları kredi karşılığında faiz, masraf, komisyon vb. gelir elde etmeleridir.

Kredilerin, ekonomik birimlere ve ülke ekonomisine yararları şu şekilde özetlenebilmektedir (Güney, 2009: 11);

- Krediler; tasarrufları üretime ve yatırıma dönüştürerek, tasarrufların atıl kalmasını engellemektedir,
- Ticari işlemlerin hızlanmasına katkı sağlamaktadır,

- Kişi ve kurumları, ileride sahip olacakları gelirler ile yapacakları yatırımları öne çekerek üretime ve yatırıma katkı sağlamaktadır.

#### **1.1.2.1.2. Banka Kredilerinin Türleri**

Krediler türleri açısından farklı başlıklarda sınıflandırılabilir. Kredilerin bu sınıflandırılmasında; vadesi, amacı, niteliği, kullanılan sektörü, kullanım alanı ve güvence gibi kriterler önem kazanmaktadır (Aras, 1996: 8).

##### *Niteliklerine Göre Krediler:*

Krediler, niteliklerine göre nakdi kredi ve gayr-ı nakdi kredi olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Nakdi kredilerde banka, kredi talep eden müşterisine nakit olarak sermaye sağlamak ve karşılığında faiz, masraf ve komisyon almaktadır. Bu kredilere örnek olarak, iskonto ve iştirak kredisi veya bireysel ihtiyaç kredisi örnek verilebilir.

Diğer bir kredi olan gayr-ı nakdi kredi ise; bir yükümlülüğün yerine getirilmesi, bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi amacıyla bankanın müşterisine üçüncü kişilere karşı kefil olmasıdır. Buna örnek olarak da teminat mektupları, harici garantiler (kontrgaranti) v.b. gösterilebilir.

##### *Vadelerine Göre Krediler:*

Vadelerine göre krediler, kısa, orta ve uzun vadeli kredi olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Vadeleri bir yıla kadar verilen krediler kısa vadeli, bir yıldan beş yıla kadar vade ile verilebilecek krediler orta vadeli, beş yıldan daha uzun vadeli verilebilecek krediler ise uzun vadeli kredi olarak tanımlanmaktadır.

##### *Teminatlarına Göre Krediler;*

Bankalar kendilerinden kredi isteyen müşterilerine kredinin güven unsuru çerçevesinde araştırma yaparak kredi vermektedir. Daha önceki ödemelerinde sorun yaşamamış olan müşterilerden herhangi bir teminat almadan sadece kişinin imzası karşılığında kredi verebilmektedir. Fakat kredinin alıcısı, büyüklüğü, cinsi vb. gibi durumlarda banka gerek duyarsa ipotek, kefil ve teminat olarak krediyi kullanılabilmektedir.

### *Kaynaklarına Göre Krediler:*

Kaynaklarına göre krediler iki gruba ayrılmaktadır; banka kaynaklı krediler ve banka dışı kaynaklı kredilerdir. Bankanın kendi öz kaynaklarını kullanarak vermiş olduğu krediler banka kaynaklı kredi sınıfına girmektedir. Mevduat toplayarak, merkez bankası kredisi alarak, yurt içi veya yurtdışından kredi temin ederek müşterilerine sağladığı finansmanlar ise banka dışı krediler olarak tanımlanmaktadır.

### *Krediyi Alana Göre Krediler:*

Krediyi talep eden müşteriye göre kredilerin sınıflandırılması üç grupta olmaktadır. Bunlar, bireysel, ticari ve kurumsal kredi olarak ayrılmaktadır. Bireysel krediler T.C. kimlik numarasına sahip olanların aldıkları kredilerdir. Ticari krediler; KOBİ işletmelerine verilen kredilerdir. Kurumsal krediler ise; büyük ölçekli işletmelerin almış oldukları kredilerdir (Tuğcu vd., 2013: 18).

### *Kullanım (Veriliş Amacı) Açısından Krediler:*

Kullanım amacına göre krediler incelendiğinde; yatırım kredisi, donatım kredisi ve işletme kredisi olmak üzere üç gruba ayrılmaktadırlar.

Yatırım kredisi; ticari işletmelere yeni bina ve tesis kurulumu amacıyla verilen orta ve uzun vadeli ticari kredilerdir.

İşletme kredisi, var olan bir işletmenin faaliyetlerini ve üretimini devam ettirebilmesi amacıyla sermaye ihtiyacını karşılamak üzere verilen kısa, orta ve uzun vadeli kredilerdir.

Donatım kredisi ise, işletmenin yenilenmesi, yeni ekip ve makine alması için verilen orta ve uzun vadeli kredilerdir (Yılmaz ve Kerim, 2004: 84)

### **1.1.2.2.Bankacılık Sektörünün Finansmanı**

Bankalar, topladıkları kaynakları getirili kullanımlara dönüştürme açısından ekonominin sağlıklı işleyişi için vazgeçilmez kurumlardır. Bankalar; temelde kâr amacı ile kurulmuş, ana faaliyet konuları halktan mevduat toplamak ve topladıkları mevduatı kredilendirme ve diğer bankacılık işlemlerinde kullanmak olan anonim şirket statüsündeki finansal kurumlar yani ticari işletmelerdir.

Kasa ve diğerk bankalarda bulunan TL, döviz, altın, devlet tahvili, hazine bonosu gibi genelde sabit getirili menkul kıymetler bankanın fon kaynaklarını oluşturmaktadır. Banka fonları, her an paraya çevrilebilme özelliğine sahiptirler. Bankacılık faaliyetleri sırasında önemli olan unsur; kârlılığın yanısıra tüm kaynakların minimum maliyetle temin edilerek yapılan faaliyetlerden maksimum getirinin sağlanmasıdır. Kaynakların minimum maliyetle temin edilmesi, esas amaçtır.

Bankalar, fon kaynaklarının birini ya da birden fazlasını farklı oranlarda birlikte kullanabilirler. Başvurulacak fon kaynaklarının türü; bankanın ihtiyaçlarına, fon kullanım yerlerine, fon sağlama koşullarına ve kanuni düzenlemelere göre değişir. Bu nedenle bankaların fon yönetimi, optimal fon ihtiyacını tespit ederek en uygun kaynaktan ihtiyaçlar doğrultusunda fon sağlanması konusuna önem vermek zorundadırlar.

Bir bankanın rezerv elde etmede kullanabileceği kaynaklar şunlardır (Günel, 2012: 26):

- Vadesiz mevduatların arttırılması,
- Vadeli mevduat sertifikası çıkartılması,
- Merkez Bankası fonlarından ödünç alma,
- Tahvil ihracı,
- Sermaye belgeleri satarak veya başka yollarla sermaye fonlarının arttırılması,
- Sendikasyon kredisi kullanması,
- Eximbank Kredileri,

Vadesiz mevduatların arttırılması: Konjonktürel likidite ihtiyaçlarının karşılanması ve vadesiz mevduat sağlanabilmesi için, bankaların mevduat faiz oranlarını değiştirmede serbest olmaları oldukça güçtür. Faiz oranları konusunda rekabet, para otoriteleri tarafından sınırlandırılmaktadır.

Vadeli mevduat sertifikası çıkartılması: Vadeli mevduat sertifikaları ile bankalar nakit gereksinimini karşılamak için rekabetçi faiz oranlarında mevduat sertifikası çıkartarak, daha fazla kredi verebilir duruma gelmişlerdir. Böylece; bankalar, ödünç verilebilir fonlar piyasasına güçlü bir rakip olarak girme olanağı bulmuşlardır.

Merkez Bankası fonlarından ödünç alma: Rezerv eksikliğini gidermeye çalışan bir banka için diğerk bir yol, Merkez Bankası'ndan ödünç almaktır. MB eğer piyasadaki para miktarını artırmak istiyorsa, bankaların ellerinde bulunan menkul kıymetleri belli bir iskonto

bedeliyle alarak bankalara fon sağlayabilmektedir. Yine MB, kendi elinde bulunan menkul kıymetleri, bankalara geri satın alma vaadiyle satması durumunda satış ve alış arasındaki fark kadar bankalara fon sağlayabilmektedir (TCMB, 2012: 2).

Likidite Senetleri: Para politikasının etkinliğini artırmak ve piyasadaki likiditeyi düzenlemek (fazla likiditenin çekilmesi) amacıyla kullanılan, kısa vadeli senet özelliğinde bir para politikası aracıdır. Vadesi 91 günü geçmeyen likidite senetleri ihraç edebilir. Bu senetlerin vadeleri, şirketlere ve diğer kısa vadeli yatırımcılara pazarlanmaya uygun şekilde belirlenir. Bunlar mevduat sınıfına girmediklerinden dolayı, faiz oranlarıyla ilgili bir tavan getirilmeyebilir. Banka için, bağlanabilir bir rezerv kaynağıdır. Çünkü fon çekmek ya da fonu alıkoymak için faiz oranlarının arttırılmasında engel yoktur. Bu durum, para piyasasındaki lider bankalar dışında kalan bankalar için özel bir avantaj sağlamaktadır. Küçük kuruluşlar, rekabet için daha yüksek faiz verebilirler. Ödünç alınan fonlar olarak sınıflandırılırlar ve mevduat olarak kabul edilmezler. Bu nedenle, bunlar için yasal karşılık ayrılmasına ya da mevduat sigortası yaratılmasına gerek yoktur (Güney, 2009: 76).

#### Tahvil, Bono ve menkul kıymet ihracı

Bono, firmalarca kullanılan kısa vadeli borçlanma aracıdır. Likidite sağlamak adına firmalar bankalardan borç almak yerine bonoları kullanabilmektedir. Bonolar, genellikle bir yatırım bankası aracılığıyla ihraç edilmektedirler (Günel, 2012: 26). Bir diğer borçlanma aracı olan tahvil ise, firmaların uzun süreli finansman sağlamak amacıyla başvurdukları bir finansal araçtır. Ülkemizde 1970'lerden sonra yaygınlaşmaya başlamış olsa da; yaşanan krizler nedeniyle mudiler uzun vadeli yatırım yerine kısa ve orta vadeli yatırım yapmayı tercih etmişlerdir. Bu nedenle uzun vadeli olmaktan çok orta vadeli olabilmektedir. Menkul kıymet ihracı ise borçlanma araçları piyasaları, sermaye piyasası mevzuatında belirtilen yatırımcıların satın alma işlemi gerçekleştirebileceği bir sermaye piyasası pazarıdır (Akgüç, 2015: 648).

Sermaye fonlarının arttırılması: Bankalar, sermaye fonlarını arttırarak rezerv elde edebilirler. Sermaye fonunun arttırılması, adi pay senetleri ya da kârların dağıtılmaması yoluyla gerçekleştirilebilir. Bunların artışının banka sisteminin likidite pozisyonu üzerindeki etkileri aynıdır.

Sendikasyon kredileri: Bankaların, yurt dışından döviz cinsinden aldıkları kredilerdir. Krediyi alan banka için prestij ve güvenilirlik göstergesidir. Genellikle sendikasyon kredi faizi, krediyi alanın kendi ülke merkez bankası kredi faizlerinden daha düşük olur. Bu yüzden de

sendikasyon kredisi alan bankalar daha fazla kâr etme ihtimalleri bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle bir veya daha çok bankanın bir araya gelerek bir şirkete, bir bankaya ya da bir devlete ortaklaşa kullandıkları kredilerdir. Sendikasyon kredilerinde risk çok büyük olduğundan, risk birden fazla banka tarafından yüklenilir. Bu sebeple küçük tutarlı krediler için uygun değildir (Hurn, 1990: 2).

Sendikasyon kredilerinde süreç, borçlu bankanın lider bankaya başvurması ile başlar. Lider banka, borçlanacak bankanın finansal vaziyetini kredilendirilebilir bulursa, sendikasyon kredisi için ilan oluşturur. Diğer bankaların sendikasyona müdahil olması lider bankanın prestijli olması durumunda kolaylaşır (Tunay, 2005: 259).

Eximbank Kredileri: İhracat Kredi Bankası'nın sevk öncesi kredileri, aracı bankalar üzerinden yürütülmektedir. Eximbank her bir aracı bankaya belli bir limit tanıyarak bu kredilerini onlar üzerinden kullanır. Sonuç olarak tanınan bu limitler kullanılabilmeye kadar bankalar için bir fon kaynağı oluşturmaktadır (www.eximbank.gov).

Dünya Bankası: Dünya genelinde 188 üye ülke çeşitli oranlarda pay sahibidir. Gelişmekte olan ülkelere finansal destek sağlamak, teknik destek sağlamak ve yeniden yapılanmalarını sağlamak bankanın görevleri arasındadır. Kredi ihtiyacı olan ülkelere, finansal sektöre ve özel sektöre gerekli araştırmalar yapılarak ve yeterli teminat alınarak ihtiyaç duyulan kredi desteğini vermektedir (www.worldbank.org).

Avrupa Yatırım Bankası: AB'nin ortak hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla, 1957'de kurulmuş uluslararası finans kuruluşudur. Avrupa birliğinin ortak hedeflerini gerçekleştirmek amaçlı orta ve uzun vadeli finansman imkanları sağlamaktadır. Avrupa birliği ülkelerinde bulunan finansal kurumlara, büyük ölçekli projelerin finansmanına ve KOBİ'lere de destek olmak üzere kredi vermektedir (www.eib.org).

İslam Kalkınma Bankası: 1975 yılında, İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi 56 ülke ortaklığı ile, kar ortaklığı esasına dayalı kurulmuş uluslararası finans kuruluşudur. İslam Teşkilatı Üyesi 56 ülkenin ortaklığı vardır. Üye ülkelerdeki ticareti geliştirmek için finansal kurumlara ve işletmelere finansal destek sağlamaktadır (www.isdb.org).

Euro finansman Bonoları: Finansman bonoları işletme veya bankaların kısa süreli finansman sağlamak amacıyla çıkartılmış, riski taşıyan adına düzenlenen borç senetleridir. Euro finansman bonoları ise finansman bonolarında olduğu gibi isme yazılı çıkarılan ve herhangi bir

güvence konsorsiyumuna bağlı olmayarak, doğrudan bir yatırımcı veya dealer (satıcı, aracı) aracılığıyla yatırımı yapılan borçlanma araçlarıdır (www.eib.org).

### **1.1.2.3. Reel Sektör Firmalarının Finansman Olanakları**

Yabancı bankalar birçok ülkede önemli bir konuma sahip olduğu için yabancı bankaların bir ülkeye girme nedenleri, girme şekilleri, finansal sektörün gelişimine ve borç verme istikrarına etkileri önem kazanmıştır (Claessens ve Van Horen, 2012: 2).

Genel olarak reel sektör firmaları finansman ihtiyaçlarını ya öz kaynaklarından ya da yabancı kaynaklardan gidermektedirler. Öncelikli tercih öz kaynaklarıdır, yetmediği durumlarda ise yabancı kaynaklardan destek alınmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde büyük şirketler yabancı kaynaklara ulaşmada çok büyük bir sorun yaşamamaktadırlar. Reel sektörün ihtiyaç duyduğu yabancı kaynakları karşılamada bankalar büyük bir rol üstlenmektedirler (Civcir, 2003: 5).

Bankacılık sektörünün, reel ekonominin ayrılmaz bir parçası olarak, sistem içinde önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Finansal kurumlar ve sermaye piyasaları, tasarrufları fon fazlası olan birimlerden toplayıp fona ihtiyaç duyan birimlere dağıtarak her iki tarafın da ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Finansal gelişme, bilgi ve işlem maliyetlerini azaltarak ve tasarrufları getirinin en yüksek olduğu alanlara kaydırarak ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır. Bu fon aktarım işlevi ile tasarruflar yatırımlara kanalize edilmekte ve böylelikle sermaye stoku büyümektedir.

Bankalar, finansal aracılık faaliyetlerini yürütürlerken, ellerindeki sermayeyi daha verimli alanlara aktarma yönünde çaba sarf etmektedirler. Bu bağlamda bankalar kurumsal anlamda daha güçlü işletme seçimine yönelerek, sermayenin etkin dönüşümünü sağlamak yoluyla reel sektöre kredi vermektedirler. Bankacılık sektörünün verimli firmaları ve yatırımları finanse ederek, kişi başına düşen gelirden ve büyüme oranında artışa sebep olduğunu söylemek mümkündür (Tsuru, 2000: 5).

Birçok ülkede orta vadeli kredinin ana kaynağı olan bankalar, bilgisel problemlerin ve kredi pazarındaki diğer aksaklıkların üstesinden gelmek konusunda uzmanlaşmıştır. Banka kredilerinin arzı birtakım nedenlerle kesintiye uğrarsa borçlanmada bankaya bağlı olan firmaların (KOBİ'ler) tamamen krediden yoksun kalmasalar da yeni bir borç veren bulmak, kredi ilişkisi kurmak ve benzeri nedenlerle yüksek maliyetlere katlanacakları kesindir. Bu

bankalar kredi pazarındaki bilgisel problemin üstesinden gelmekte önemli bir rol oynamaktadırlar. Sonuç olarak birçok borç alıcı önemli düzeyde bankaya bağımlıdır (Bernanke ve Gelbert, 1995: 35).

Özellikle gelişmekte olan ekonomilerde gözlenen tasarruf eksikliği reel sektörün finansmanında ortaya çıkan zorlukları da beraberinde getirmekte ve bu durum ekonomik büyüme hedefine ulaşabilmeyi zorlaştırmaktadır. Ekonomik büyümenin temel etkenlerinden olan reel sektörün büyümesi için önemli bir finansman kaynağı olan krediler ile etkileşimi, hem büyümenin temelinde yer alan finansal faktörlerin belirlenmesi, hem de büyümenin finansal piyasalara etkilerinin analiz edilmesi açısından önemlidir (Kaya v.d. 2012: 2).

Ekonomik yapı içerisinde yer alan firmaların tümü, faaliyetlerini sağlıklı bir biçimde devam ettirebilmek ve mali yapılarının bozulmasına olanak vermeden, bilanço dengelerini sürekli bir biçimde koruyabilmek için belli miktarlarda yabancı kaynak kullanmak durumundadırlar. Günümüzde firmalar, kredi kullanımları üzerinde daha çok durmaya, ayrıntılı analizler yapmaya başlamışlar ve daha iyi imkanlarla kredi elde edebilme konusu üzerinde daha fazla durmaya başlamışlardır. Kredi olanaklarını firmalara sağlayan bankalar ve kredi kuruluşları ise kredinin riskliliği üzerinde daha fazla durmaya başlamışlar ve firmalara kısa, orta ve uzun vadede sağladıkları kredilerin verimli olarak kullanılıp kullanılmadığı, geri dönebilme olasılıkları gibi konulara daha fazla dikkat etmişlerdir (Balkaş, 2004: 9).

Para pazarı ve diğer kısa vadeli kredi kaynaklarına sahip olma eğilimi daha fazla olan büyük firmalar nakit akışlarındaki beklenmeyen bir düşüşe kısa süreli borçlanmalarını arttırarak tepki verebilirler. Buna karşılık küçük firmaların, çoğu zaman kısa süreli kredi pazarına girişi daha sınırlıdır ve nakit akışı açıklarına, stokların tasfiye edilmesinden dolayı çalışma saatleri ve üretimin azaltılmasıyla yanıt verirler. Küçük firmalar kısa süreli borçlanmalarını arttıramazlar. Ayrıca büyük ve küçük firmalar arasındaki bu farklılıklar resesyon ve sıkı para dönemlerinde artabilmektedir (Bernanke ve Gelbert, 1995: 38).

Bir ülke ekonomisinde faaliyet gösteren reel sektör firmalarının finansmanı, temel olarak doğrudan ve dolaylı finansman yöntemleriyle sağlanmaktadır. Finansal sektör, sunduğu birçok hizmetin yanısıra reel sektör için en önemli finansman kaynağıdır. Finansal sektörün reel sektöre sunduğu ticari hizmetler, ticari ve yatırım hesapları, fon transferleri, çek ve senet hizmetleri ile tahsilat, danışmanlık hizmetleri, ticari krediler, ticari kartlar, internet bankacılığı, kredi mektupları, yatırım hizmetleri, sermaye ihracı ve aracılık hizmetleri, varlık yönetimi,

sigorta aracılığı gibi geniş bir yelpazede yer alan birçok hizmeti bünyesinde barındırmaktadır. Reel sektör firmalarının halka açıklık oranlarındaki düşüklük, firmaların doğrudan finansman kaynaklarından ziyade, finansman süreçlerinde ağırlıklı olarak bankacılık sektörüne yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, reel sektörün finansman yapısındaki değişimler, finansal sektörde ve özellikle bankacılık sektöründe meydana gelen gelişmelerden etkilenmektedir. Reel sektörün kaynak ihtiyaçlarını karşılarken öz kaynaklarından ziyade yabancı kaynak kullandıkları ve kullanılan yabancı kaynaklar içinde de banka kredilerinin payı büyük öneme sahiptir (TCMB, 2014: 22).

Reel sektör firmaları, fon ihtiyaçlarını karşılamada en çok bankaları tercih etseler bile sadece bankalar aracılığı ile fon tedarik etmemektedirler. Banka kredileri dışında alternatif fon kaynakları da bulunmaktadır. Tasarrufların ekonomiye kazandırılması ve kaynakların etkin bir şekilde dağılımını sağlamak için Türkiye’de 1981 yılında Sermaye Piyasası Kanunu çıkarılmış, 1985 yılında İMKB (İstanbul Menkul Kıymetler Borsası) faaliyete geçmiş, 1986 yılında da ilk alım satım işlemleri başlamıştır. Böylece şirketler otofinansman, banka kredisi ve satıcı kredileri dışında finansman bonusu, tahvil, hisse senedi gibi menkul kıymet ihraçları ile sermaye piyasalarından fon sağlama olanağına kavuşmuşlardır. Özellikle uzun vadeli fon arzının yeterli olmadığı ülkelerde, şirketlerin uzun vadeli kaynak ihtiyaçlarını karşılayacak bir piyasaya sahip olmaları çok önemlidir. Çünkü şirketler bir yandan sermaye piyasasından sağladıkları kaynakları kullanarak yaptıkları yeni yatırımlar ile büyürken, bir yandan da ekonomik büyümeyi hızlandırırlar ve yeni istihdam alanları yaratırlar (Ersoy, 2012: 70).

Yabancı bankalar, finans sektörüne doğrudan yabancı yatırım yaparken birçok potansiyel fayda sağlamaktadırlar. Bunlar arasında yabancı bankalar tarafından, finansal inovasyonların ve finansal araçların tanıtımı, yurt içi finansal piyasalarda yabancı girişler nedeniyle artan rekabetin iç bankacılık sektöründe daha fazla verimlilik sağlamaktadır. Yabancı bankalar sermaye ile beraber küresel uygulamaları getirerek yıllar içinde bankacılık sektörüne önemli katkılarda bulunmuşlardır (Raghuram, 2008: 11).

Reel sektörün kaynak bulma yöntemlerinden bir diğeri ise; özel sektör tahvili ve finansman bonusu ihraçlarıdır. Bu yolla bir yandan daha uygun koşullarda borçlanma imkanı sağlarken, bir yandan da finansman kaynaklarını çeşitlendirme ve vadelerini uzatma imkanı sağlamaktadırlar. Böylece reel sektör firmaları, banka limitlerini kullanmadan, daha uzun vadeli ve teminatsız borçlanma imkanlarına erişebilmektedirler. Reel sektörün sermaye piyasalarından faydalanabilmesi için öncelikle bu piyasaya olan fon arzının yeterli düzeyde

olması gerekir. Fon arzının yeterli olabilmesi için de ülkedeki tasarruf düzeyinin yüksek olması gerekir. Ayrıca ekonomik birimlerin özellikle de hane halkının tasarruf düzeyi ile elde ettiği gelir arasında sıkı bir ilişki olduğunu ve bu bağlamda ekonomik gelişme ile sermaye piyasalarının gelişimi arasında sıkı bir bağ olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Tasarruf oranının düşük olması sermaye piyasalarının gelişimini ve reel sektörün bu piyasadan faydalanma derecesini düşürecektir (Ersoy, 2012: 75).

Bankalar ve diğer alternatif kaynaklar tarafından reel sektöre sağlanan fonlar firmaların üretim, yatırım ve özellikle de kriz dönemlerinde ayakta kalmalarını sağlamaktadır. Ayrıca bankalar sağladıkları finansman desteği ile ekonomik gelişme ve istihdam açısından önemli bir aracı görevi üstlenmektedir. Tüm bu sebeplerle reel sektör ve bankacılık sektörünün birbirinin tamamlayıcısı konumunda olduklarını söylemek mümkündür (Çamoğlu ve Akıncı, 2012: 194).

#### **1.1.2.4. Bankaların Finansman Sağlama Fonksiyonu İle Reel Sektör İlişkisi**

Reel sektör firmaları faaliyetlerine sağlıklı bir şekilde devam edebilmek için bankalar tarafından sağlanan yabancı kaynaklara sıklıkla başvurma ihtiyacı hissedebilmektedirler. Dışarıdan sağladıkları kaynaklar ile üretime devam edilmesi sağlanacak, bunun sonucunda firmanın devamlılığı sağlanacaktır. Bu krediler sayesinde reel sektör toplam çıktı miktarını arttırabilmekte ve böylece ekonomik büyümeye katkı sağlayabilmektedir.

Bankaların reel sektöre kullandıkları krediler, ekonomik hayatın sistemli bir biçimde yürütülmesine birçok katkı sağlamaktadır. Bu yararların en önemli olanları şu şekilde sıralanabilir (Doğanay, 2003: 5):

1 – Reel sektör firmalarının; kuruluşlarında, yaşamalarında ve gelişimlerinde kredi unsuru en önemli etmenlerden biridir. Krediler, aynı zamanda bankaların gelişimi için de oldukça önemlidir. Çünkü ülke ekonomisinde yer alan yatırımcıların belli dönemlerde ihtiyaç duymadıkları nakit birikimler, mudiler tarafından bankalarda mevduat olarak toplanır. Toplanan bu mevduatlar bankalar aracılığı ile ihtiyacı olan kesimlere dağıtılmaktadır.

2 – Reel sektörün faaliyetlerine devam edebilmesinde “kredi” kavramı en önemli unsurlardan birini oluşturmaktadır. Üretici, elde ettiği ürünü, üretimin hemen ardından pazarlayacak olursa, piyasada oluşması kuvvetle muhtemel olan arz fazlalığı mal ve hizmet fiyatlarını düşürerek tüketim hızını arttırabilecektir. Bunun sonucunda; eldeki mal stokları eriyecek, piyasada bir mal kıtlığı yaşanacak ve buna bağlı olarak da mal fiyatları yükselecektir.

Böyle bir durumun oluşmaması için, paraya ihtiyaç duyan üretici, kredi kullanarak mal stokunu korur ve böylece zaman içinde piyasalardaki arz – talep dengesi sağlanabilir.

3 – Krediler; mal ve hizmet üretimi için gerekli olan araç – gereç, hammadde, enerji gibi öğelerin gerekli yer ve zamanda sağlanabilmesi için mali destek sağlamakta ve bu sayede verim artışı sağlamaktadır. Ekonomik hayatın öğeleri olan bireylerin satın alma güçleri, çeşitli yatırımlar için bankalardan sağladıkları krediler yardımı ile genişlemiş olması beklenmektedir.

4 – Kredinin getirisi olan faiz, tasarrufları vasıtası ile kredi vererek faiz geliri elde eden ekonomik birimleri tasarrufa yönelme doğrultusunda teşvik eder. Kredi sisteminin geliştiği ülkelerde tasarrufların yatırıma dönüşümü daha kolay bir biçimde gerçekleştiğinden, bu ülkelerde kredi hem tasarrufu arttırmada hem de artan tasarrufu yatırıma dönüştürmede bir aracı rolü oynar.

Bankacılık sektörünün en önemli işlevlerinden biri tasarruflarla yatırımlar arasındaki önemli bağlantıyı kurarak finansal aracılık görevini yerine getirmektir. Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan finansal liberalleşme ile kısa sürede büyük gelişme gösteren bankacılık sektörünün kurumsal kredi hacmi, gelişmiş ülkelere oranla yeterli düzeye ulaşamadığını söylemek mümkündür. Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde hizmet veren bankalar, hem reel sektör - bankacılık ilişkisinin tatmin edici düzeylere ulaşması, hem de sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, bankacılık sektörünün reel sektör ile daha aktif bir ilişki kurması gerekmektedir (TÜSİAD, 2005: 4).

Aşağıdaki Tablo 1’ de Bank for International Settlements (BIS) veri tabanından elde edilen BRICS-T ülkeleri, Euro bölgesi, G-20 grubu ve gelişmekte olan ülke grubuna ait 2013-2018 yılları arasında bankaların özel sektöre verdiği kredi verileri gösterilmiştir.

**Tablo 1.** Reel Sektöre Verilen 2013-2018 Yılı Kredi Verileri (Milyar Dolar)

Yıllar Ülkeler	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Brezilya	2,894 (55,48)	2,898 (56,78)	2,250 (51,42)	2,855 (56,33)	2,991 (58,45)	2,770 (53,75)
Çin	20,867 (78,45)	23,569 (82,25)	25,280 (85,14)	26,570 (86,74)	31,908 (87,64)	33,196 (88,47)
Hindistan	2,261 (68,25)	2,438 (68,34)	2,603 (69,45)	2,731 (71,87)	3,191 (75,09)	3,289 (78,45)
Rusya	1,616 (81,83)	1,162 (76,23)	1,013 (75,69)	1,169 (76,99)	1,260 (78,97)	1,164 (73,37)
G. Afrika	389 (53,65)	390 (54,47)	324 (52,32)	396 (55,12)	476 (60,31)	443 (59,06)
Türkiye	872 (77,13)	924 (79,08)	863 (77,49)	841 (75,16)	936 (80,45)	792 (74,32)
Euro Bölgesi	36,221	33,552	31,099	30,775	35,332	34,231
G20	144,751	145,010	144,268	148,994	165,423	167,916
G. O. Ü	39,277	41,914	42,827	45,529	53,387	54,548

Parantez içi değerler reel sektöre verilen kredilerin toplam krediler içindeki payını göstermektedir.

**Kaynak: BIS, 2019**

Tablo 1 incelendiğinde Çin'in tek başına diğer BRICS-T grubunda bulunan ülkelerin verdiği kredilerden daha fazla kredi vererek, reel sektörü desteklediği anlaşılmaktadır. Hatta Çin'in 2017 ve 2018 yıllarında EURO bölgesinin vermiş olduğu toplam kredi miktarı kadar kendi ülkesinde reel sektöre kredi verdiği görülmektedir. Verilen kredi miktarlarında istikrarlı bir şekilde artış yaşandığı da görülmektedir. BRICS-T grubunda en az kredi veren ülke ise Güney Afrika olarak kayıtlara geçmiştir. Oransal olarak bakıldığında ise Brezilya ve Güney Afrika'nın reel sektöre verdiği kredilerinin toplam krediler içindeki payı en az olan ülkeler olduğu görülmektedir. EURO bölgesinde verilen kredilerde düşüş yaşanırken gelişmekte olan ülkeler tarafından verilen kredilerde ise sürekli bir artışın yaşandığı gözlenmiştir. Türkiye'ye bakıldığında ise 2014 ve 2017 yıllarından sonra verilen kredi miktarlarında artışın durduğu hatta gerilemeye başladığı görülmektedir.

## 1.2. Yabancı Bankalar

Yabancı bankalar literatürde genel olarak, hisselerinin % 50'sinden fazlası yabancıların elinde olan bankalar, yabancı banka olarak tanımlanmaktadır. Türkiye Bankalar Birliği de bu

tanımlamayı kullanmakta ve hisselerinin % 50'sinden fazlası yabancıların elinde olan bankaları yabancı banka olarak sınıflandırmaktadır (TBB, 2005: 3).

Bir bankanın yerli veya yabancı banka olarak ayrımlandırılabilmesi için, bankaların hisselerinin faaliyet gösterdikleri ana ülke dışındaki diğer ülkelerde bulunan yerleşik bankaları satın alması, şube açması veya sermayesinin %50'sinden fazlasının yabancılara ait olduğu yeni bir banka kurması veya birleşmesi gerekmektedir. Yabancı banka sahiplerinin banka yönetimi üzerinde önemli derecede etkisi bulunmaktadır. Yönetim üzerinde önemli derecede etki, yabancı bankanın satın aldığı bankanın kurumsal kararlarını belirleyecek oranda hisse alması ile ortaya çıkmakta ve söz konusu etkinin oluşabilmesi için de sahip olunması gereken hisse oranı en az %50 olarak kabul edilmektedir (Bumin, 2007: 7).

Serbestleşme politikaları, sınırların zayıflaması ile birlikte yabancı banka şubeleri açma, teknoloji transferi ve üretimi, sermaye ve bilgi transferi ile beraberinde birçok yeni hizmetler getirerek gelişmeyi de sağlamıştır (TBB, 2005: 3). Globalleşme ile dünya açık bir pazar haline gelmiş, prosedürlerin çoğalması ve makroekonomik gelişmeler neticesinde ulusal bankacılık sektöründe ki yabancı bankaların sektörden pay alma oranları ve önemi ciddi biçimde artmıştır. Yabancı sermaye ile birlikte gelişmekte olan ülkelerde yaşanan yetersiz sermaye sorunu, yabancı yatırımlar ile giderilmeye çalışılmıştır. Sınırların kaldırılması ile birlikte yabancı bankaların ülke sınırlarını aşmaları yoğun bir hareketlilik kazanmıştır (Çakar, 2003: 14).

Ülkelerin makroekonomik durumları, mevzuat ve küreselleşme çalışmaları, yabancı bankaların sayısı ve sektördeki ağırlığını arttırmıştır. Özellikle bankacılık sektöründeki bu değişim ve gelişim, gelişmekte olan ülkelerdeki kaynak eksikliği nedeni ile ihtiyaç duyulan sermayeye ve bunun dışında yaşanan finansal krizlere bir çözüm modeli olarak çıkmıştır. Yapılan düzenlemeler ile bankalardaki yabancı sermaye sınırlamasının kaldırılması da yabancı bankaların önemini arttırmıştır. Bu gelişmeler ışığında gelişmekte olan ülkeler ile geçiş ekonomilerinde yabancı banka girişlerinde ve banka rekabetlerinde bir artış yaşanmıştır (Şahözkan, 2003: 254 ).

Yabancı bankaların belirli ülkelerdeki faaliyetlerine odaklanan çalışmalar ve özellikle ev sahibi ülke krizleri, ülke dışındaki bankaların istikrar sağlayıcı bir etkiye sahip olabileceğini ortaya koymaktadır. Arjantin, Brezilya ve Meksika'nın 1994'den 1999'a kadar olan örnek olayları, yabancı bankaların, ekonomik sorunlarla karşılaştıkları zaman, bu güçlükleri daha sıkı bir şekilde kökleşmiş olmaları için fırsat olarak gördüklerini, ev sahibi ülkelere geri

çekilmediklerini göstermektedir (Peek ve Rosengren, 2000: 150). Nitekim, Arjantin ve Meksika'da, 1990'ların ortasından sonuna kadar yaşanan krizler sırasında yabancı bankalar daha yüksek büyüme oranlarına ve kredilendirilen bankalara kıyasla daha az etkilenmelerine neden olmuştur (Dages vd., 2000: 20).

Yabancı bankalar bu şekilde tüm dünya müşterilerine hizmet etme arzularını gerçekleştirmektedirler. Globalleşen dünya şartlarında daha fazla kar elde etmek isteyen bankalar ülke sınırları dışına çıkarak karlarını maximum düzeye çıkarmayı hedeflemektedirler.

### **1.2.1. Yabancı Bankaların Ülkeye Giriş Teorileri**

Çalışmanın bu bölümünde bankaların ana sermayedar oldukları ülkelerin dışında başka ülkelere yatırım yapma teorileri: Liberalizasyon, rekabet ve uluslararasılaşma olmak üzere üç başlık altında incelenecektir.

#### **1.2.1.1. Finansal Serbestleşme (Liberalizasyon)**

Finansal serbestleşme, en basit şekilde, ülkeler açısından finansal denetim ve kısıtlamaların azaltılması veya tamamen ortadan kaldırılması olarak özetlenebilir. Finansal serbestleşme; özellikle gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelerin uluslararası finansal faaliyetlerini kendi ülkelerine çekmek için finans sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaları kaldırdığı ya da azalttığı yeniden düzenleme uygulamaları ile ekonomilerin uluslararası sermaye akımlarına açılma süreci olarak ifade edilmektedir (Hirst, 1996: 44).

Finansal serbestleşme (liberalizasyon); genellikle hükümetlerin gelişmiş ülkelerin uluslararası finansal faaliyetlerini kendi ülkelerine çekmek için bankacılık finans sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaları kaldırdığı veya önemli ölçüde azalttığı (deregülasyon) uygulamalarının bir sonucu olarak gösterilmekte ve ekonomilerin uluslararası sermaye akımlarına açılma süreci olarak ifade edilmektedir (Ural, 2003: 15).

Finansal serbestleşme teorisi, klasik liberalizme kadar dayanmaktadır. Finansal serbestleşmeyi savunan araştırmacılar finansal serbestleşme sayesinde fon kaynaklarının arttığını, yatırımların daha hızlı gerçekleşebilme etkinliğini artırdığını belirtmektedirler. Finansal serbestleşme, ekonomideki her birim için fayda sağlamakta, bu nedenle ekonominin gelişmesi için kontrolün kaldırılarak serbestleşmenin desteklenmesi gerekmektedir. Ülkeler, uluslararası ölçekte rekabet edebilmeleri için finansal serbestleşmeyi sürdürmektedirler. Devletler; kurumlarını ve varlıklarını tamamen veya kısmen özelleştirmekte, işgücü piyasasına

esneklik sağlamakta, iç ve dış yatırımlar üzerindeki kısıtlamaları azaltmakta, açık pazarlar açarlar ve işletmeler için vergi oranlarını azaltmaktadırlar (Blair, 2006:18).

Reel sektördeki ve dünya ticaretindeki gelişmeler; üretimin uluslararasılaşması, çok uluslu şirketlerin doğrudan yatırımlarının önem kazanması ve dünya ticaretinin hızlı bir genişleme sürecine girmesiyle ilintilidir. Teknolojik devrim; finans piyasalarında maliyetlerin düşmesini saylayarak, yatırımcıların yeni alanlara girmelerini kolaylaştırmıştır. Önceliği finansal serbestliğe izin vermenin gerekçeleri ise şu şekilde sıralanabilir (Pirili, 1996: 66);

- Finansal serbestleşmede devlet, diğer sektörlerle kıyasla çok daha az olumsuz reaksiyonla karşılaşmaktadır. Burada, dış rekabet karşısında kalan ve kar marjını kaybetme endişesi taşıyan üreticiler söz konusu olmayacaktır.

- Ek dış fonların varlığı, yatırım finansmanı konusunu kolaylaştırmakta ve iç faizleri yüksek tutarken bazı iç sektörlerin ucuz dış fonlardan yararlanabilmeleri olanağını arttırmaktadır.

- Vergilere ve para basımına gerek kalmadan kamuya harcamalarını artırabilme olanakları hazırlamaktadır.

1990' lardan beri finansal küreselleşmedeki yükseliş, dünya genelinde banka mülkiyet yapılarında önemli değişikliklere yol açmıştır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde, yabancıların sahip olduğu bankaların payı artarken, aynı zamanda bankalarda devlet mülkiyeti payı azalmıştır. Son küresel finansal kriz, bankacılık sektörünün mülkiyet yapısını ve bunun finansal aracılık üzerindeki sonuçlarına ilişkin tartışmayı tekrar alevlendirmiştir. IMF, 2008–2009 krizinin gelişmiş ülkelere aktarılmasında kilit bir mekanizma olarak yabancı sermayeli bankaların varlığına işaret etmiştir. Aynı zamanda, hükümetin sahip olduğu bankaların sistematik olarak önemli olduğu Brezilya gibi gelişmekte olan ülkeler kriz sonrası hızlı bir şekilde toparlanmış ve bu bankaların finansal kriz dönemlerinde üstlenecekleri görevlerin önemi ortaya çıkmıştır (IMF, 2017: 4).

Finansal liberalleşmenin hız kazanması ile yapılan düzenlemeler sayesinde bankalardaki yabancı sermaye sınırlaması kaldırılarak yabancı bankaların sayısı daha da artmıştır. Yaşanan bu gelişmeler sayesinde geçiş ekonomileri ve gelişmekte olan ülkelere yabancı banka girişlerinde ve banka rekabetlerinde bir artış yaşanmıştır (Şahözkan, 2003: 254). Ev sahibi ülkeler tarafından yapılan düzenlemelerin yabancı banka girişleri üzerindeki etkileri

yüksektir. Bu tür kısıtlamalar rekabeti sınırlamakta ve verimsiz yerli bankaları korumaktadır. Focarelli ve Pozzolo (2000), yabancı bankaların, bankacılık etkinliğinde daha az düzenleyici sınırlamalara sahip olduğu ülkelerde yatırım yapmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Benzer bir sonuca Demirgüç-Kunt ve Levine (1999) tarafından yapılan çalışmada da gözlemlenmiştir.

IMF ve Dünya Bankası, gelişmekte olan ülkelerde finansal liberalizasyonu teşvik etmişlerdir. İlk aşamada, finansal liberalleşme teorisi beklenen etkiyi gösteremediği için sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunlar zayıf bankacılık yönetimi ve makroekonomik istikrarsızlıkla örtülü ya da açık mevduat sigortasının mevcudiyetinden kaynaklanmıştır. Globalleşme sayesinde sınır ötesi finansal hareketlilik hız kazanmış ve finansal piyasaları da kendisine büyük ölçüde bağımlı hale getirmiştir (McKinnon, 1988: 1).

Globalleşme ile birlikte başlayan finansal liberalleşme 80'li ve 90'lı yıllardan önce daha sınırlı bir şekilde yürümüştür. Bankaların operasyonları ve politikaları hükümetler tarafından sınırlandırılmıştır. Bundan dolayı finansal baskılar birçok sorun ortaya çıkarmış ve baskıların ekonomiyi olumsuz yönde etkileyeceğini ortaya koymuştur. Banka tasarruflarından elde edilen düşük getiri, insanların tasarruflarını farklı alternatiflerde değerlendirmelerine neden olmuştur. Potansiyel olarak bankalardan elde edilebilecek verimli banka mevduat faizleri yerine arazi, altın vb., gibi banka dışı gayri menkuller veya yastık altı menkul mallar şeklinde tutmak tercih edilmiştir. Öte yandan, yüksek rezerv ihtiyacı, borç verme arzını kısıtlayarak bankaların ekonomi üzerindeki etkileri daha net bir şekilde görülmüştür. Finansal liberalleşme sayesinde ekonomik kazanımlar birkaç bankanın tekelinden kurtularak daha fazla rekabetle alternatif kazanımlar elde edilmiştir (Arestis, 2005: 6).

Gelişmekte olan ülkelerin, finansal serbestleşmenin faydalarını elde etmek için ekonomilerini açmaktan daha fazlasına ihtiyaçları vardır. Bu ülkeler ekonomik büyümelerinin hızını artırmak için yabancı sermayeye ihtiyaç duymaktadırlar. Çin, Hindistan, Güney Afrika, Türkiye, Brezilya ve Rusya gibi gelişmekte olan ülkeler, yabancı sermayelerin ülkelerine yatırım yapmasına izin vererek hızlı büyümelerine destek sağlamaları beklenmektedir (Investopedia, 2012: 21).

Gelişmekte olan ülkeler dikkate alındığında, yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelere erişim kazanması oldukça kolaydır. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerin artan uluslararası rekabete izin vermesi kararı, finansal liberalleşme ile açıklanabilir (Hanson vd., 2010: 27-28). Teorinin ana bileşenleri yabancı yatırım, yabancı fon, sermaye girişi, faiz ve kar transferlerinden oluşmaktadır (Smith ve Valderrama, 2007: 5).

Finansal serbestleşme ve büyüme arasında yakın bir ilişki olduğu bilinen bir gerçektir. Bu ikili arasında oluşan ilişkilerin faydaları şu şekilde açıklanabilir (Honohan, 2004: 2);

Birincisi, finansal piyasalara daha fazla katılım, finansal araçlara yardım eden büyüme süreci tarafından teşvik edilmektedir.

İkincisi, fonları yatırım projelerine ayırmayı mümkün kılmaktadır.

Finansal liberalizasyonun uygulanmasının genelleştirilmesi zordur. Çünkü her ülkenin farklı kuralları ve düzenlemeleri vardır. Bu farklılıklar ayrıca farklı öncelikler ve ekonomik durumdan kaynaklanmaktadır. Örneğin, birkaç ülke, finansal liberalleşmenin ekonomilerini ve yerel firmaları dış zorluktan ve risklerden korumasına izin vermemektedir. Kazançları yüksektir ya da zengin ülkelerdir. Bu nedenle yabancı yatırımcıların ekonomilerine yatırım yapmalarına izin vermeleri gerekmemektedir. Bu nedenle, finansal serbestleşmenin etkisi tüm ülkelerde aynı değildir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki etkileri farklıdır (Durgun, 2007: 4).

#### **1.2.1.2. Bankacılıkta Rekabet**

Yabancı banka sahipliğini destekleyen ana argümanlar, yabancı bankaların sermaye, teknik beceri ve ürün yeniliği (özellikle gelişmekte olan ülkelere) getirebilmeleri, artan rekabet ve bankacılık sektörünün verimliliğinde iyileşmeler sağlamalarıdır (Goldberg, 2004: 183).

Uluslararası bankaların sayısı arttıkça, artan rekabet nedeniyle daha fazla müşteri ve daha fazla kâr elde etme isteği yabancı bankaların yeni piyasalara açılmasına sebep olmaktadır. Yabancı bankalar gelişmekte olan ülkelere ve geçiş ülkelerine daha fazla yatırım yapmak istemektedir (Horen, 2006: 5). Gelişmekte olan ülke (GOÜ) konumunda olan ülkeler, finansal piyasalarını hızla geliştirerek, dünya yatırım fonlarının daha büyük bir oranını ülkelere çekmeyi ve uluslararası piyasa hareketlerinden daha fazla pay almayı amaçlamaktadırlar. Bütün bu yapılanların ardındaki temel amaç, ekonomik yapılarını güçlendirmek, üretim ve ihracatın önündeki engelleri aşmaktır (Turan, 2010:88).

Yabancı bankalar, öncelikle yerel bankaları maliyetlerini azaltmaları yönünde teşvik edebilir, etkinliklerini ve rekabet yoluyla finansal hizmetlerin çeşitliliğini artırabilir. Yabancı bankaların sistemdeki varlıkları yerel bankaların piyasa paylarını korumaları için ürün kalitesini geliştirmelerinde baskı aracı olabilmektedir. Yabancı bankaların varlığı eski model bankacılık uygulamalarının bırakılmasını sağladığı gibi, sistemde artan rekabet karlılığın artmasına neden

olabilmektedir. Bankacılık sektörünün yabancılara açılmasındaki en önemli etkenler; ürün ve hizmet arzını artırmak suretiyle rekabetin hızlandırılması, böylelikle sektörün daha etkin çalışmasını sağlamak ve maliyetleri azaltmak, faiz marjlarının azalmasını sağlamak için kredi operasyonları ve risk değerlendirmelerinde kullanmak üzere daha modern teknolojiyi transfer etmek olmuştur (Erdönmez, 2004: 25).

1990'lı yıllardan sonra bankalar, nakit yönetimi, özel bankacılık, 24 saat telefon bankacılığı, internet bankacılığı, menkul kıymetleştirme, forex, faiz oranı türevleri ticareti, risk yönetimi ve yatırım danışmanlarının müşterilerini daha iyi tanımalarını sağlayacak (Know Your Customer (KYC)) birinci sınıf hizmetlerin oluşturulması ve sık sık sürdürülmesi için teknolojiyi kullanmışlardır. Örneğin, Hindistan'da ülkedeki ilk Otomatik Vezne Makinesi (ATM) 1987'de kurulmuştur. Bu inovasyona odaklanmak, yabancı bankaların, nispeten yüksek bir yatırım ve ücret geliri payıyla kârlı işletmeler oluşturmasına yardımcı olmuştur (Kashyab, 2014: 5).

### **1.2.1.3. Bankaların Uluslararasılaşması**

Yabancı bankaları diğer piyasalara girmeye teşvik eden ortamların belirleyicileri hakkında bilgi sahibi olmak önemlidir. Uluslararası bankaların sayısı arttıkça, artan rekabet nedeniyle daha fazla müşteri ve daha fazla kâr elde etme isteği yabancı bankaların yeni piyasalara açılmasına sebep olabilecektir. Yabancı bankalar gelişmekte olan ülkelere ve geçiş ülkelerine daha fazla yatırım yapmak isteyebileceklerdir (Horen, 2006: 5).

Claessens v.d. (2001) tarafından yapılan çalışmada gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankalara da yerleşik bankalar gibi aynı imkânların sağlanmasını, eşit muamele görmesini ve aynı zamanda yurt içi bankaların da yurt dışı piyasalarda çalışabilmelerini sağlamaya teşvik edilmeleri gerektiği belirtilmiştir. Yabancı bankaların sayısı son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. Yabancı banka sayısında yaşanan artışın önemli sebeplerinden birisi de, uluslararasılaşarak şube ve personel sayısını artırmak, müşteri kitlesini çeşitlendirmek ve daha fazla kar elde etmektir.

Uluslararası pazarlarda yabancı bankalar için çok sayıda hedef ve fırsatlar bulunmaktadır. Bu hedef ve fırsatları 4 madde halinde sıralamak mümkündür (Claessens vd. 2001: 892);

Birincisi, bankalar diğer potansiyel pazarlarda çalışarak ekonomik büyümeyi, müşteri sayısını, hizmet ve gelir miktarını artırmayı hedeflemektedir.

İkincisi, bankalar, yeni pazarda karşılaştırmalı üstünlük sağlayarak, daha az maliyetle insan kaynağını bulmaktadır.

Üçüncüsü, kendi ülkesinde elde edilmesi zor olan kaynakları bulmak ve kullanmak uluslararası piyasalarda bulmaktan daha pahalı olabilir.

Dördüncüsü, bankanın yeni fikirlerini uluslararası alanda çalışarak mevcut risklerini diğer ülkelere de transfer edebilir.

Gelişmekte olan ülkelerde bankaların hızla genişlemesi özellikle, Güney Afrika, Nijerya, Fas, Kenya ve Togo merkezli Pan-Afrika ülkelerinde yabancı sermayeli bankaların aktif payları 1995'te yüzde 34 iken 2008'de yüzde 66'ya yükselmiştir. (Beck ve diğ., 2014: 15).

Yelpazenin diğer tarafında, Güney Asya, yabancı bankaların en düşük payına ve devlet bankalarının tüm bölgelerdeki en yüksek payına sahiptir. Güney Asya'ya yabancı bankaların katılımı, 1990'ların sonunda gelmeye başlamıştır. Bankacılık sektörlerinin finansal olarak serbestleşmesiyle beraber banka aktifleri 1990'dan 2008 yılına kadar yüzde 1'den yüzde 15'e doğru yavaş yavaş artmıştır (IMF, 2017: 9).

### **1.2.2. Yabancı Bankaların Diğer Ünelere Giriş Türleri**

Giriş moduna karar vermek için iç pazarın finansal politikaları çok önemlidir. Üneler arasında, olumlu ve dostça mali politikalara sahip ülkelerin daha fazla kâr elde etmek için yabancı yatırım ve yabancı banka girişlerine daha fazla istekli olduğu bilinmektedir. Yabancı bankaların girişlerinin diğer türleri; yönetim ve finansal hizmetlerin dış kaynak kullanımı, belirli faaliyetlerin satın alınmasını hedefleme, azınlık hissedarlarına katılma, yerel bankalarla stratejik ittifak kurma ve çoğunluğa sahip ortak girişimlerde bulunmadır (Arshad, 2012: 54).

Bu giriş yöntemleri iç pazarların karlılığına, düzenlemelerine ve politikalarına bağlıdır. Yabancı banka yönetimi, her bir ülke seçeneğini ve hedeflerini dikkatli bir şekilde analiz etmekte ve pazara girmenin en karlı ve uygun yolunu seçmektedirler. Yabancı bankaların ülkeye girişlerinde yönetmeliklerin ve kısıtlamaların daha az olduğu ve uygulandığı ülkelere çekildiği gözlemlenmiştir. Öte yandan, kısıtlı düzenlemeler yurt içi bankaları yabancı bankalardan korumaktadır. Çünkü diğer bankaların son derece kısıtlı bir piyasaya girmesi ve içinde çalışması çok zor olabilecektir (Buch ve Lipponer, 2004: 2077).

Finansal pazarlarda hızlı gelişme, gidilen ülkenin kâr marjlarının ve faiz marjlarının yüksekliği, cari açığının yüksekliği ve özelleştirmeyle bankaların değerinin altında fiyatlandırılması durumunda oluşabilecek potansiyel sermaye kazancı, hedef ülkedeki bankaların itibar değerinin düşmüş olması gibi nedenler; yabancı bankaların finans sektörüne yatırım yapmasını motive eden nedenler arasında sayılabilir (Akgüç, 2007: 10).

Bu bölümde yabancı bankaların iç pazara nasıl girdiği ve yabancı bankaların izlediği giriş metotlarının özellikleri açıklanmaktadır. Bu giriş metotlarının, bankaların uluslararası işlem kararlarını almaları ve yerel bankalar ve piyasalar üzerinde etkili olmaları için önemlidir. Gelişmekte olan pazardaki başlıca giriş modları; satın alma/ banka kurma, birleşme ve şube açma yatırımları olarak sıralanabilir.

### **1) Satın Alma / Banka Kurma**

Satın alma stratejileri, gelişmekte olan pazarın karlılığına ve düzenlemesine bağlıdır. Ancak, finansal pazarın kârlı olması ve yabancı bankalar için uygun düzenlemeler olması durumunda hangi seçeneğin daha yararlı olacağını detaylı analiz yolu ile belirlenebilecektir. Girişim nedeniyle yabancı bankaların karlılığını inceleyen çalışmalardan biri, iç piyasada birleşme ve devralma yoluyla faaliyet gösteren yabancı bankaların karlılığının, banka kurma opsiyonu ile iç piyasaya girmeyi seçen bankaların karlılığına kıyasla daha fazla olduğunu ortaya koymuştur (Poghosyan ve Poghosyan, 2010: 597).

Ancak direk pazara girme durumunda yabancı bankalar, iç ve dış bankacılık arasındaki kültürel ve iletişim farklılıklarından dolayı kültürlerini uygulamakta zorluk çekebilmektedirler. Her ne kadar bu sorunlar ortaya çıksa da, yabancı bankalar satın almayı tercih etmektedirler. Çünkü satın alma stratejisinde yeni müşteriler bulma gibi sıkıntılar yaşanmayacak ve mevcutta hazır olan müşterilere sahip olarak hizmet vermeye başlayabilecektir (Tassel ve Vishwasrao, 2007: 3753).

### **2) Birleşme**

Yabancı bankaların pazara giriş yöntemlerinin bir başka yolu, hali hazırda iç pazarda faaliyet gösteren bir banka ile birleşmektir. Bu, maliyeti önemli ölçüde azaltabilmektedir. Ancak bu karar, yabancı bankanın iç pazardaki fırsatlarla karşılaştırmak için karşı karşıya kaldığı risk düzeyine ve iç bankada yabancı banka arzusunun ne kadar kontrol altına alındığına bağlıdır. Sınır ötesi birleşmeler, farklı ülkelerde bulunan uygun maliyetli kaynaklara (işgücü,

hammadde, teknoloji vb.) ulaşımı kolaylaştırırken, pazar payını daha fazla arttırma imkânını da sunmuştur (Kim ve Gray, 2007: 65).

Giriş metodu seçilirken karar vermeye etki eden bazı faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler; etkinlik, sinerji elde etme, büyümenin avantajlarından faydalanma, riski azaltma, yeni bir pazara giriş stratejisi, fikri ve sınai haklar elde etmektir. Giriş metodu ile ilgili karar verirken maliyet faktörü en önemli faktörlerden biridir. Yabancı bankaların ana hedefi, iç piyasadaki giriş ve operasyon maliyetlerini en aza indirmektir. Bu amaçla, yabancı bankalar, maliyet faktörünü azaltmak ve potansiyel fırsatları keşfetmek için iç pazarda bir giriş modu olarak, ortaklığı kullanmaktadır. Bu ortaklık modunda yabancı bankalar, bankada ve yaptıkları yatırımlar üzerinde faaliyetleri kontrol etmek ve daha fazla kontrol sahibi olmayı arzu etmektedirler. Ancak diğer durumlarda banka ve faaliyetleri üzerinde daha az kontrole sahip olmaktadır (Makino ve diğ., 2007: 1130).

Yabancı banka girişiyle ilişkili olan ortaklık ve işlem maliyetiyle ilgili tüm maliyetleri dikkatli bir şekilde değerlendirmek önemlidir. Yabancı bankaların iç pazarlarla aynı kültüre sahip olmaları durumunda, birleşme daha yararlı sonuçlar vermektedir (Kim ve Gray, 2007: 65).

### **3) Şube Açma**

Yabancı bankaların gelişmekte olan piyasadaki şube veya iştirak yolu ile girişi ülkelerin kurallarına ve yönetmeliklerine dayanmaktadır. Yabancı bankalar, kuralların ve yönetmeliklerin yerli bankaları korumaya yönelik olduğu durumlarda yan kuruluşlar aracılığıyla iç piyasaya girmeyi tercih etmektedirler. Yurt içi piyasaların düzenleyici gerekliliklerinin yerine getirilmesi, yabancı bankalar için zor olduğundan yerel şubeler kurmamışlardır. Finansal piyasalardan elde edecekleri kazançlar, yabancı bankaların birleşme ve iktisap yoluyla gelişmekte olan piyasalara girmelerini teşvik etmektedir. Bu giriş formu, birleşme ve devralma sürecine yardımcı olacak yüksek nitelikli profesyoneller ve sigortacılar gerektirmektedir. Buna ek olarak, yabancı bankalar iç pazar hakkında fazla bilgiye sahip olmadıklarından gelişmekte olan piyasaya girmek için yerleşik bankalarla birleşme stratejisini de kullanabilmektedirler (Buch ve Lipponer, 2004: 2077).

Finansal sektörün büyük bir bölümünü kapsayan bankaların ana amacının mevduat toplamak olduğu bilinmektedir. Bu durumda yabancı bankaların bu ülkelerde şubeleşme yolunu tercih etmeleri daha iyi olabilmektedir. Çünkü yabancı bankalar mevduat toplama ve çalıştırma

konusunda daha verimlidir. Gelişmekte olan ülkelerdeki temsili şubeler, kredi işlemleri, uluslararası krediler ve borç alanlar ile borç verenler arasında eşitlik sağlamaktadır. Bu özellikler, yerli mevduat sahiplerinin yabancı bankaların şubelerinde tasarruflarını sağlamaya teşvik etmektedir. Şubeler bu ülkelerde çok güçlü bir imaj yapmakta, çünkü sermaye bankaları, ana bankaların itibarı ile faaliyet göstermektedir (Claessens ve Horen, 2008: 21).

Yabancı bankaların birleşme, devralma ve yeni banka kurma yoluyla yerel bankacılık sistemine girme yöntemlerinin avantaj ve dezavantajları vardır. Greenfield yönteminde, yabancı bankalar, uyumsuz teknoloji, teknikler ve organizasyonel nedenlerle, örneğin; takibe düşmüş kredilerden kaçınmaya çalıştıkları için kendi yerel kurumlarını kurmaktadır. Ayrıca, Greenfield yatırımı, yabancı bankaların benzersiz yönetim politikalarını, kültürlerini ve operasyonel tekniklerini uygulamaya koymalarını sağlamaktadır. Aynı zamanda iç pazara girme süresini de azaltmaktadır (Slangen ve Hennart, 2008: 490).

### **1.2.3. Yabancı Bankaların Ülkeye Girişlerinin Olumlu Etkileri**

Belli bir ülkenin kural ve düzenlemeleri, yabancı bankaların işleyişinde ve çalışmalarında önemli rol oynayarak, ulusal bankaların yurt dışına çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Yabancı bankalar kendi ülkelerinden daha iyi hizmet, kaynak ve teknoloji sağlayarak yerel bankaların verimliliğini ve kalitesini artırabilmektedirler. Yabancı bankaların yurt dışından daha fazla kaynağa sahip olması nedeniyle, yurt içi bankalara kıyasla daha istikrarlı bir şekilde finansman işlemlerini ve borç vermeyi başarabilmektedir (Claessens v.d., 2001: 891).

Yabancı bankaların girişinden asıl beklenen kazançlar şunlardır (Dages vd. (2000); Levine (1996)):

1. Yabancı bankalar, yeni bankacılık teknolojisi ve finansal piyasalara mali yenilikleri getirmektedir. Yabancı bankalar için, yerel piyasaya yeni ürünler ve hizmetler getirmek, yerel bankalara göre daha kolay ve maliyet olarak daha az maliyetlidir.
2. Ülkenin makroekonomik durumu yabancı bankaların, bankacılık sistemine dâhil olmasını teşvik etmeye yardımcı olabilmektedir. Diğer mali araçlar ve uygulamaya dönük tecrübeleri ve deneyimleri bulunmaktadır: Sigorta, komisyon ve portföy yönetimi hizmetleri vb. konularda tecrübelerini kullanarak piyasayı yönlendirebilmektedirler.

3. Yabancı bankalar mali piyasaların gelişimine katkı sağlamaktadır. Yabancı banka girişi, bankalar arası piyasayı çeşitlendirmektedir. Bu sebeple başka ülkelerde hizmet veren yabancı bankalara gitme ihtimali bulunan müşterileri çekebilecektir.
4. Yabancı bankalar mali sistemin altyapısının gelişimine yön vermektedir. İyi bir bankacılık uygulaması ve becerisinin, muhasebenin, saydamlığın, mali düzenlemenin, denetimin ve denetim becerilerinin aktarımını sağlamaktadır.
5. Yabancı bankalar doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını bulunduğu ülkelere çekmektedirler. Yabancı bankaların varlığı, sermaye akışını kolaylaştırarak, sermaye ve fon temellerini farklılaştırarak yerli projeler için erişilebilir olan fon kaynaklarını artırmaktadır.
6. Farklı ülkelerde faaliyet gösterdiklerinden rekabet edilebilirlik açısından, uyumu sağlamak için diğer ülkelerdeki yasal vb., düzenlemelere benzer bir yapının oluşmasında etken olmaktadır.

Yabancı banka girişlerinin bir diğer olumlu etkisi ise, bankacılık piyasasında çalışan işgücünün niteliği üzerinde meydana getirdiği etkidir. Yabancı bankalar yatırım yaptıkları ülkelerde bankacılık konusundaki deneyimlerinden, faaliyette buldukları ülkelerdeki diğer bankalarda yararlanabilmektedir. Bunun için yerel bankacıların ve sektörün eğitimine de yatırım yapmaktadırlar. Kendi işgücünü karşılarken aynı zamanda daha eğitilmiş bankacılar da yetiştirmektedirler. Bunun sonucuna yerel banka işlem ve maliyetlerinde meydana gelen etkiler banka kârlılığını da arttırmaktadır (Dages vd. (2000)).

Tüm bunların yanında yabancı bankaların diğer olumlu yönleri de şu şekildedir (Claessens vd. 2001: 891) :

1. Kredi kartları, ödeme sistemleri gibi hizmetler geliştirirler.
2. Risk yönetim mekanizmalarını düşük maliyetle ve kolay ulaşılabilir biçimde sunarlar.
3. Kredi değerlendirme ve bilgi toplama tekniklerini geliştirir, iletirler.
4. Firma ve yönetici performansı izleme mekanizmaları geliştirirler.
5. Rekabeti artırarak, firmalar ve finansal araçlar üzerinde bilginin kalitesi ve ulaşılabilirliği üzerine baskı oluştururlar.
6. Finans alanındaki düzenleyici yapının yeniden şekillenmesini sağlayarak (yasal, düzenleyici ve denetleyici sistem) yerel finansal gelişmişliği artırır.
7. Finansal yapının değişimine neden olarak, firmaların, finansal araçların düzenleyici ve denetleyici kuruluşların bilgilerinin açıklığı, kolay ulaşılabilirliği,

anlaşılabilirliği, adilliği ve şeffaflığını sağlayacak yasal vb. düzenlemelerin yapılmasına neden olurlar.

#### **1.2.4. Yabancı Bankaların Ülkeye Girişlerinin Olumsuz Etkileri**

Yukarıda sayılan olumlu yönlerin yanında, yabancı bankaların piyasa ve ülke üzerinde olumsuz etkileri de olabilmektedir. İlk olarak yabancı bankalar açısından bakıldığında, banka yönetimi mevcut hizmet verdiği pazarın dışında, yeni bir pazarda, bilinmeyen bir ortamda çalışmaya başladığından her işletme gibi bankalar açısından da ortama uyum sağlama gibi konularda zorluklar yaşanabilecektir. Ayrıca, birleşme ve devralma yatırımlarına kıyasla itibarlarını ve pazar paylarını oluşturmak için çok zamana ihtiyaçları vardır. Yabancı bankaların birleşme ve satınalma yatırımı yoluyla yaptıkları yatırım mevcut müşteri potansiyeli açısından daha az riskli olabilmektedir. Örneğin yerel pazar ve yerel uygulamalar hakkında çalışan ve bilgi birikimine çok fazla ihtiyaç vardır (Tassel ve Vishwasrao, 2007: 3753).

Yabancı bankaların ülkeye girişlerinin olumsuz etkileri şu şekildedir (Levine, 1996: 247).

1. Yabancı bankalar tarafından toplanan tasarrufun başka ülkelerdeki ortak kuruluşlara aktarılmasına neden olabilmektedir. Bununla beraber, yabancı bankalara uygulanan yönetmelikler, yanlış politikalar, ekonomik belirsizlik ve güvensizlik ile risk ortamının artması ülkede bulunan yabancı sermayelerin çıkışını hızlandırabilmektedir.
2. Yabancı bankaların yerel pazarda bir problemle karşılaştıklarında hızlı bir biçimde geri çekildikleri, eğer büyük bir paya sahiplerse yerel finansal sistemin kırılma potansiyelini artırabilecekleri gözlemlenmektedir.
3. Yabancı bankaların ödeme sistemine doğrudan girişine izin verilmesi durumunda sistemin güvenliğinin sağlanması gerekmektedir.
4. Yabancı bankalar, bankacılık piyasasında rekabetin gelişimine katkıda bulunur. Yabancı bankalar girdikleri piyasalarda, yerel bankaların potansiyel rakipleri olacaktır.

Diğer taraftan, yabancı sermayeli bankaların genel olarak aldıkları eleştiriler, dışsal şokları buldukları ülkelere iletebilmeleri, yerel bankaların rekabet güçlerini azaltarak hayatta kalmalarını tehdit etmeleri ve yerel bankacılık sektörünü istikrarsızlaştırabilmeleridir (Stiglitz, 1994: 21). Gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı banka faaliyetlerinden sonra yerli banka rekabet

gücü artmıştır. Yabancı bankalar girdikleri gelişmekte olan ülkelerde yerli bankalara göre daha fazla kâr elde etmektedir. Bunun sonucu yerli bankalar da, rekabete girerek piyasadaki rekabeti arttırırken, maliyetlerini, yöntemlerini, teknolojilerini, harcama ve kârlılıklarını yeniden gözden geçirmektedir (Claessens, v.d. 2001: 892).

Yabancı bankaların ülkeye girmelerinin bankacılık sektörüne olabilecek diğer olumsuz etkileri ise aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir (Erdönmez, 2004: 22);

1. Yabancı bankaların rekabeti nedeniyle kısa dönemde yerel bankalar sıkıntıya düşebilmektedir.
2. Yabancı bankaların sektöre girişiyle artan rekabet ortamında yerel bankalar daha fazla risk almaktadırlar.
3. Yabancı bankaların gelişmiş ürün ve hizmet yelpazesiyile yerel piyasaların en kârlı sektörlerine hizmet sunarlarken, yerel bankalar daha çok riskli sektörlerle çalışmak zorunda kalabilmektedir.
4. Bankaların net faiz marjlarında ve karlılığında azalmalara sebep olabilecektir.
5. Yabancı bankalar önceliklerinin farklı olması nedeniyle ulusal ülke çıkarlarına yerel bankalar kadar esnek yaklaşım destek vermeyebilir.
6. Eğer yabancı bankalar, bankacılık sektörünün önemli bir kısmını ele geçirmişlerse, yabancı bankalar daha çok büyük veya yabancı şirketlerle çalıştıkları için küçük yerel firmalar kredi bulmakta zorlanabilmektedirler.
7. Yerel para ve finansal denetleme otoritelerinin stratejik planlama ve risk yönetimi gibi temel karar alma fonksiyonlarında bilgi ve kontrol eksikliğine neden olabilmektedirler.
8. Yerel finansal sistem; dışsal ekonomik ve finansal şoklara daha çok maruz kalabilirler.

Anderson ve Kegels (1998) ise yabancı banka girişlerine karşı bazı boyutları ifade etmişlerdir. Yabancı banka girişine karşı argümanları şu şekildedir:

1. Yabancı bankaların piyasayı ele geçirme riski vardır. Kredi dağılımı üzerindeki kontrol gücü, herhangi bir ekonomide maddi ekonomik güç anlamına gelmektedir.
2. Bankacılık sektörü yeni ve korunan bir sektör olması durumunda, yabancı bankalar finansal piyasaların merkezinde olacaktır.

3. Yabancı bankaların farklı amaçları olabilir. Yabancı bankalar sadece ana ülkeden ihracatları artırmakla veya ana ülke şirketleri tarafından üstlenilen projeleri desteklemekle ilgilenebilmektedirler.
4. Bankacılık piyasalarında yapılan düzenlemelerde farklılıklar olabilmektedir. Eğer ana ülkenin bankacılık üst düzenleme kurullarında zayıf bir banka denetimi varsa, ev sahibi ülkenin denetimcileri denetim işlerini yaparken ciddiyeti ve tarafsızlığı kaybetmekte, bu da ev sahibi ülkede bankacılık piyasasına olan güvenin sarsılmasına yol açmaktadır.
5. Bir diğer boyut ise yetersiz yasal altyapı, denetimsizlik ve zayıf piyasa disiplinine sahip ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Bu tür ülkelerde yeteri kadar denetlenemeyen yabancı banka girişleri sistematik riskin artmasına neden olmaktadır.



## İKİNCİ BÖLÜM

### BRICS-T ÜLKELERİ ve EKONOMİK YAPILARI

Yabancı bankaların BRICS-T grup ülkelerinde yurt içi bankacılık sistemi ve reel sektör üzerindeki etkilerini araştırmak için bu çalışmada BRICS-T ülkeleri sadece grup olarak değil aynı zamanda bireysel olarak da incelenecektir. Bu nedenle BRICS-T grubu analiz edilmeden önce ülke verileri ve ekonomik yapıları ülke bazında incelendikten sonra grup analizine geçilecektir.

Ekonomik ve sosyal göstergeler olarak dünya ekonomisinde önemli bir paya sahip olan bu ülkelerin sergilemiş olduğu makroekonomik performansları araştırmaya değer görülmektedir. Bu çalışmada da BRICS-T ülkeleri olarak altı ülke ele alınmıştır. Bu bölümde BRICS-T ülkeleri hakkında temel bilgiler verilecektir.

#### 2.1. Genel Olarak BRICS-T

BRIC sözcüğü ilk defa 2001 yılında bir yatırım bankası olan Goldman Sachs ekonomisti Jim O'Neill tarafından telaffuz edilmiştir. İlk ortaya çıktığında BRIC yani Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in İngilizce baş harflerinden oluşan kısaltma ile dörtlü grup olarak kullanılmıştır. 2010 yılına kadar BRIC olarak devam etmiştir. 2010 yılına gelindiğinde ise Güney Afrika Cumhuriyeti'nin de bu gruba dâhil olması ile birlikte BRICS adına dönüşmüştür. O'Neill raporunda bu beş yükselen ekonominin 21. yüzyılda dünya ekonomisine yön vereceği tespitinde bulunmuştur. BRIC, kurulduğu dönemden itibaren hem küresel finansal sistem reformunda hem de dünya siyasetindeki normları belirleyen süreçlerde önemli rol oynamış ve oynamaya devam etmektedir (Thussu, 2018: 119).

BRICS kısaltması yükselen piyasa ekonomileri içinde önde gelen beş ekonominin (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) adlarının ilk harflerinden türetilmiş bir kısaltmadır. Bu beş ülkenin ortak özellikleri olarak şunları saymak mümkündür:

- (1) Yükselen piyasa ekonomileri olmaları,

- (2) Yüksek büyüme ve yüksek nüfusa sahip olmaları,
- (3) Sanayileşme yolunda ilerlemiş, hızlı büyüyen ekonomiye sahip olmaları,
- (4) Bölgesel ve küresel ilişkiler üzerindeki önemli etkileri,
- (5) Hepsinin de gelişmekte olan ülkeler grubunda bulunması ve G-20 ülkeleri üyesi olmaları bu ülkelerin grup olarak sınıflandırılmalarını sağlamıştır.

Son yıllarda ekonomisi hızlı büyüyen, yabancı yatırımların büyük bölümünü çekebilen ve global dünyayı etkileme gücü hızla artan söz konusu ekonomiler, ucuz emek ve buna bağlı olarak düşük üretim maliyeti nedeniyle yüksek büyüme fırsatı yaratan; doğrudan yabancı sermaye yatırımları çekebilen; ihracatını, döviz rezervlerini ve milli gelirini hızla arttıran bir grup olarak dikkatleri çekmektedir.

Grubun en bilinen zayıf özelliklerine örnek olarak; yüksek işsizlik, yüksek enflasyon ve yüksek cari açık gösterilebilir. BRICS'in etkinliği birbirleriyle daha fazla doğrudan dış yatırımlar gerçekleştirmeleri, kısa vadeli sermaye akımlarında birbirlerine destek olmaları, büyük çaplı ortak projelere gitmeleri, teknoloji ve bilgi paylaşımında bulunmaları gösterilebilir (Narin ve Kutluay, 2013: 45)

Aşağıdaki Tablo 2'de BRICS-T ülkelerinin güçlü ve zayıf yönleri tablolştırılarak gösterilmiştir.

**Tablo 2.** BRICS-T Ülkelerinin Güçlü ve Zayıf Yönleri

Ülke	Üstün Yanları	Zayıf Yanları
<b>Brezilya</b>	Brezilya, çeşitli doğal kaynaklara ve düşük işgücü maliyetlerine sahip olan bir ekonomiye sahiptir.	Sosyal altyapı olarak eksiktir (örneğin, enerji, demiryolu, karayolu ve limanlara yapılan yatırımlar). Aynı zamanda kamu borçları yüksek olduğu için iç faiz oranları yüksektir.
<b>Rusya</b>	Rusya, zengin doğal kaynaklara, vasıflı bir işgücü ile bölgesel ve enerji konumunu güçlendiren görece bir politik istikrara sahiptir.	Yatırım oranı, gelişmekte olan ülkeler arasında en düşük düzeye sahip olan ülkeler arasında yer almaktadır. Aynı zamanda, sermaye payında yıpranma ile ilgili baskılardan dolayı sanayi sektörüne rekabet gücü getirmemiştir.

<b>Hindistan</b>	Hindistan'daki özel şirketler, çeşitli ekonomik sektörlerdeki (örneğin, dış kaynak kullanımı, eczacılık ürünleri, tekstil ürünleri) avantajlardan yararlanan, ülkeler arasında yer almaktadır.	Bazı reel gelişmelere rağmen, kamu sektöründeki mali durumdan dolayı Hindistan'ın temel zayıflığı olmaya devam etmektedir. Borç hizmeti, mali gelirlerin kalkınma harcamalarını zarara sürüklemektedir.
<b>Çin</b>	Endüstriyel rekabet gücü Çin'in diğer ülkelerle olan ticaretinden yararlanmıştır. Aynı zamanda ülke açısından güçlü bir yabancı finansal yatırım gerçekleştirilmektedir.	Çin'de çok farklı alanlarda çok sayıda zayıf nokta var (örneğin, çevresel konular sürdürülebilir büyümenin önündeki engellerdir; artan eşitsizlik, artan sosyal gerilimlere yol açmaktadır. Kapasite fazlası, çeşitli endüstriyel ve ticari sektörleri tehdit etmektedir).
<b>Güney Afrika</b>	Ekonomik güç ve gelişmişlik düzeyi bakımından Afrika kıtasının en büyük ekonomisi olan Güney Afrika'da büyük ölçüde sanayi ve madencilığe dayanan piyasa ekonomisi yürürlükte (Ağır ve Yıldırım, 2015: 44).	Güney Afrika dünyada gelir eşitsizliğinin en fazla olduğu ülke konumundadır ve halkın karşılaştığı en önemli sorunlardan birinin işsizlik sorunu olduğu görülmektedir (Ağır ve Yıldırım, 2015: 44)
<b>Türkiye</b>	Türkiye, çeşitli doğal kaynaklara ve düşük işgücü maliyetlerine sahip olan bir ekonomiye sahiptir. Genç nüfusu, sağlık hizmetlerinin yaygınlığı ve ulaşılabilirliği (Sarı, 2018: 46).	Enflasyon, işsizlik, cari işlem açığı, borçlanma, tasarrufların yetersizliği ve tüketimin çokluğu, enerjiye bağımlılık.

**Kaynak:** Hult, T. (2009: 2).

Gelişmekte olan ülkeler olarak değerlendirilen BRICS-T ülkeleri sahip oldukları nüfus, ekonomi vb. gibi nedenlerle yabancı bankaların yüksek kâr elde etme iştahını daha fazla arttıran bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. BRICS-T ülkeleri 2017 yılı itibari ile dünya nüfusunun % 40'ını, dünya GSMH'nin ise %30,4'ünü oluşturmaktadır (Dimock, 2017: 9). BRICS gibi bir

grubun parçası olmak Türkiye gibi uluslararası diplomasi ve ekonomik ilişkilerde çeşitliliği sağlamaya çalışan bir aktör açısından önem arz etmektedir. Gelişmekte olan ekonomilerin yaşadığı birçok sorun Türkiye açısından da geçerlidir. Bu nedenle BRICS zirvelerinde alınan kararlar Türkiye açısından da dikkate değer görülmektedir.

## 2.2. BRICS-T Ülkelerinin Ortak Özellikleri

Dünya ekonomisinde yeni bir terim olarak kullanılan BRICS ülkeleri “Yükselen Piyasa ekonomileri” olarak da adlandırılmaktadır. BRICS ülkelerinin büyük nüfusu, zengin doğal kaynakları, geniş toprak alanı, hızlı ekonomik büyüme verileri gibi temel birçok ortak özellikleri bulunmaktadır. Güney Afrika'nın gruba dâhil edildiği 2010 yıllarında MINT<sup>1</sup> ve N-11<sup>2</sup> grubunda bulunan ülkelerden bir ülkenin veya Türkiye'nin gruba dâhil edilmesi düşünülmüştür. Türkiye'nin gruba dâhil olması halinde grubun adının değişmesi ve yeni adının T-BRIC olması hedeflenmiştir. Fakat ilerleyen zamanlarda yapılan değişiklikler ile T-BRIC beklentisi yerini BRICS ifadesine bırakmıştır. 2020 yılında BRICS grubundaki ülkelerin en iyi on ekonomi listesinde yer alması ve Çin'in dünyanın en büyük alacaklılarından biri haline gelmesi beklenmektedir (Özsoylu ve Algan, 2011: 2).

BRICS ülkelerinin birbirleriyle işbirliği yapması ve birlikte çalışması halinde dünya ekonomisini kontrol edebileceğine inanılmaktadır. Çin- iyi üretim, Hindistan ve Türkiye-hizmet sektöründe lider iken, Brezilya ve Rusya'nın hammadde konusunda zengin bir yapıya sahip oldukları bilinmektedir (O'Neill ve Stupnytska 2009: 3).

BRICS-T ülkelerinin grup olarak ortak özellikleri olmakla beraber, uluslararası ticaret bakımından her bir ülkenin kendine has özellikleri de mevcuttur. Bu özelliklerden bazıları şunlardır (İZTO, 2016: 3):

Brezilya; şeker kamışı, soya çekirdeği, kahve, demir ve petrol zengini,

Rusya Federasyonu; doğal gaz, petrol yatakları, ve mineral zengini,

Hindistan; krom, kurşun, kömür, altın, gümüş, bakır, uranyum, titanyum ve petrol,

---

<sup>1</sup> “BRIC” teriminin mimarı olan Britanyalı iktisatçı Jim O'Neill tarafından “Yükselen Ekonomik Devler” olarak nitelediği Meksika, Endonezya, Nijerya ve Türkiye'den oluşan “MINT” tanımını literatüre katmıştır.

<sup>2</sup>N-11 (İngilizce: Next Eleven. Türkçe karşılığı: Gelecek On Bir). Bangladeş, Endonezya, Filipinler, GüneyKore, İran, Meksika, Mısır, Nijerya, Pakistan, Türkiye ve Vietnam'dan oluşan, yatırım bankası Goldman Sachs tarafından BRIC'le birlikte dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer alma potansiyeli taşıdığı bildirilen on bir ülkedir.

Çin; bakır, çinko, kurşun ile krom ve nikel, ucuz üretim maliyetleri,

Güney Afrika; Krom, platinyum, magnezyum, alüminyum, elektrik, ucuz iş gücü,

Türkiye; Metalik Madenler, Enerji Hammaddeleri ve Endüstriyel Hammaddelere sahiptir. Enerji hammaddeleri bölümünü kömür, bor, petrol, bitümlü şeyl, asfaltit gibi (bitkisel ve hayvansal kökenli) fosil yakıtlar oluşturmaktadır. Ancak son zamanlarda, jeotermal enerji kaynakları ile nükleer yakıt hammaddesi olarak kullanılan uranyum ve toryum gibi radyoaktif mineraller de enerji hammaddeleri olarak kabul edilmektedir (www.mta.gov.tr).

Yükselen piyasa ekonomileri olarak da bilinen BRICS-T ülkelerinin ortak temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Özsoylu ve Algan, 2011: 2);

- 1) Teknolojik altyapının hızlı ilerlemesi,
- 2) Nüfusun hızlı bir şekilde artması,
- 3) Genç nüfus yoğunluğunun yüksek olması,
- 4) Gelirin artması ve tüketicinin artması,
- 5) Yer altı kaynaklarının zengin olması,
- 6) İşgücü veriminin, teknik ve donanımlı yöneticilerinin fazla olması,
- 7) Yüksek büyüme oranlarına sahip olmaları söylenebilir.

Diğer ortak özellikleri olarak, ihracatlarını, döviz rezervlerini ve milli gelirlerini hızlı bir şekilde arttırmaları, yaşanan ekonomik krizlerden daha az etkilenen ülkeler olmaları sayılmaktadır (Ağır ve Yıldırım, 2015: 39).

Bu özellikler söz konusu ülkelerde üretim maliyetlerini düşürmekte ve üretimi arttırmaktadır. Düşük maliyet ve yüksek kâr olanağı yabancı yatırımların bu ülkelere yönelmesini sağlamaktadır. Böylelikle döviz rezervleri artmakta ve bu ülkeler hızlı büyüme imkânına sahip olmaktadır. BRICS ülkelerinin hızla büyümelerini sağlayan sektörlerin ve kaynakların farklılık göstermesi bu ülkelerin kendilerine özgü özelliklerinin bulunduğuna işarettir (Ayaydın ve Baltacı, 2012: 55).

### **2.3. BRICS-T Ülkelerindeki Yabancı Bankaların Faaliyetleri**

Yabancı sermayeli bankalar, dünya genelinde birçok ülkede baskın bir rol oynamaktadır. Buna karşın, devlete ait bankalar daha az sayıda ülkede kilit aktör konumunda bulunmaktadırlar. Sadece birkaç büyük ülkede (Çin, Hindistan, Rusya) devlete ait bankaların

oranı diğer banka oranlarından daha yüksektir. Ortalama olarak, yabancı bankalar tüm ülkelerdeki toplam bankacılık varlıklarının yüzde 43'ünü oluşturmaktadır. Buna karşılık, devlete ait bankalar, bankacılık sistemi varlıklarının sadece yüzde 18'ini temsil etmektedir. Bununla birlikte, bu toplu istatistiklerin ötesinde, sahiplik yapıları ekonomilere göre büyük ölçüde değişmektedir (IMF, 2017: 6).

Aşağıdaki Tablo 3'te BRICS-T Ülkelerinde 2006-2016 yılları arasında faaliyette bulunan yabancı sermayeye sahip bankaların sayısının, buldukları ülkenin toplam bankacılık sektörü içindeki oranları gösterilmiştir.

**Tablo 3.** 2006-2016 Yıllarında BRICS-T Ülkelerinde Hizmet Veren Yabancı Banka Sayılarının Sektöre Oranı (%)

<b>Yabancı Bankaların Sektöre Oranı (%)</b>											
<b>Ülke</b>	<b>2006</b>	<b>2007</b>	<b>2008</b>	<b>2009</b>	<b>2010</b>	<b>2011</b>	<b>2012</b>	<b>2013</b>	<b>2014</b>	<b>2015</b>	<b>2016</b>
<b>Brezilya</b>	35	36	38	37	38	38	39	40	40	41	41
<b>Çin</b>	6	15	18	19	21	21	20	20	21	20	21
<b>Hindistan</b>	11	11	12	12	12	12	12	12	13	13	13
<b>Rusya F.</b>	15	17	20	20	20	19	18	17	17	18	18
<b>G. Afrika</b>	22	22	23	23	24	24	24	24	24	24	24
<b>Türkiye</b>	34	39	39	39	39	36	35	38	38	39	40
<b>BRICS-T Ortalama</b>	20,5	23,33	25	25	25,66	25	24,66	25,16	25,5	26,06	26,16

**Kaynak:** Worldbank, 2019

Tablo 3'te her ülke özelinde toplam yabancı banka sayısının toplam sektör içindeki oranı gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde BRICS-T ülkelerinde bulunan yabancı banka sayılarının, buldukları ülkelerdeki sektör ortalaması en düşük %20,5 ile 2006 yılında, en yüksek olarak da 2016 yılında % 26,16 ile kayıtlara geçmiştir. Buradan hareketle, yaklaşık olarak BRICS-T ülkelerindeki bankacılık sektörünün 1/4 'ünün yabancılara ait olduğu söylenebilir. Yabancı sahipliğinin en yüksek olduğu ülkeler ise Brezilya ve Türkiye'dir. En düşük olduğu ülkeler ise Hindistan ve Rusya'dır. 11 yıllık süreç izlendiğinde oransal olarak en az değişim 2006 yılında %22 olan Güney Afrika, 2 puanlık artış ile 2016 yılında %24 olmuştur. En yüksek değişim ise 2006 yılında Çin'de %6 olan yabancı sahiplik yüzdesi 2016 yılında %21'e yükselmiştir.

Yabancı bankaların ülke bankacılık sektöründeki sayısal durumu önemli olduğu kadar, yabancı bankaların bankacılık sektöründeki aktif ortalaması da bir o kadar önemli ölçüttür.

Aşağıdaki tabloda BRICS-T ülkelerinde yer alan bankaların 2006-2016 yılları arasındaki aktiflerinin toplam bankacılık sektörü içindeki payı tablolatırılmıştır.

**Tablo 4.** BRICS-T Ülkeleri 2006-2016 Yılları Yabancı Banka Aktiflerinin Sektöre Oranı (%)

<b>Yabancı Banka Aktiflerin Sektör Ortalaması (%)</b>											
<b>Ülke</b>	<b>2006</b>	<b>2007</b>	<b>2008</b>	<b>2009</b>	<b>2010</b>	<b>2011</b>	<b>2012</b>	<b>2013</b>	<b>2014</b>	<b>2015</b>	<b>2016</b>
<b>Brezilya</b>	25	25	22	18	18	16	16	15	15	16	16
<b>Çin</b>	1	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3
<b>Hindistan</b>	4	4	5	5	4	4	3	3	4	4	4
<b>Rusya F.</b>	10	10	13	12	10	10	10	8	8	9	9
<b>G.Afrika</b>	21	23	21	22	22	25	24	23	23	23	24
<b>Türkiye</b>	15	16	14	12	12	12	12	14	14	15	15
<b>BRICS-T ortalaması</b>	12,66	13,33	12,83	11,83	11,33	11,5	11,16	10,83	11,16	11,66	11,83

**Kaynak:** Worldbank, 2019

Bir önceki tabloda yabancı bankaların sayı bakımından incelenmiştir. Bu tabloda ise BRICS-T gurubunda bulunan ülkelerdeki yabancı bankaların, gittikleri ülkelerdeki bankacılık sektörünün toplam aktifleri içerisinde sahip oldukları aktif oranı tablolatırılmıştır. Yabancı banka sayısının toplam banka sayısına oranının ¼ oranın da olmasına rağmen, toplam aktifler içindeki yabancı banka aktiflerinin oranı ortalama %11'ler civarında olduğu görülmektedir. En az yabancı banka aktif oranının Çin'de, en yüksek yabancı banka aktif oranının ise Güney Afrika'da olduğu görülmektedir. Türkiye ise BRICS-T ülke grubunun ortalamasının üzerinde bulunmaktadır. 2008 küresel krizinden sonra sektörde 2013 yılına kadar yabancı banka aktiflerinde bir azalma yaşanmıştır. Bu durumun nedeni olarak bankalar buldukları ülkeleri terk ederek ana ülkeye dönmek zorunda kalmaları veya sermaye azaltımı yoluna gitmiş olmaları gösterilebilmektedir.

BRICS-T ülkelerine ait banka verileri açıklandıktan sonra bir sonraki tabloda bu ülkelerin sahip oldukları nüfus sayıları gösterilecektir. Sayısal olarak dünyanın en kalabalık ülkelerinin (Çin ve Hindistan) bu grupta bulunması, grubun adını ve önemini biraz daha ön plana çıkarmaktadır.

**Tablo 5.** BRICS-T Ülkeleri 2006-2016 Yılları Nüfusu (kişi)

Yıl	Brezilya	Çin (000)	Hindistan (000)	Rusya F.	G. Africa	Türkiye	Brics-t top. (000)	Dünya (000)
2006	189.012.412	1.311.020	1.161.977	143.049.528	49.364.582	68.763.405	2.923.187	6.601.476
2007	191.026.637	1.317.885	1.179.681	142.805.088	49.887.181	69.597.281	2.950.882	6.683.223
2008	192.979.029	1.324.655	1.197.146	142.742.350	50.412.129	70.440.032	2.978.375	6.766.296
2009	194.895.996	1.331.260	1.214.270	142.785.342	50.970.818	71.339.185	3.005.521	6.849.569
2010	196.796.269	1.337.705	1.230.980	142.849.449	51.584.663	72.326.914	3.032.242	6.932.869
2011	198.686.688	1.344.130	1.247.236	142.960.868	52.263.516	73.409.455	3.058.686	7.014.983
2012	200.560.983	1.350.695	1.263.065	143.201.676	52.998.213	74.569.867	3.085.091	7.099.557
2013	202.408.632	1.357.380	1.278.562	143.506.911	53.767.396	75.787.333	3.111.412	7.185.137
2014	204.213.133	1.364.270	1.293.859	143.819.666	54.539.571	77.030.628	3.137.732	7.271.322
2015	205.962.108	1.371.220	1.309.053	144.096.870	55.291.225	78.271.472	3.163.895	7.357.559
2016	207.652.865	1.378.665	1.324.171	144.342.396	56.015.473	79.512.426	3.190.359	7.444.157
2017	209.288.278	1.386.395	1.339.180	144.495.044	56.717.156	80.745.020	3.216.820	7.530.360

**Kaynak:** Worldbank, 2019

Yukarıdaki Tablo 5’te yer alan veriler incelendiğinde BRICS-T ülkelerinin dünya nüfusunun neredeyse yarısına sahip olduğu anlaşılmaktadır. BRICS-T nüfusunun çoğunluğu Çin ve Hindistan ülkelerinde yaşamaktadır. Bu ülkeler sayesinde BRICS-T grubu büyük bir insan potansiyeline sahiptir. Bu ülkeler dünya nüfusunun artmasına büyük katkıda bulunmaktadırlar. BRICS-T grubunun en az nüfusa sahip olan ülkeleri ise Güney Afrika birinci sırada, daha sonra ise Türkiye gelmektedir.

#### **2.4. BRICS-T Ülkeleri**

Dünyadaki GSYİH’nin %30,4’ünü ve dünya nüfusunun %40’ ını oluşturan BRICS ülkelerinin, 2050 yılında dünya ekonomisine öncülük etmesi beklenmektedir. Potansiyel fırsatlarını keşfetmek ve gelişmiş ülkelerle rekabet etmek için BRICS ülkelerinin grup içinde işbirliği yapmaları ve grup ittifakına devam etmeleri gerekmektedir. Çünkü yüksek büyümelerinin süreklilik kazanması ve büyüme oranlarını korumak için çok büyük yatırımlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bağlamda, BRICS ülkeleri birbirlerinin pazarlarını keşfederek ve yatırım yaparak birbirleri ile yakın ilişki içerisinde olduklarını söylemek mümkündür (Dimock, 2017: 9). Bu bölümde ülkelerin ekonomilerine dair verilen bilgiler biraz daha geniş tutulmaktadır.

### 2.4.1. Brezilya

Brezilya, 1500 yılında Portekizli denizci Pedro Alvares Cabral tarafından ilk olarak keşfedilmiştir. Belirli dönemlerde Hollanda ve Fransa tarafından işgal edilmesine rağmen, 300 yıldan fazla bir süre Portekiz kolonisi olarak devam etmiştir. 7 Eylül 1822 yılında bağımsızlığını ilan ederek, 1889 yılında başkanlık sistemine geçmiştir. Brezilya, başkanlık rejimiyle yönetilen federal bir cumhuriyettir. Brezilya devleti 26 eyalet ve 1 federal başkentten oluşmaktadır (www.mfa.gov.tr).

Ülkede zengin yer altı kaynakları olarak genelde kahve, portakal, tütün, kakao ve şeker yetiştiriciliği ön plandadır. Et, tavuk, kağıt, mineral, demir ve çelik üretiminde de uluslararası ticarete karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu bilinmektedir. Güney Amerika'nın yüzölçümünün yarısına sahip olan Brezilya, dünyanın en büyük endüstriyel merkezlerinden birisidir. Küresel rekabet endeksinde 57. sırada yer alan Brezilya'da en önemli sorunlardan birisi, sosyal sınıflar arasındaki gelir ve eğitim kalitesindeki farklılıklardır (Akbulak, 2008: 52).

Brezilya, 2017 yılında dünyadaki 22. en büyük ihracat ekonomisi ve Ekonomik Karmaşıklık Endeksi'ne (ECI) göre 37. en karmaşık ekonomisidir. 2017' de Brezilya 219 milyar dolarlık ihracat ve 140 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Böylece 79 milyar dolarlık bir dış ticaret fazlası sağlanmıştır. 2017 yılında Brezilya'nın GSYH'si 2,06 trilyon Dolar, kişi başına düşen GSYİH ise 15,5 Bin Dolar olmuştur. Brezilya'nın en çok mal ihraç ettiği ülkelere bakıldığında Çin (48B \$), Amerika Birleşik Devletleri (25,1 B \$), Arjantin (17,8 B \$), Hollanda (7,57 B \$) ve Almanya (6,18 B \$) olduğu görülmektedir. En önemli ithalat kökenleri Çin (27 milyar ABD Doları), Amerika Birleşik Devletleri (20,4 milyar ABD Doları), Arjantin (9,3 milyar ABD Doları), Almanya (9,3 milyar ABD Doları) ve Güney Kore (5,39 milyar ABD Doları) olarak kayıtlara geçmiştir (media.mit.edu.tr).

Aşağıdaki Tablo 6'da Brezilya'da hizmet vermekte olan yerli ve yabancı bankalara ait veriler gösterilmiştir.

**Tablo 6:** Brezilya Bankacılık Verileri

Gösterge	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
En Büyük 5-Banka Aktif Konsantrasyon oranı	65,5	61,8	62,5	77,1	76,2	75,9	76,6	77,4	79,5	83,4	84,9
100.000 Kişiyeye Düşen ATM	106	108	111	113	118	115	114	115	114	114	108
1.000 Yetişkin Kişiyeye Düşen Banka Hesabı	430	440	467	475	532	614	640	621	615	582	573
100.000 Yetişkin Düşen Şube Sayısı	18	18	18	18	18	18	20	20	21	20	20
Banka Sermayesinin Toplam Aktiflere Oranı (%)	10,7	11,3	10,4	11,5	10,3	10,0	10,1	9,2	9,0	8,4	9,2
Banka Mevduatlarının Krediyeye Dönüşme Oranı (%)	60,9	67,6	76,1	85,6	98,7	110,5	116,1	119,3	121,3	118,9	107,9
Banka Mevduatlarının GSYH'ye Oranı (%)	50,1	52,5	54,5	53,3	47,3	47,6	49,5	50,6	51,7	55,3	59,2
Net Faiz Marjı (%)	8,2	7,8	3,5	7,4	6,3	5,3	5,4	3,8	3,6	3,1	8,3
Yabancı Banka Aktiflerinin Toplam Sektöre Oranı (%)	25	25	22	18	18	16	16	15	15	16	16
Yabancı Banka Sayısının Sektöre Oranı (%)	35	36	38	37	38	38	39	40	40	41	41

**Kaynak:** worldbank, 2019

Tablo 6'da Brezilya bankacılık temel verileri gösterilmiştir. En büyük 5 banka konsantrasyonu, bankacılık sektörünün hâkimi konumunda bulunmaktadır. Her geçen gün sahiplik oranları artarak devam etmiştir. Her yüzbin kişiye düşen ATM sayısı 2006 yılında 106 tane iken 2015 yılına kadar sakin bir seyir izleyerek 114 âdete yükselmiştir. 2016 yılında ise 108 olarak gerçekleşmiştir. Her bin kişiye düşen hesap sayısı ise 2012 yılına kadar artarak devam etmiştir. 2015 ve 2016 yıllarında gerilemiştir. Her yüzbin kişiye düşen şube sayısında çok büyük bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Şube açma işlemlerinin maliyeti ve prosedür zorlukları nedeniyle uzun bir süre aynı kaldığı tahmin edilmektedir. Brezilya bankalarının sermayeleri toplam aktiflerin ortalama %10'una denk gelmektedir. Yani bankaların toplam aktiflerinin ortalama %10'u bankaların öz sermayesinden oluşmaktadır.

Banka mevduatlarının GSYH'ya oranının % 50 civarında olduğu görülmektedir. Yabancı bankaların toplam banka aktifleri içindeki payı azalırken, sahip oldukları bankaların sayısının oranı toplam bankacılık sektöründe arttığı görülmektedir. Yabancı bankaların şube sayılarını arttırma programı uyguladıkları fakat yabancı bankaların şube sayısı artarken banka aktiflerinde azalma olduğu gözlemlenmektedir.

Mevduatların krediye dönüşme oranına bakıldığında 2010 yılına kadar banka müşterilerinden toplanan mevduatlar, verilen banka kredilerini karşılamakta iken 2010 yılından sonra mevduat bankalarının ihtiyacı olanlara verdiği kredilerin, mevduat tutarlarını aştığı görülmektedir. Bankalar 2006-2010 yıllarında sadece topladıkları mevduatları krediye dönüştürmüşlerdir. Fakat daha sonraki yıllarda risk alarak topladıkları mevduatlardan daha fazla kredi vermişlerdir. Diğer bir ifade ile oranın en yüksek olduğu 2014 yılında bankaya yatırılan her yüz Brezilya reali karşılığında bankalar 121,3 Real kredi vermiştir. Bu durumun diğer bir nedeni olarak yatırılabilir mevduat miktarının az olması sebebiyle ihtiyaç duyulan kredi miktarının mevduat tutarını aşmış olması verilebilir. Bu durum ülkelerin fon sıkıntısı yaşadığını göstermektedir.

Brezilya'da bankaların ve diğer mali kurumların düzenlenmesi ve denetlenmesine ilişkin ana mevzuat, finansal sistemin yasal çerçevesini belirleyen 4.595 / 1964 sayılı Kanundur. Para ve kredi politikasından sorumlu olan Ulusal Para Konseyi ( *Conselho Monetário Nacional / CMN*) ve Brezilya Merkez Bankası ( *Banco Central do Brasil / BCB*) mali kurumları denetlemek ve para birimi ihraç etmekten sorumludur. Yabancı bir kurum Brezilya'da bir yan kuruluş kurmaya karar verirse, Brezilya Cumhurbaşkanlığı'ndan bir başkanlık kararı ile ön izin almalıdır ([www.bcb.gov.br](http://www.bcb.gov.br)).

Brezilya finansal sistemi Latin Amerika'daki en büyük ve en sofistike sistemdir. Brezilya bankaları, son on yılda daha istikrarlı bir ortama uyum sağladıkları ve mevcut uluslararası mali krize karşı daha dirençli göründükleri halde, kazanımlarını toplamak için kapsamlı ağlar oluşturarak 1980'lerde yüksek enflasyon yaşamışlardır. Bununla birlikte, finansal aracılık maliyeti, hem mutlak faiz oranları hem de karlar açısından, dünyadaki en yüksek oranlar arasındadır. Buna ek olarak, farklı şirketler ve bireyler arasında bir ilişkiyi sürdürebilmek için, kurumsal ve perakende kredi ürünleri arasındaki oranlarda büyük farklılıklar bulunmaktadır (Urdapilleta, 2009: 3).

Brezilya genel olarak gelişimini devam ettirebilmek için dış fonlara ihtiyaç duymaktadır. Ancak ülke ekonomisinin sağlıklı gelişimi için, gerekli olan yatırım

projeleri ve verilen kredilerin ticari istihbaratı sağlam olan kişi ve kurumlara verilmesi önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Yani ülkenin ekonomik yapısı göz önüne alındığında Brezilyanın portföy yatırımları gibi kısa vadeli sermaye akımlarından ziyade doğrudan yatırımlar gibi uzun vadeli ve ekonomide reel sektörü de kalkındıracak sermaye yatırımlarına ihtiyacı vardır. Bu durum bütün gelişmekte olan ülke ekonomileri için genel bir durumdur (Fidanlı ve Şahin, 2017: 46).

Tablo 7’de 2006-2016 yıllarına ait nüfus, GSYİH, kişi başı GSYİH ve döviz kurlarında yaşanan değişimler hakkında veriler gösterilecektir.

**Tablo 7: Brezilya Ekonomik Verileri**

	GSYİH (Brezilya Reali BRL. 000)	Kişi Başı GSYİH (BRL)	Döviz Kuru (BRL/USD):	
			Yıl Sonu	Ortalama
2006	2.369.480	12.769	2,1380	2,1771
2007	2.661.340	14.183	1,7713	1,9483
2008	3.032.200	15.992	2,3370	1,8375
2009	3.239.400	16.918	1,7412	1,9936
2010	3.770.100	19.509	1,6662	1,7593
2011	4.143.000	21.254	1,8758	1,6746
2012	4.814.800	24.134	2,0435	1,9550
2013	5.331.600	26.521	2,3426	2,1605
2014	5.779.000	28.500	2,6562	2,3547
2015	6.000.600	29.350	3,9048	3,3387
2016	6.266.900	30.410	3,2591	3,4833

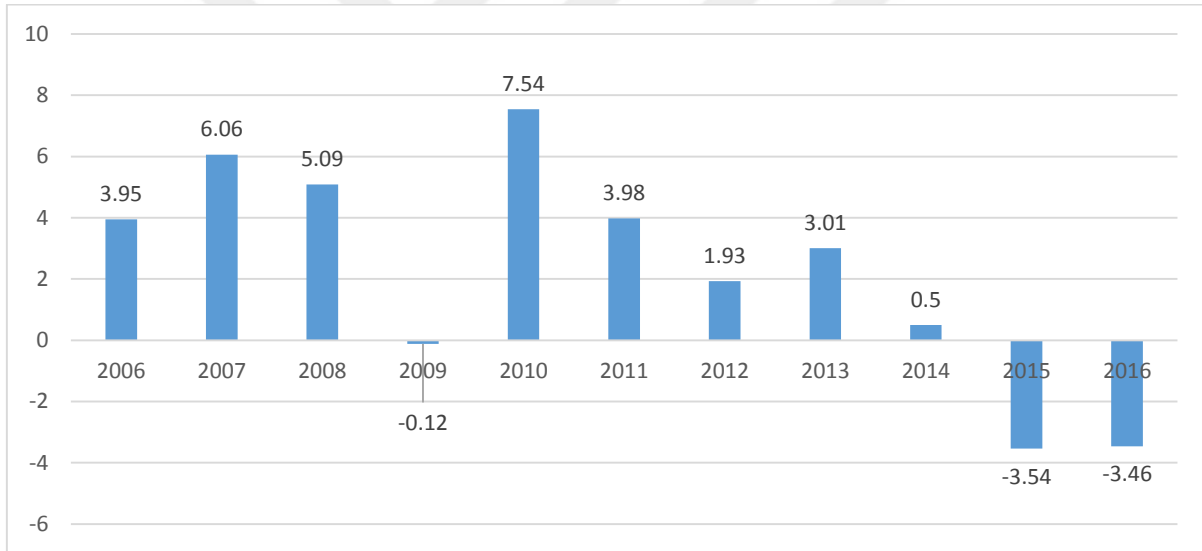
**Kaynak:** Brezilya Merkez Bankası, 2019

Brezilya’nın artan nüfusu ile beraber kişi başına düşen GSYİH miktarının da arttığı görülmektedir. Brezilya realinin dolar karşısında sakin seyri 2015 yılında yükselerek hareketine devam etmiştir. Brezilyanın üretim miktarında istikrarlı bir artışın olduğunu söylemek mümkündür. En düşük artış küresel krizin etkisi ile 2009 yılında yaşanmıştır. Kişi başı GSYİH’ya yıllar itibari ile bakıldığında ise istikrarlı bir artışın olduğunu söylemek mümkündür.

Brezilya’nın sermaye piyasasının gelişimi 19. yüzyıl sonlarına dayanmaktadır. Zaman içerisinde finansal sektör düzenleyici kuruluşları da 1960’larda kurulmuştur. Brezilya hükümeti 1964-1967 yıllarında finansal piyasalarını tekrar düzenleme kararı almıştır. Bu düzenleme sürecinde, oluşturulması planlanan yeni sisteme model olarak ABD’deki sistem alınmıştır. Her

ne kadar hayata geçirilen sistem, planlanandan uzak kalmış olsa da ülkenin geç sanayileşme sürecine önderlik edebilecek ve kaynak tahsisini sağlayabilecek nitelikte olduğu belirtilmektedir. Ancak 1980'lerde hükümet rezervleri keskin şekilde azalmış ve Latin Amerika'da baş gösteren dış borç kriziyle beraber uluslararası fonlar çıkış yapmıştır. Bu kriz Brezilya'nın finansal piyasalara ilişkin uygulamak istediği planın sekteye uğramasının başlıca nedenlerinden biridir. Ekonomideki tasarruflar ve etkili şekilde dağıtılmış yatırımlar, ülke piyasalarının derinleşmesine ve özellikle gelişmekte olan ülkeler için ülkeye gelen büyük miktarda yabancı sermayenin etkili bir şekilde ekonomiye entegre edilebilmesine imkan vermektedir. Ancak Brezilya sermaye piyasalarında Brezilya tasarruf ve yatırım seviyesinin GSYH oranı bakımından uluslararası standartların altında kalmaktadır (Akbulak, 2008: 62).

Brezilya'nın en önemli ekonomik göstergelerinden birisi de yıllık büyüme oranlarıdır. Aşağıdaki tabloda Brezilya'nın 2006-2016 yıllarına ait verileri gösterilmiştir.

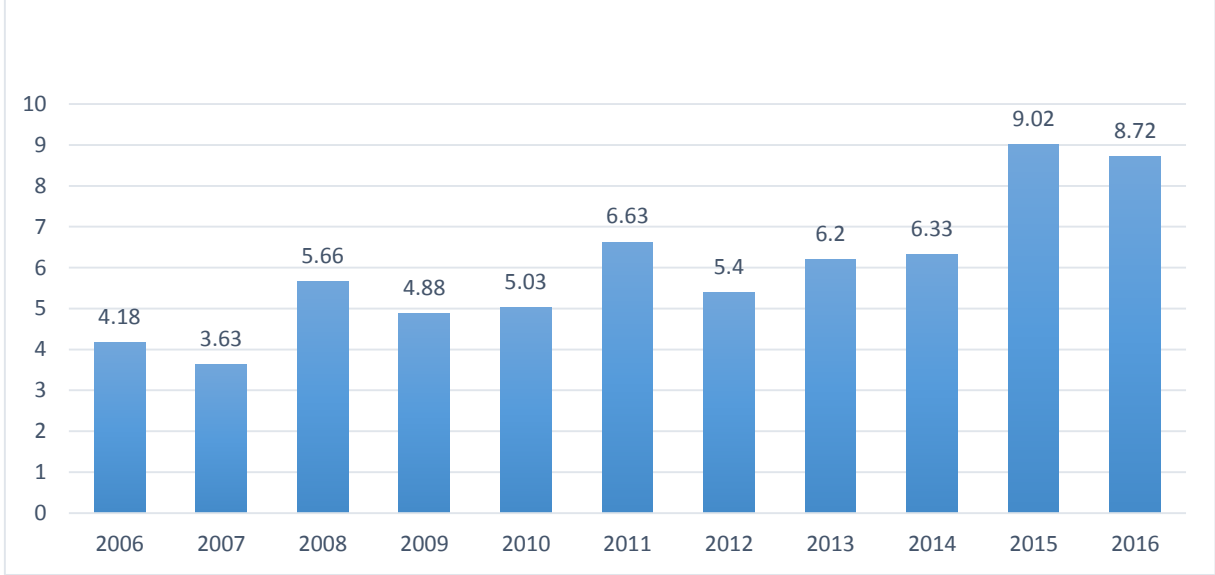


**Şekil 1.** Brezilya 2006-2016 Yıllık Büyüme Oranı

**Kaynak:** IMF, 2019

Yukarıdaki Şekil 1 incelendiğinde birçok ülke gibi Brezilya'nın da 2008 krizinin yaşanmasının ardından 3 defa negatif büyüme kaydettiği ve bu negatif büyümelerinin iki tanesinin ard arda 2015 ve 2016 yıllarında yaşandığı görülmektedir. 2008 krizi yaşanmadan önceki dönemlerde istikrarlı bir büyüme dönemi yakalayan Brezilya 2009 yılında negatif bir büyüme sergilemiştir. Bir yıl sonra 2010 yılında ise çok büyük bir büyüme rakamına ulaşmıştır.

Ülkeler açısından önemli göstergelerden biri olan ve büyüme verisi ile yakın bir ilişki içinde olan diğer gösterge enflasyon rakamlarıdır. Brezilya'ya ait 2006-2016 yıllarına ait enflasyon rakamları aşağıda gösterilmiştir.



**Şekil 2.** Brezilya 2006-2016 Yılları Enflasyon Rakamları

**Kaynak:** IMF, 2019

2006 yılında %4,18 olan enflasyon 2014 yılına kadar ortalama %5 civarında seyretmiştir. Fakat 2015 yılına gelindiğinde enflasyonun %9 oranına yükseldiği görülmektedir. Brezilya ekonomisinin Türkiye'ye benzer bir enflasyon grafiği görülmektedir. Son 11 yılda en düşük enflasyon rakamına 2007 yılında, en yüksek enflasyon rakamına ise 2015 yılında sahip olmuştur. 2015 ve 2016 yıllarında da enflasyon önceki dönemlere göre çok yüksek çıktığı görülmektedir. Büyüme ile enflasyon arasında ters ilişkinin olduğunu söylemek mümkündür.

#### **2.4.2. Rusya**

Rusya, 1991 yılında Sosyalist Sovyet Cumhuriyet Birliği (SSCB)' nin dağılmasından sonra kurulmuştur. 21 özerk federasyon bölgesinden oluşmaktadır. Karma bir cumhuriyetçi hükümet biçimine sahip bir federal devlettir. Rusya Federasyonu'ndaki devlet gücü, yetkilerin yasama, yürütme ve yargıya ayrılması temelinde gerçekleştirilmektedir. 21 federasyonun her birinin kendi anayasası, yasama ve yürütme organları vardır. Ülkenin resmi Adı: Rusya Federasyonu, Bölgenin toplam alanı: 17.075.000 km<sup>2</sup> ve Nüfus: 144.500.000 kişi olarak kayıtlarda yer almaktadır (www.mfa.gov.tr).

Rusya yabancı yatırımları çeken, büyük bir ekonomiye ve zengin yeraltı doğal kaynaklara sahiptir. Rusya bankacılık sistemi üzerinde hükümet politikaları ve yetkili kurumlar oldukça etkilidir. Rusya bankalarının Rus ekonomisinin gelişiminde önemli rolü vardır. Ancak finansal olmayan sektörlerin gelişimindeki rolleri, uzun vadeli değil, kısa vadeli kredilere odaklandığından çok fazla büyük değildir. Rusya hükümeti bankacılık sistemine finansal destek sağlayan ülkelerdendir. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği tarafından Rusya'ya uygulanan yaptırımlar, petrol fiyatlarında büyük bir etki oluşturmuştur. GSYİH'yi büyümesini durdurmuş ve ülkenin milli parası olan ruble'nin A.B.D. dolarına karşı değer kaybetmesine neden olmuştur (Russel, 2018: 16).

Rusya'daki bankacılık sektörü, Rusya Federasyonu Merkez Bankası (CBRF), kredi veren kurumlar, bankalar ve yabancı bankaların temsilcilik bürolarından (örneğin, ilgili yabancı ülke yargıları kanunları uyarınca, bankalar olarak kabul edilir) oluşmaktadır. Kredilendirme kurumları, bankaları ve bankacılık dışı kredilendirme kurumlarını içerir. Bu ikisi arasındaki temel fark, gerçekleştirmeleri için izin verilen bankacılık işlemlerinin sayısı ve türüdür. Bankalar, geniş bir yelpazede işlem yapma yetkisine sahiptir: bireyler ve tüzel kişiler tarafından yatırılan paraları kullanabilirler; bu tür fonları kendi adlarına ve kendi hesaplarına yatırabilir ve bunların şart ve koşullarını kabul edip ödemeler, kârlılık ve ödemelerin vadeleriyle ilgili yatırımlar; bireyler ve tüzel kişiler için banka hesaplarını açabilir ve tutabilirler. Tersine, bankacılık dışı kredilendirme kurumlarının gerçekleştirebileceği bankacılık işlemlerinin kapsamı sınırlıdır (Burkdardt, 2006: 2).

Rusya sınırları içerisinde faaliyette bulunan, yerli ve yabancı sermayeli bankalara ait temel veriler Tablo 8'de gösterilmiştir.

**Tablo. 8** Rusya Bankacılık Verileri

Gösterge	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
En Büyük 5-Banka Aktif Konsantrasyon Oranı	31,8	29,3	28,9	36,3	36,5	35,4	38,7	38,0	41,6	55,2	54,7
100.000 Kişiyeye Düşen ATM	32,4	45,0	61,6	72,3	95,5	116,8	142	156,5	185,3	172,6	168,6
1.000 Yetişkin Kişiyeye Düşen Banka Şube Sayısı	30,3	33,6	35,5	34,6	35,0	36,7	38,2	38,4	37,0	32,9	30,1
Banka Sermayesinin Toplam Aktiflere Oranı (%)	12,1	13,3	10,8	13,1	12,8	11,8	11,7	11,4	8,53	8,9	10,3
Banka Mevduatlarının Krediye Dönüşme Oranı	111,8	117,5	130,4	128,5	111,9	108,7	113,4	116,1	117,2	113,0	108,0
Banka Mevduatlarının GSYH'ye Oranı (%)	21,7	24,7	25,9	33,1	33,7	34,6	35,5	38,3	41,3	48,6	50,4
Net Faiz Marjı (%)	5,3	5,3	4,8	4,5	4,3	4,1	4,0	4,1	4,2	1,4	4,1
Yabancı Banka Aktiflerinin Toplam Sektöre Oranı (%)	10	10	13	12	10	10	10	8	8	9	9
Yabancı Banka Sayısının Sektöre Oranı (%)	15	17	20	20	20	19	18	17	17	18	18

**Kaynak:** Worldbank, 2019

Tablo 8’de Rusya’da hizmet veren bankaların temel verileri gösterilmiştir. En büyük 5 banka varlık konsantrasyonu 2006 yılında %31 olduğu görülmektedir. Her geçen gün hâkimiyetleri artarak 2015 ve 2016 yıllarında %55 seviyelerine yükselmiştir. Her yüzbin kişiye düşen ATM sayısı 2006 yılında 32 tane iken her geçen yıl artarak 2016 yılında 168 adet olmuştur. Her yüzbin kişiye düşen şube sayısı en yüksek 2013 yılında 38 âdete ulaşmış. Rusya bankalarının sermayeleri toplam aktiflerin ortalama %10’una denk gelmektedir. Yani bankaların toplam aktiflerinin ortalama %10’u bankaların öz sermayesinden oluşmaktadır. Mevduatların krediye dönüşme oranına bakıldığında son on bir yılda bankalar risk alarak topladıkları mevduatlardan daha fazla kredi vermişlerdir. Son yıllarda bu oranı azaltma çabasına girdikleri görülmektedir.

Banka mevduatlarının gayri safi yurt içi hasılaya oranı 2006 yılında %20 civarında olduğu fakat 2016 yılında bu oranın %50'ye çıktığı görülmektedir. Net faiz marjı; toplanan kaynak faizi ile kullanılan kaynak faizi arasındaki marjdır. Yani bankalar krediye dönüşen her 100 birimlik mevduat başına ortalama % 4 para kazanmışlardır. Bu oranın düşük çıkması bankalar açısından istenmeyen bir durumdur. Yabancı bankaların toplam banka aktifleri içindeki payı azalırken, sahip oldukları bankaların sayısının oranı toplam bankacılık sektöründe arttığı görülmektedir.

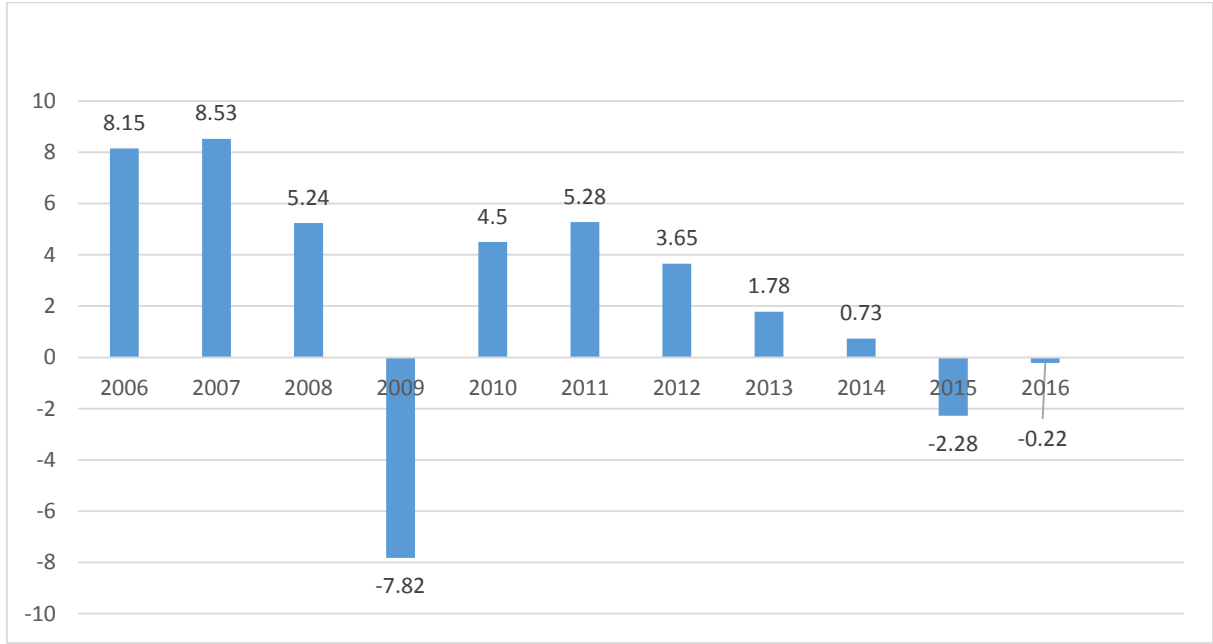
Bank of Rusya'nın bankacılık hakkında 2018 yılında yayınladığı rapor önemli bilgiler sunmaktadır. Bu rapora göre; Rusya bankacılık sektöründe 2000'li yıllarda gözlenen hızlı büyüme, 2010 ve sonrasında yavaşlamıştır. Bankacılık sektörünün yıllık ortalama büyüme hızı, 2000–2009 yılları arasında %34,6 iken 2010-2017 yıllarında %14,7'ye gerilemiştir. GSYH'ye göre, Rusya bankacılık sektörü aktifleri 2008 yılında %60,5 rakamına sahipken, 2015 yılında %99,5'e yükselmiştir. Rusya bankacılık göstergeleri genellikle gelişmekte olan ülkelerin ve bazı gelişmiş ülkelerin göstergeleri ile uyumludur. 2010'larda görülen sektör büyümesindeki yavaşlama sadece Rusya'ya özgü değildir. Bazı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde de 2008 küresel mali krizinden sonra bankacılık sektöründe bir yavaşlama yaşanmıştır. Ülkeler arasındaki bankacılık sektörü ortalama büyüme hızı, 2003-2007 döneminde yıllık ortalama %12 iken 2008-2016 yıllarında %4'e gerilemiştir (Rusya Merkez Bankası, 2018: 5).

Rus bankacılık sektörü Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana hızla gelişmektedir. Rus ticari bankaları, 1995 ve 1998 yılları arasında kayda değer bir büyüme dönemine sahip olmuştur. Ancak, “Rusya finansal krizi” olarak bilinen 17 Ağustos 1998 tarihli finansal krizin sonuçları Rus bankacılık sektörünü etkileyerek sektörü zayıf bir durumda bırakmıştır. Hali hazırda, Rusya'daki bankacılık sektörü istikrarlı bir şekilde gelişmektedir ve bankaların birleşme yoluyla sayılarında bir azalmaya doğru ilerlerken, bankacılık hizmetlerinin kalitesi iyileşmekte ve biriken fonların miktarı artmaktadır (Burkdardt, 2006: 2).

Ülkedeki özelleştirme projelerinin artması ile beraber ekonomideki şirketleşme oranı artmıştır. Bu durum sermaye piyasalarının oluşumunda ve gelişiminde önemli bir katkı sağlamıştır. İlk olarak sermaye piyasaları RTS adıyla (Russia Trading System) 1992 yılında danışmanlık ajansı olarak kurulmuş, 1996 yılında da Federal Menkul Kıymetler Komitesi (Federal Commission of Securities Market of Russia-FCSM) olarak devam etmiştir. Ancak FCSM, 2004 yılında yapılan bir düzenleme ile bütün görev ve yetkilerini Federal Finansal Piyasalar Kurumuna (Federal Financial Markets Service-FFMS)

devretmiştir. Merkezi Moskova'da bulunan kurumun, sigorta, bankacılık hariç finansal piyasaları, borsaları ve emeklilik fonlarını denetleme ve düzenleme yetkisi vardır. FFMS doğrudan Rusya Federasyonu hükümetine bağlıdır (Değertekin, 2008: 9).

Şekil 3'de Rusya'nın 2006-2016 yılları arasındaki büyüme verileri gösterilmiştir.

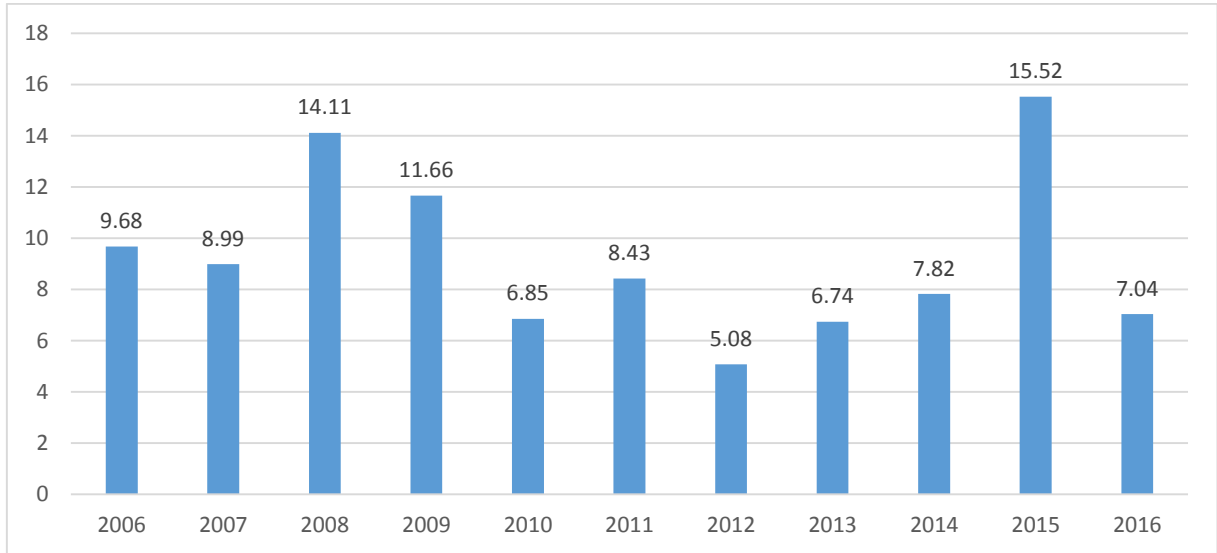


**Şekil 3.** Rusya 2006-2016 Yıllık Büyüme Verileri

**Kaynak:** IMF, 2019

Rusya ekonomisi incelendiğinde son 11 yılda üç defa negatif büyüme kaydettiği ve bu negatif büyümelerinin en büyüğünün 2009 yılında küresel kriz nedeniyle yaşadığı anlaşılmaktadır. BRICS-T grubu üyeleri arasında en büyük ekonomik küçülmeyi yaşayan ülke Rusya Federasyonu olmuştur. 2008 krizi öncesi dönemde istikrarlı bir büyüme dönemi yakalayan Rusya 2009 yılında krizden çok büyük bir şekilde etkilenerek negatif büyümüştür. Bir yıl sonra 2010 yılında ise % 4.5 büyüme rakamına ulaşmıştır. Fakat 2006 ve 2007 yıllarında yakalamış olduğu ekonomik büyüme rakamlarına bir daha ulaşamamıştır.

Rusya'nın büyüme verileri gösterildikten sonra Şekil 4'te 2006-2016 yıllarına ait enflasyon verileri gösterilecektir.



**Şekil 4. Rusya 2006-2017 Yıllık Enflasyon Verileri**

**Kaynak: IMF, 2019**

Son 11 yılda en düşük enflasyon rakamına 2012 yılında %5 ile en yüksek enflasyon rakamına ise 2015 yılında %15.52 ile sahip olmuştur. 2012 yılından 2015 yılına kadar enflasyon rakamlarında sürekli bir artışın olduğu görülmektedir. 2008 ve 2015 yıllarında ani yükselişlerin olduğu, 2016 yılında başarılı bir çalışma ile tekrar eski seviyelere yani %7,04 'e gerilediği görülmektedir.

### **2.4.3. Hindistan**

Hindistan, resmî adıyla Hindistan Cumhuriyeti olarak da bilinir. Güney Asya'da bulunan bir ülkedir. 3.287.590 km<sup>2</sup>'lik yüz ölçümü ile dünyanın en büyük yedinci toprak alanına sahiptir. Bir milyarı aşan nüfusu ile dünyanın en kalabalık ikinci nüfusuna sahip olan ülkedir. Hindistan nominal fiyatlarla dünyanın en büyük on ikinci ekonomisine ve satın alma gücü paritesi'ne göre dünyanın en büyük dördüncü ekonomisine sahiptir. Hindistan, dünyadaki etnik açıdan farklı ülkelerden biridir. 1947 yılında Mahatma Gandhi'nin önderliğinde İngiliz sömürgesinden kurtulmuş ve bağımsızlığını ilan etmiştir.

Hindistan'ın giderek daha dinamik ve hareketli bir ekonomik yapıya sahip olmasının temelinde, Hindistan'ın önümüzdeki yıllarda ekonomik büyüme hızında daha yüksek oranlara ulaşabileceği ve sürdürebileceği görüşü yatmaktadır. Hızlı ekonomik büyüme, artan döviz rezervleri ve yabancı yatırımlar, ihracattaki artış oranları, ülkede yoksulluk oranının giderek azalması, eğitim seviyesi yüksek genç bir nüfusun varlığı ülkenin fırsatları

olarak görülmektedir. Gelecek 20 yılda hedeflenen yıllık GSYİH büyüme oranının yüzde 8,5 ila 9 arasında gerçekleşmesi beklenmektedir. Dünyada, bilişim teknolojileri konusunda önemli bir yere sahip olması, milli gelirinde yüksek oranlı artış beklentisi bulunmaktadır. Kişi başına düşen milli gelir artışı beklentisi: 2020-2040 (\$5.800), 2041-2066 (\$ 16.800), 2067-2100 (\$ 37.000), gelecek 20 yıl içerisinde emek piyasasındaki büyük artış beklentisi ülkeyi daha cazip hale getirmektedir (Gupta, 2012: 2).

Hızla gelişen iç pazar ve sermaye piyasası ile 2020'lerden sonra Hint orta sınıfının nüfusunun % 50'sini teşkil etmesiyle Hindistan'ın bir tüketim toplumu olma beklentisi verilebilir. Kişi başına düşen reel gelirin şimdiki miktarın dört katına çıkması ve yoksulluk sınırının altında yaşayan Hintlilerin yüzdesinin neredeyse ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. GSYH açısından Dünya Kalkınma Bankası raporunda verilen 207 ülke arasında Hindistan'ın 2020 yılında 4. Sıraya yükselmesi yapılan planlamalar arasında yer almaktadır (Gupta, 2012: 2).

Hindistan'daki bankaların öyküsü, İngiliz ordusu personeli ve devlet memurları tarafından sömürgecilik ekonomisinin ihtiyaç duyduğu dövizler için 19. yüzyıla uzanmaktadır. Doğu Hindistan şirketi rejimi sırasında tüccarlar tarafından kurulan ilk bankacılık kurumları, anonim bankalar, acenteler ve merkez bankaları bu artan ihtiyacı büyük ölçüde karşılamıştır. Acente ve anonim bankalar büyük ölçüde başarısızlığa uğramış ve ortadan kalkmış olmasına rağmen, üç kamu bankası daha sonra Hindistan'ın en büyük kredi veren Hindistan Eyalet Bankası'nı oluşturmak için birleşmişlerdir. İngilizlerin sahip olduğu ve kontrol ettiği bu bankalar, Hindistan'ın ilk yabancı bankaları olarak kayıtlara geçmiştir (Kashyab, 2014: 4).

Hindistan' da, modern anlamda bankacılık, 18. yüzyılın son on yılında başlamıştır. İlk hizmet vermeye başlayan bankalar arasında 1770'te kurulan ve 1832'de tasfiye edilen *Hindistan Bankası* bulunmaktadır. Daha sonra ise 1786'da kurulan ve sadece 5 yıl hizmet vererek 1791'de başarısız olup tasfiye edilen Hindistan'ın General Bank'ı bulunmaktadır (Muthiah, 2011: 40).

Süveyş Kanalı'nın 1869'da açılması, Hint-Doğu limanları üzerinden küresel doğu-batı ticaret akışının dengesini değiştirmiştir. Demiryolu, telgraf ve diğer altyapı iyileştirmeleri sonucunda, Doğu ile Batı arasındaki karşılıklı bağlantıya katkıda bulunmuştur. Bunu, ekonominin farklı kesimlerine hizmet vermek için gelen çok sayıda Hintli ya da yabancı bankalar izlemiştir. Temsilcilik olarak Hindistan'da bulunan yabancı bankalar genellikle bankalar ile muhabir bankacılık ilişkilerine sahip olmuşlardır. Yerel şubelerle birleşmeyi tercih etmeleri nedeniyle, yabancı bankalar, ticaret finansmanı, dış ticarete yönelik borçlanma, toptan

kredilendirme, yatırım bankacılığı ve hazine faaliyetlerine odaklanan oyuncular olarak kalmışlardır. Bazı büyük yabancı bankalar perakendecilik pazarını ele geçirmeye odaklanmış, birkaçı da işlem bankacılığı, nakit yönetimi ve havale ürünleri alanlarında ilerlemişlerdir (Kashyab, 2014: 5).

Bağımsızlık öncesi Hindistan Standart Chartered Bank ve HSBC gibi Hindistan'da bulunan yabancı bankalar, sermayelerini Asya ve diğer birkaç bölgede büyüyen ticareti finanse etmede kullanmışlardır. O zamanlar geleneksel ticaret maddeleri Mumbai'den gelen pamuk, Kalküta'dan gelen çömlekler, Burma'dan pirinç, Java'dan şeker, Sumatra'dan tütün, Manila'dan gelen kenevir ve Yokohama'dan gelen ipek v.b. mallardan oluşmaktaydı. Bağımsızlık öncesi Hindistan'da bulunan Hongkong ve Şangay Bankacılık Şirketi (HSBC), 1959'da Hindistan'da ticari banka satın alarak büyük bir atılım yapmıştır. Daha sonra BNP Paribas'ı oluşturan kurumlardan biri olacak olan Comptoir d'Escompte de Paris, 1860 yılında Kalküta'da faaliyete başlamış ve İngilizlerin ardından ülkede önemli bir bankacılık varlığına sahip ikinci milliyeti Fransızlar temsil etmiştir. Citibank ve New York Ulusal Şehir Bankası, 1902'de Hindistan'a girmiştir. 1902' ye kadar Hindistan'a girmeye çalışan JP Morgan, 1922'de Calcutta'da ticari bankacılık faaliyetine başlamıştır (Kashyab, 2014: 5).

1934 Hindistan Bankacılık Yasası (Reserve Bank of India-RBI), 1935'te merkez bankasının oluşturulması, 1969 ve 1980'de bankaların millileştirilmesi gibi gelişmeler yabancı bankaların girişlerini hızlandırmıştır. Yabancı bankalar değişen ekonomiye iyi uyum sağlayarak, kendi ülkelerinden sermaye, yenilik ve en iyi uygulamaları getirmişlerdir. Kriz öncesi küresel ekonominin yükselen yıldızlarından biri olan Hindistan, bankacılık sektöründe istikrarlı bir artış yaşamıştır. 1990'larda ekonominin canlanması ve bankacılık reformlarının yasalaşması ile yavaş ve istikrarlı bir trend oluşmuştur. Yabancı bankalar, Hindistan için daha üst düzeyde hizmet sağlayan kurum ve işverenler olarak tanımlanmıştır (Kashyab, 2014: 6).

Hindistan'daki tedarik ürün yelpazesi ve bankacılığın erişimi genel olarak oldukça olgunlaşmış olsa da, kırsal kesimlerde hala özel sektöre ve yabancı bankalara ulaşım oldukça zor bir şekilde devam etmektedir. Varlıkların kalitesinde ve sermaye yeterliliğinde, Hint bankalarının kendi bölgelerindeki yabancı bankalara kıyasla yüksek, güçlü ve şeffaf bilançoları olduğu düşünülmektedir. Hint ekonomisindeki büyümenin, özellikle hizmet sektöründe bir süredir güçlü olması ile birlikte, özellikle bankacılık, mortgage ve yatırım hizmetleri başta olmak üzere bankacılık hizmetlerine olan talebin güçlü olması beklenmektedir (Granville, 1999: 215).

Tablo 9’da Hindistan’da faaliyette bulunan bankacılık sektörüne ait 2006-2016 yılları verileri gösterilecektir.

**Tablo 9.** Hindistan Temel Bankacılık Verileri

Gösterge	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
En Büyük 5-Banka Aktif Konsantrasyon Oranı	43,3	42,2	41,3	41,1	39,8	39,8	39,3	39,4	40,1	41,2	44,2
100.000 Kişiyeye Düşen ATM	2,7	3,3	4,2	5,3	7,2	8,8	10,9	12,8	17,7	19,7	21,2
100.000 Yetişkin Kişiyeye Düşen Banka Şube Sayısı	8,89	9,1	9,3	9,6	10	10,5	11,1	11,8	12,8	13,5	14
Banka Sermayesinin Toplam Aktiflere Oranı (%)	6,6	6,4	7,3	7	7,1	6,7	6,9	6,9	7	7,2	7,1
Banka Mevduatlarının Krediye Dönüşme Oranı	75	75,3	74,9	73,3	73,9	76	77,2	78,2	77,4	77,3	73,9
Banka Mevduatlarının GSYH’ye Oranı (%)	51,2	54,4	59,2	60,7	59,5	62,8	63	63,3	64,2	64,4	65,9
Net Faiz Marjı (%)	3.3	3.3	3.1	2.7	3	3.3	3	3	2.8	2.8	2.8
Yabancı Banka Aktiflerinin Toplam Sektöre Oranı (%)	4	4	5	5	4	4	3	3	4	4	4
Yabancı Banka Sayısının Sektöre Oranı (%)	11	11	12	12	12	12	12	12	13	13	13

**Kaynak:** Worldbank, 2019

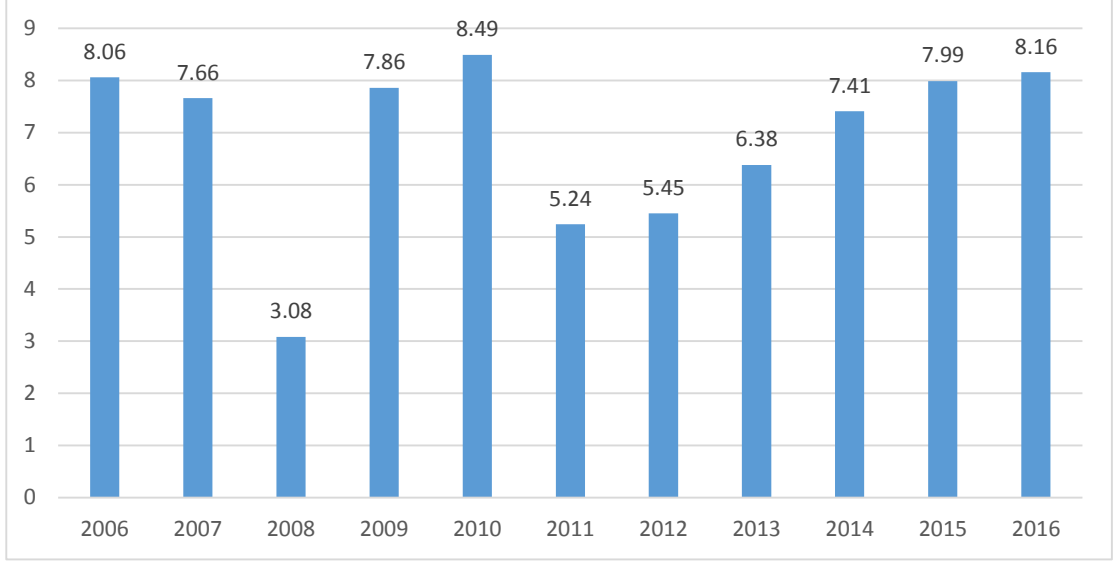
Tablo 9’da Hindistan’da faaliyet gösteren bankalara ait temel veriler gösterilmiştir. En büyük 5 banka konsantrasyonu, bankacılık sektörünün ortalama %40’ı seviyelerinde olmuştur. Her yüzbin kişiye düşen ATM sayısı nüfusun çok yüksek olması nedeni ile 2006 yılında 2,7 tane iken her geçen yıl artarak 2016 yılında 21,2 adet olmuştur. Fakat bu oran bile diğer ülkelere göre çok düşük bir seviyede kalmaktadır. Her yüzbin kişiye düşen şube sayısı ATM’lerde olduğu gibi yine çok düşük bir sayıya sahiptir. 2016 yılında bile 100.000 kişiye 14 şube düştüğü görülmektedir. Bu da verilen hizmet kalitesinde kişi başına verilen hizmet süresini azaltacak ve müşteri memnuniyetinde olumsuzluk meydana getirecektir. Diğer bir gösterge ise, Hindistan bankalarının sermayelerinin toplam aktiflerin ortalama %7’sine denk gelmesidir. Yani bankaların toplam aktiflerinin ortalama %7’si bankaların öz sermayesinden oluşmaktadır. Mevduatların krediye dönüşme oranına bakıldığında ise bankalar bu konuda kararlı davranarak, faiz gelirinden vazgeçerek risk almamışlardır.

Banka mevduatlarının gayri safi yurt içi hasılaya oranı 2006 yılında %51 civarında olduğu, fakat 2016 yılında bu oranın %65,6'ya çıktığı görülmektedir. Net faiz marjının çok düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Bu oranın düşük çıkması bankalar açısından istenmeyen bir durumdur. Yabancı bankaların toplam banka aktifleri ve sahip oldukları bankaların sayısının sektöre oranı, toplam bankacılık sektöründe çok fazla değişmediği stabil kaldığı görülmektedir. Yabancı bankalar toplam şube ağının % 4'üne sahipken, toplam bankacılık sektörü varlıklarının yaklaşık % 13'üne sahiptirler. Her ne kadar yabancı bankalar büyük ölçüde, daha yüksek verimlilik seviyelerinde faaliyet gösterebilir ve düşük mevduat/kredi oranlarını korumuş olsalar da, aynı gruptaki müşterilere maruz kaldıkları için riskler birbirleriyle ilişkilidir.

Bilgisayarların kullanımı, Hindistan'da online bankacılık girişine yol açmıştır. Hindistan' da bankacılık sektöründeki bilgisayar kullanımı, bankacılık sektörünü dünya piyasasına maruz bıraktığı için 1991'deki ekonomik liberalleşmeden sonra artmıştır. Hint bankaları bilgi teknolojisini kullanmadan verdikleri finansal hizmetlerde, uluslararası bankalarla müşteri hizmetlerinde rekabet etmede zorlanmışlardır. Mobil bankacılık, internet bankacılığı, tele bankacılık, biyometrik ve mobil ATM'ler vb., ürünler ile bankacılık sektörünün fiziki ve sanal genişlemesi, son on yıldan bu yana hız kazanmaktadır. Hindistan'ın 21. Yüzyılda büyük bir bilgi teknolojisi (BT) servis sağlayıcısı olarak ortaya çıkmasıyla birlikte, birçok küresel banka Hindistan'da ofislerini kurmuştur (Srivastava, 2008: 8).

Gelişmekte olan ülkeler dinamik yapıya sahip olduklarından dolayı, ucuz iş gücü politikası bir süre sonra baskıya maruz kalarak artış gerektirebilecektir. Ücret arttıkça, fiyatlardaki hareketlenmeler enflasyonu da hareketlendirecektir. İlerleyen zamanlarda üretim maliyetlerindeki artışlar o ülkeye olan ilgiyi azaltacaktır. Bu sebeplerden dolayı DYY daha düşük maliyete sahip olan ülkelere kayabilecektir. Bu konuda Hindistan, Çin'in en büyük rakibi olabilecek konumda bulunmaktadır (Türkay, 2016: 99).

Şekil 5'de Hindistan'ın 2006-2016 yılları arasında sergilemiş olduğu büyüme verileri gösterilecektir.

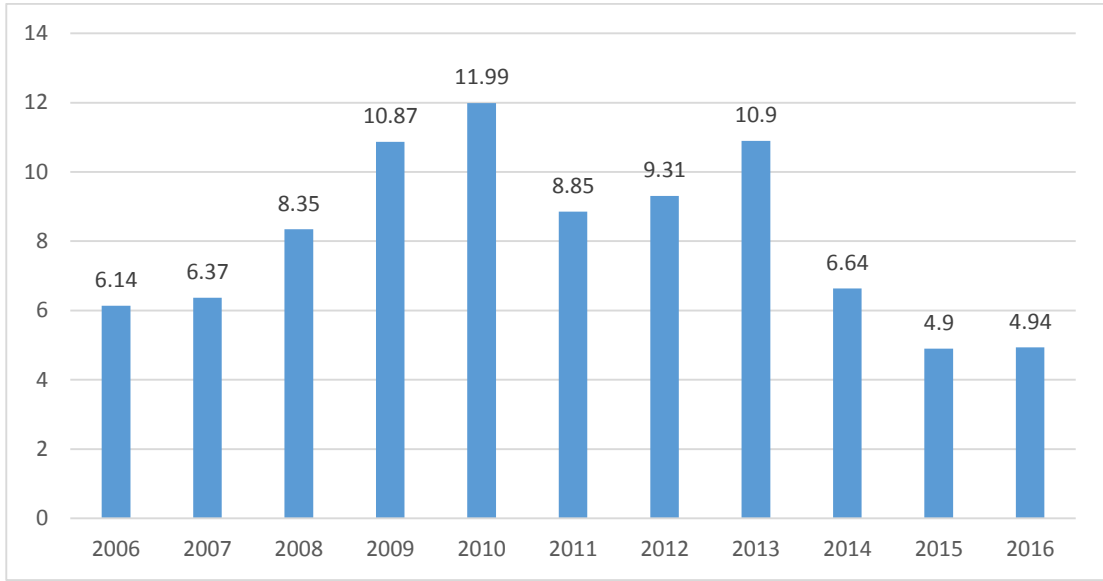


**Şekil 5.** Hindistan 2006-2016 yılları büyüme Verileri

**Kaynak:** worldbank, 2019

Hindistan ekonomisinin 2006 ve 2016 yıllarına ait büyüme verileri incelendiğinde sürekli pozitif büyüme gerçekleştirdiği, negatif büyümenin bu dönemler arasında meydana gelmediği, hatta 2008 küresel krizinde ve sonrasında büyüme ivmesi hız kazanarak pozitif büyüme yaşandığı görülmektedir. En yüksek büyüme rakamına 2010 yılında %8,49 ile sahip olmuş iken, en düşük büyüme rakamına ise %3,08 ile 2008 yılında sahip olduğu görülmektedir. 2008 krizinin etkisini kısa sürede atlattığı ve tekrar istikrarlı büyüme rakamlarına ulaştığını söylemek mümkündür.

Diğer bir önemli gösterge ise büyüme ile yakın bir ilişki içinde olan enflasyon rakamıdır. Şekil 6'da Hindistan'ın 2006-2016 yıllarına ait enflasyon verileri gösterilmektedir.



**Şekil 6.** Hindistan 2006-2016 yılları Arası Enflasyon Verileri

**Kaynak:** IMF, 2019

Hindistan'ın son 11 yılda yaşadığı verilere göre, en düşük enflasyon rakamına son yıllarda 2015 ve 2016 yıllarında %4,9 ile en yüksek enflasyon rakamına ise 2010 yılında yaklaşık %12 ile sahip olmuştur. Enflasyon rakamlarında 2014 yılına kadar sürekli bir artışın olduğu görülmektedir. 2009 ve 2013 yıllarında ani yükselişlerin olduğu görülmekte, 2014 yılında ise yüksek enflasyona karşı başarılı bir çalışma ile tekrar eski seviyelere yani %6 ve sonrasında % 4'e gerilediği görülmektedir.

#### 2.4.4. Çin

Çin, resmî adı ile Çin Halk Cumhuriyeti, Çin Komünist Partisi tarafından tek parti rejimiyle yönetilmektedir. Yaklaşık 1,404 milyar insanlık nüfusuyla Dünya'nın en büyük nüfusuna sahip ülkedir. 9,6 milyon kilometre karelik bir coğrafi alana sahiptir. Toplam coğrafi alan açısından ise Dünya'nın en büyük üçüncü ülkesidir. 1978 yılında ekonomik reformların uygulanmasından sonra Çin ekonomisi, Dünya'nın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olmuştur. 2016 yılı itibarıyla nominal GSYİH açısından Dünya'nın en büyük ikinci ekonomisi, satın alma gücü paritesi (SAGP) açısından ise Dünya'nın en büyük ekonomisidir. Çin üstelik Dünya'nın en büyük mal ihracatçısı ve en büyük ikinci mal ithalatçısıdır. Çin, ayrıca Dünya'nın en büyük aktif asker sayısına ve en büyük ikinci savunma bütçesine sahiptir. Çin ayrıca Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu (APEC), BRICS, Şanghay İşbirliği Örgütü (SCO), Bangladeş– Çin–Hindistan–Myanmar grubu (BCIM), G20 gibi birçok resmi örgütün üyesidir. Çin, özellikle Asya'da önemli

bir bölgesel güçtür; üstelik son yıllarda Dünya çapında giderek daha büyük bir rol oynamasıyla potansiyel süper güç olarak da nitelendirilebilmektedir (www.wikipedia.com)

Tarihsel bir bakış açısından, Deng Xiaoping'in 1970'lerin sonlarında uygulamaya koyduğu reform ve politikalar sayesinde, yabancı bankalar Çin'e yatırım yapmayı arttırmışlardır. 1950'ler ve 1970'ler arasında Çin'de yabancı bankaların bulunmaması, ülkenin bankacılık sektörünün kamulaştırılması, ticari ve finansal faaliyetlerin daralması ile birleşip, iç ekonomik kalkınmayı sağlamıştır. Sadece Çin'in ekonomik görünümünü değiştirmeyip, aynı zamanda Çin'e yabancı bankaların gelmesini de sağlayan reform ve açılış politikaları uygulanmıştır. Çin, 1970'lerde gelişme sürecinde önemli bir eğilim gösterdiği bazı reformları yürürlüğe koymuştur. Çin siyasette sosyalizm ile yönetiliyor olmasına rağmen, ekonomide doğrudan yabancı yatırımların artırılması için liberal politikalar uygulamıştır. Uygulamış olduğu bu liberal politikalar nedeniyle dış ticaret hacminde artışlar yaşandığı görülmüştür. 1990 ve sonrası yıllarda Çin reel GSYH'de yüksek bir büyüme hızı yakalayarak yaklaşık dört kat artış sağlamıştır (İnançlı ve Kamacı, 2010: 1).

Tablo 10'da Çin'de faaliyette bulunan bankacılık sektörüne ait 2006-2016 yılları verileri gösterilmiştir.

**Tablo10. Çin Bankacılık Temel Verileri**

Gösterge	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
En Büyük 5-Banka Aktif Konsantrasyon Oranı	76,8	73,5	71,2	69,9	67	64,6	59,5	57	55,3	54,5	52,9
100.000 Kişiyeye Düşen ATM	9,5	11,9	15,4	19,6	24,6	30,1	37,3	46,5	54,7	76,7	81,4
1000 Yetişkin Kişiyeye Düşen Banka Hesabı Sayısı	6,4	7,3	8	9	10,2	11,7	13,1	14,8	16,9	19,2	22,1
Banka Sermayesinin Toplam Aktiflere Oranı (%)	5,1	5,7	6	5,6	6,1	6,4	6,5	6,7	7,1	8,4	8,1
Banka Mevduatlarının GSYH'ye Oranı (%)	42,2	41,7	41,7	46,3	50,7	48,9	46,1	44,7	43,9	44,9	52,4
Net Faiz Marjı (%)	1,8	3,6	3,2	2,2	2,7	3,1	2,6	2,9	2,8	4	2,2
Yabancı Banka Aktiflerinin Toplam Sektöre Oranı (%)	1	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3
Yabancı Banka Sayısının Sektöre Oranı (%)	6	15	18	19	21	21	20	20	21	21	21

**Kaynak:** Worldbank, 2019

Tablo 10 Çin’de hizmet veren yerli ve yabancı bankalara ait temel bankacılık verileri gösterilmiştir. En büyük 5 banka konsantrasyonunun, bankacılık sektörüne etkisinin 2006 yılında %76 olduğu görülmektedir. Çok büyük bir düşüş yaşanarak, 2016 yılında %52 seviyelerine gerilemiştir. Her yüzbin kişiye düşen ATM sayısı 2006 yılında 9 tane iken, her geçen yıl artarak 2016 yılında 81 adet olmuştur. Her bin kişiye düşen hesap sayısı en yüksek rakamına 2016 yılında 22 âdet ile kayıtlara geçmiştir. Çin bankalarının sermayeleri toplam aktiflerin ortalama %7’sine denk gelmektedir. Yani bankaların toplam aktiflerinin ortalama %7’si bankaların öz sermayesinden oluşmaktadır.

Banka mevduatlarının gayri safi yurt içi hasılaya oranı 2006 yılında %42 civarında olduğu fakat 2010 ve 2016 yılında bu oranın %50'ye çıktığı görülmektedir. Net faiz marjı; 2006 yılında çok düşük seviyelerde olduğu, daha sonra bu oranın artarak devam ettiği gözlemlenmektedir. BRICS-T grubu içinde yabancı bankalara ait aktiflerin toplam banka aktifleri içindeki payının en düşük olduğu ülkenin Çin olduğu görülmektedir. Yabancıların sahip oldukları bankaların sayısının toplam bankacılık sektörü içindeki payının yıllar itibari ile arttığı görülmektedir.

Doğu Asya ve Pasifik bölgesinde, 1990'ların sonlarında yaşanan krizler ile hükümetler, bankacılık sistemlerini yeniden yapılandırmaya başlamışlardır. Çin'de, 2001 yılında uygulamaya konulan bankacılık reformları, aynı zamanda daha fazla yabancı bankanın ülkeye gelmesini sağlamıştır. Bölgede, yabancı bankaların elinde bulundurdukları varlıkların ortalaması 1995'te yüzde 8 iken, 2009 yılında yüzde 30'a yükselmiştir. Yaşanan kriz döneminde bölgesel sermaye akışlarında yavaşlamalar yaşanırken, küresel bankalar 2008-2010 yılları arasında diğer bölgelerdeki işlemlerini devam ettirmişlerdir. Sahip olunan varlıkların payı açısından bakıldığında ise devlete ait bankaların oranı da azalış göstermiş, 1995'te yüzde 23 iken 2008'de yüzde 13'e düşmüştür (IMF, 2017: 10).

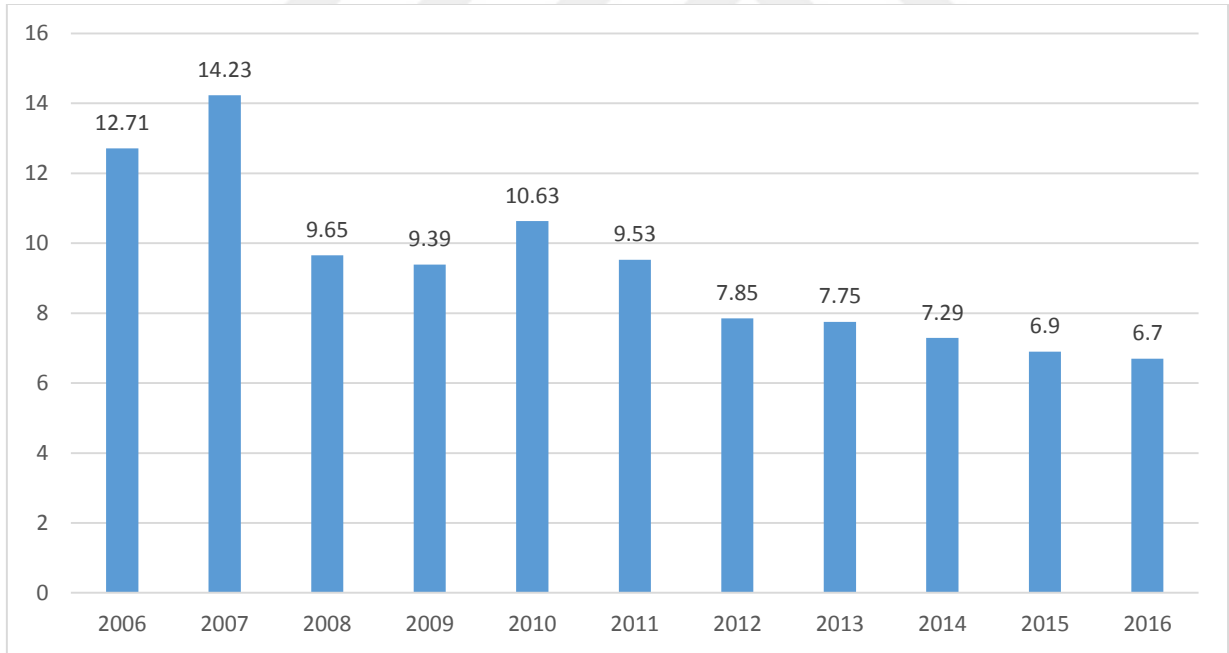
Çin'deki yabancı bankalar ülkeye giderek daha fazla açılmakta, ekonomik ve finansal sistemleri daha liberal hale getirmektedirler. Çin 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyesi olduğu için, bir dizi yabancı bankacılık kuruluşu Çin pazarına girme niyetlerini açıklamıştır. Bazı yabancı bankalar Çin bankalarında hisseleri satın alırken, diğerleri sadece büyük Çin şehirlerinde şube ağlarını genişletmiştir. Çin'deki yabancı bankaların gelişi ve büyümesi, 18. yüzyıl ve 1930'lar arasında Çin üzerinde büyük bir etki oluşturmuştur. Her şeyden önce, Çinli insanlara kendi başlarına modern bir bankacılık işi oluşturma ve geliştirme konusunda ilham vermiştir. İlk modern Çin bankası, 1897 yılında yabancı firmalarla kapsamlı iş tecrübesi olan, yüksek dereceli bir bürokrat tarafından kurulmuştur. On yıl sonra, ilk özel Çin bankası, birçoğu yabancı bankalarda çalışan, Şanghay'daki bir grup iş insanı tarafından kurulmuştur (Liping, 2004: 51).

Yabancı bankaların girişi, Çin ticari bankalarının yaşam koşullarını ve rekabet ortamını değiştirmekte ve dolayısıyla bunların performansını ve verimliliğini etkilemektedir. Bazı ülkelerin teorik analizi ve deneyimi, yabancı banka girişinin bankacılık sektöründeki rekabeti artıracakını göstermiştir. Yerli bankalar, pazar payını korumak için teknoloji ve yönetimi geliştirmeye ve verimliliği artırmaya devam etmektedirler. Ancak, gelişmekte olan piyasalarda,

yabancı banka girişinin yerel bankacılık sektörünün rekabetini arttırdığı bilinmektedir (Li, 2011: 6082).

Alınan tedbirler, 2001 yılından itibaren beş yıl içinde tam olarak yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, bu maddelerin dışında başka bir politika ile yabancı bankaların, Çin'in iç piyasalarına ve menkul kıymet borsalarına katılmalarına da izin verilmiştir. Daha da önemlisi, Çin'deki mali düzenleyiciler, yabancı bankaların kademeli olarak yerel bankalarla “eşit düzeyde” muameleye tabi tutulacaklarını açıkça belirtmişlerdir. Başlangıç döneminde, yerel bankaların, artan maliyetler ve kârlılığın azalması sonucunda rekabet baskısı nedeniyle ileri teknolojiye büyük yatırım yapmaya yönelmişlerdir. Yabancı bankaların gelişmiş kavram ve teknolojilerinin giderek artan bir şekilde uygulanmasıyla, yerli bankaların teknolojisi ve yönetimi de geliştirilmiştir. Yabancı banka girişinin olumlu etkileri ortaya çıkmaya ve Çin bankalarının verimliliğini arttırmaya başlamıştır (Li, 2011: 6087).

Aşağıdaki Şekil 7’de Çin’in 2006-2016 yılları arasında sergilemiş olduğu büyüme verileri gösterilmiştir.



**Şekil 7.** Çin 2006-2016 Yılları Büyüme Verileri

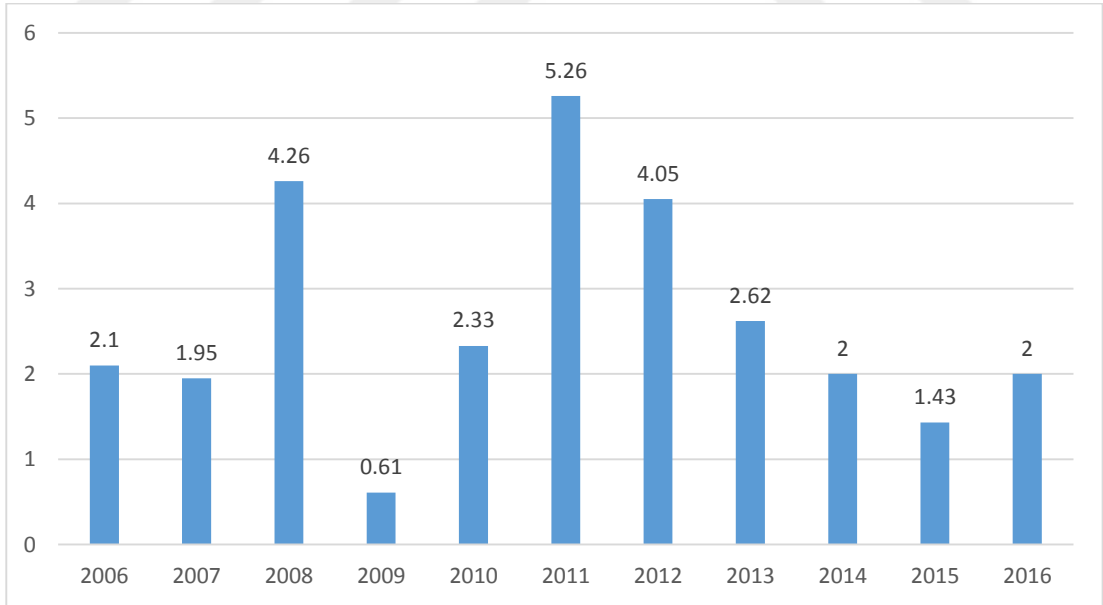
**Kaynak:** IMF, 2019

Çin ekonomisi 2006–2011 yılları arasında ortalama olarak %10 oranında büyüme kaydetmiştir. Çin ekonomisi her geçen yıl daha fazla dışa açılmaya başlamış ve dünyadaki ekonomik büyümenin en önemli sürükleyicilerinden birisi haline gelmiştir. Dünya tarihinde

hiçbir ülke ekonomik yapı olarak Çin kadar hızlı büyümemiş, kısa bir sürede insanların yaşam standardı bu kadar yükselmemiştir (Morrison, 2006: 32). 2006 ve 2016 yılları arası Çin büyüme verilerine bakıldığında 2008 krizi dahil hiçbir yıl negatif büyüme yaşamamış, sürekli pozitif büyümeye sahip olmuştur. Fakat büyüme oranlarında fark edilecek derecede düşüşler yaşanmıştır. En yüksek büyüme rakamlarına 2006 ve 2007 yıllarında çift rakamlara yükselerek %12,71 ve % 14,23 ile ulaşmıştır.

Çin'in çok hızlı ekonomik büyümesinin arkasında yatan iki temel faktör olduğu kabul edilmektedir: Bu temel faktörlerden ilki, ağır sanayi ve altyapı gibi ulusal tasarruflar ve yabancı yatırımlarla finanse edilen büyük ölçekli sermaye yatırımlarıdır. İkincisi ise, Çin'in kalkınması, endüstriyel üretim yanında, modern otoyollar, limanlar ve telekomünikasyon tesislerinin oluşturulmasıyla hızlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Endüstriyel üretim ve altyapı yatırımları, Çin'in hala GSYİH büyümesinin en önemli kaynağıdır. GSYİH büyümesini sürdürmede, özellikle çelik, petrol ve kimyasal madde üretimi gibi kamunun ağırlıkta olduğu endüstriyel sektörün de pozitif bir katkı yaptığı söylenebilir (Angresano, 2009: 337).

Aşağıdaki Şekil 8'de Çin'in 2006-2016 yılları arasında sergilemiş olduğu enflasyon rakamları gösterilecektir.



**Şekil 8.** Çin 2006-2016 Yılları Arası Enflasyon Verileri

**Kaynak:** IMF, 2019

Çin'e ait 2006-2016 yılları enflasyon verilerine bakıldığında 2008 yılında %4,26 olan enflasyon, krizden sonra düşmeye başlamış ve %0,61'e kadar indiği görülmektedir. Çin'de enflasyon 2009 yılında son 4 yılın en düşük seviyesine gerilemiştir. Emtia fiyatlarında yaşanan düşüş, normalin üzerindeki hava sıcaklıkları ve zayıf talebin etkisi ile Çin'de tüketici fiyatları üzerinde deflasyonist bir baskı oluşmuştur. Enflasyonun düşük çıkmasının bir diğer sebebinin ise, gerçekleştirilen ekonomik reformların önceliği, işsizliği kontrol altında tutabilecek şekilde bir ekonomik büyümeyi sürdürmek ve Çin halkının yaşam standardını arttırmak amacıyla yapılan çalışmalar olduğu söylenebilir (Yu-Feng, 2010: 57). Diğer BRICS-T ülkelerine kıyasla enflasyonu her yıl en düşük çıkan lider ülke olmayı başarmıştır. Hatta 2009 yılında %9 büyümeye karşılık %0.61'lik enflasyon oranı çıkmıştır.

#### **2.4.5. Güney Afrika**

Konum olarak Afrika kıtasının en güneyinde yer almaktadır. Ülkenin etrafı okyanus ile çevrili yarım ada konumunda bulunmaktadır. Güney Afrika'ya gelen ilk yabancıların 1488 yılında Portekizliler olduğu bilinmektedir. Daha sonra 1650 yıllarında Hollandalılar, Fransızlar ve Almanlar da Güney Afrika'yı keşfetmişlerdir. En büyük keşif sayılan elmas ve altının 1870 yılında keşfedilmesinden sonra İngilizler de gelerek yerleşik hayata geçmişlerdir. Alan olarak 1,2 milyon km<sup>2</sup>'lik bir alana sahiptir (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, 2013: 2). Dünya bankası verilerine göre 2017 yılı itibarı ile 56.717.156 kişilik nüfusa sahiptir.

Güney Afrika Cumhuriyeti, Sahranın Güneyindeki Afrika (SAGA)'nın en önemli ticaret ortağıdır. Güney Afrika SAGA'nın GSYİH'sinin yüzde 30'undan fazlasını üreten ve bölgenin en büyük ekonomisine sahiptir. Yaklaşık 277 milyar dolar GSYH ile Afrika Kıtası'nın en büyük ikinci ekonomisi olan Güney Afrika, hem ithalat (83 milyar \$) hem de ihracat (88 milyar \$) hacmi ile Afrika'nın çok önemli dış ticaret ülkesidir. Başkanlık sistemine dayanan parlamenter demokrasiyle yönetilen Güney Afrika'nın dış ticareti her yıl ortalama yüzde 15 artış kaydederek ülke ekonomisinin büyümesine önemli katkı sağlamaktadır ([www.katılımfinansdergisi.com.tr](http://www.katılımfinansdergisi.com.tr)).

Güney Afrika finansal piyasalarının arasında bankacılık sektörü, bankacılık hizmetlerinin çeşitlenmeye başladığı 1950'li yıllara kadar özel bankalar tarafından kontrol edilmiştir. O zamana kadar, özel bankalar bireysel krediler, mülk kiralama ve kredi kartı hizmetleri gibi hizmetleri vermekten kaçınmıştır. Müşterilerin bireysel ve kurumsal talepleri

artınca, özel bankalar ve kamu bankaları dâhil, bu talebi karşılamak için kısa ve orta vadeli kredi ihtiyaçlarına daha fazla destek vermişlerdir (Akinboade ve Kinfack, 2014: 816).

Güney Afrika, Mart 2009 itibariyle toplam piyasa kapitalizasyonu açısından dünyada 18. sırada yer alan geniş ve aktif bir borsa olan Menkul Kıymetler Borsası (Johannesburg Stock Exchange-JSE) ile sofistike bir mali yapıya sahiptir. Güney Afrika Rezerv Bankası'nın gözetimi altındaki bankacılık sektörü, dört yerel oyuncu tarafından yönetilmektedir (Nedbank , ABSA , Standard Bank ve First Rand). Bu bankalar, 1990'ların ortalarında piyasaya geri dönen, 1980'lerin sonlarında piyasaya sürülen birçok deneyimli yabancı bankaların yeniden girişiyle sektörün rekabete dönüşmesiyle hem perakende hem de yatırım bankacılığı hizmetleri sunmaktadır (DEİK, 2013: 2).

Aşağıdaki Tablo 11’de Güney Afrika’da faaliyette bulunan 2006-2016 yılları bankacılık sektörüne ait veriler gösterilmiştir.

**Tablo 11. Güney Afrika Temel Bankacılık Verileri**

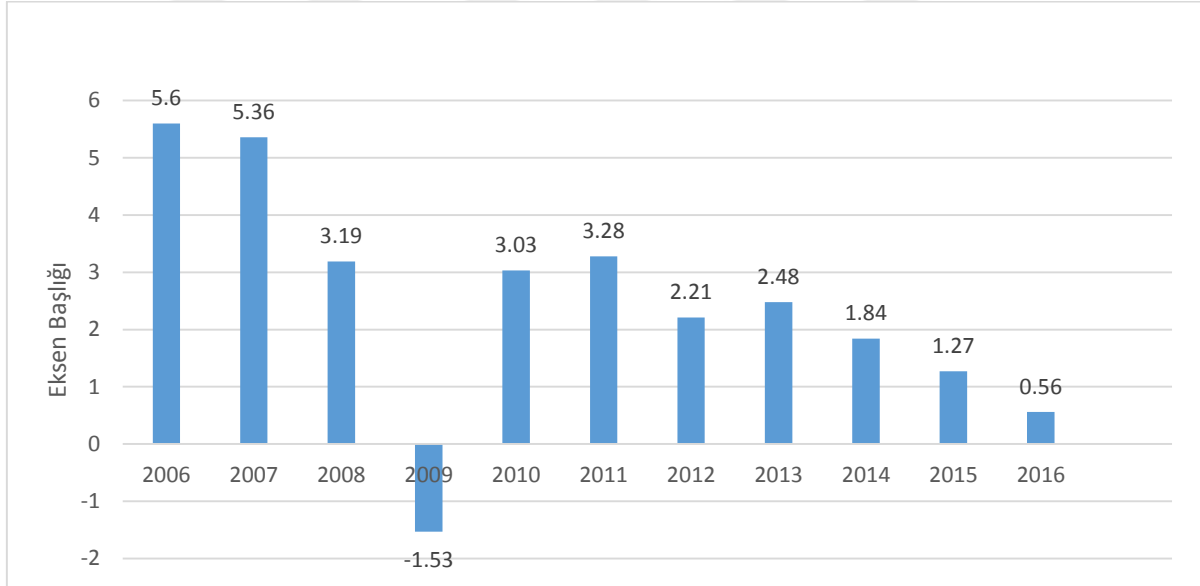
Gösterge	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<b>En Büyük 5-Banka Aktif Konsantrasyon Oranı</b>	99	98,9	98,8	98,7	99,4	99,3	99,2	99,1	99,1	99	98,8
<b>100.000 Kişiyeye Düşen ATM</b>	26,5	30,4	43,5	51,7	56,1	58	57,8	58,7	66,1	69,3	69,2
<b>100.000 Yetişkin Kişiyeye Düşen Banka Şube Sayısı</b>	7,3	5,9	7,8	9,2	9,9	10,3	10	10,1	10,9	10,5	10,1
<b>Banka Sermayesinin Toplam Aktiflere Oranı (%)</b>	7,9	8	5,7	6,7	7	7,2	7,7	7,9	7,5	7	8,1
<b>Banka Mevduatlarının Krediyeye Oranı</b>	123,2	125,5	123	121,7	121,2	114,3	111,6	113,3	112,6	111	110,9
<b>Banka Mevduatlarının GSYH'ye Oranı (%)</b>	53,6	56,6	60,3	61	57,3	57,8	59	57,8	58,3	59,5	59,5
<b>Net Faiz Marjı (%)</b>	3	3,4	2,7	3,1	3	2,7	3	3	3,3	2,9	3,4
<b>Yabancı Banka Aktiflerinin Toplam Sektöre Oranı (%)</b>	21	23	21	22	22	25	24	23	23	23	24
<b>Yabancı Banka Sayısının Sektöre Oranı (%)</b>	22	22	23	23	24	24	24	24	24	24	24

**Kaynak:** Worldbank, 2019

Tablo 11’de Güney Afrika’da hizmet veren yerli ve yabancı bankalara ait temel bankacılık verileri gösterilmiştir. En büyük 5 banka varlık konsantrasyonu bankacılık sektörüne etkisinin çok yüksek boyutlarda olduğu, yaklaşık %100 olduğu görülmektedir. Bankacılık

sektörünün yapmış olduğu işlem miktarı ve kârının büyük kısmının bu bankalara ait olduğu söylenebilir. Her yüzbin kişiye düşen ATM sayısı 2006 yılında 26 tane iken her geçen yıl artarak 2016 yılında 69 adet olmuştur. Her yüz bin kişiye düşen şube sayısı ortalama 10 şube seviyesindedir. Güney Afrika bankalarının sermayeleri toplam aktiflerin ortalama %7'sine denk gelmektedir. Yani bankaların toplam aktiflerinin ortalama %7'si bankaların öz sermayesinden oluşmaktadır. Bu ülkedeki bankalar topladıkları mevduatlardan risk alarak daha fazla kredi vermişlerdir. Banka mevduatlarının gayri safi yurt içi hasılaya oranı 2006 yılında %53 civarında olduğu ve 2016 yılında bu oranın %59,5'e çıktığı görülmektedir. Yabancı bankaların toplam banka aktifleri içindeki payı artarken, sahip oldukları bankaların sayısının oranı da toplam bankacılık sektöründe arttığı görülmektedir.

Aşağıdaki Şekil 9'da Güney Afrika'nın 2006-2016 yılları arasında sergilemiş olduğu büyüme rakamları gösterilecektir.

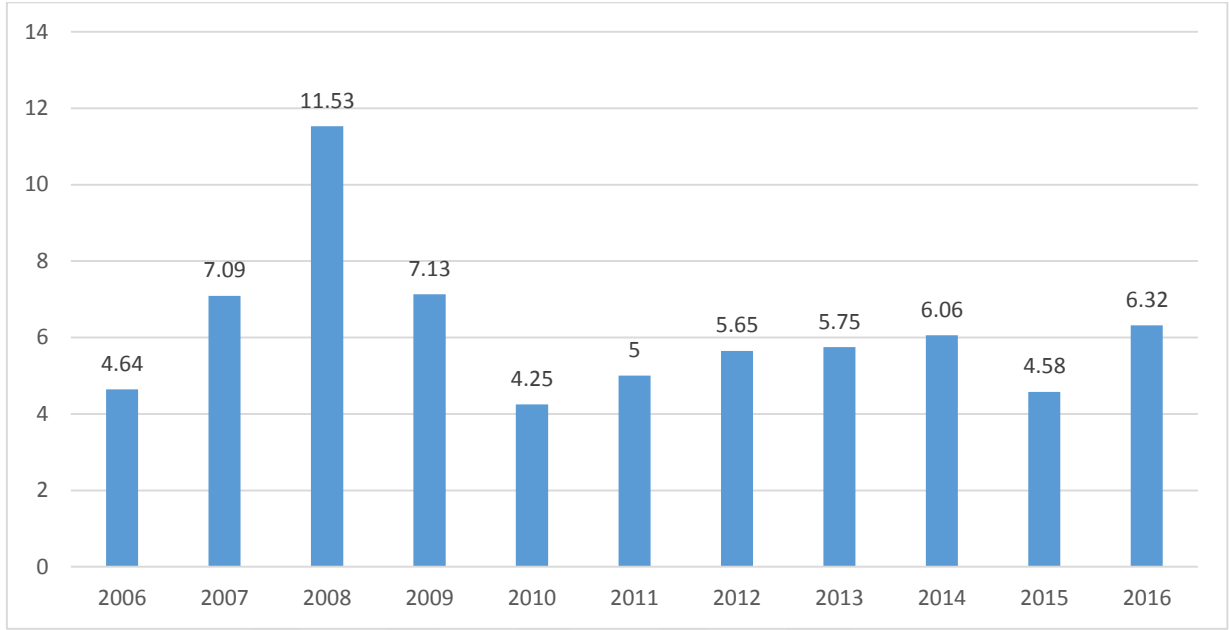


**Şekil 9.** Güney Afrika 2006-2016 Büyüme Rakamları

**Kaynak:** IMF, 2019

Güney Afrika verilerine bakıldığında çoğu ülke verileri ile paralellik göstermektedir. 2008 krizinde büyük ölçüde hasar alarak 2009 yılında -%1,53'lük negatif büyüme yaşamıştır. Daha sonraki yıllarda ekonomik toparlanma yaşayarak pozitif büyüme rakamlarına tekrar kavuşmuştur. Fakat 2011 yılından sonra büyümede azalışların başladığı ve 2015-2016 yıllarında büyümenin tekrar düşüşe geçtiği görülmektedir.

Aşağıdaki Şekil 10'da Güney Afrika'nın 2006-2016 yılları arasında sergilemiş olduğu enflasyon rakamları gösterilmektedir.



**Şekil 10.** Güney Afrika 2006-2016 Enflasyon Rakamları

**Kaynak:** IMF, 2019

Güney Afrika devletine ait 2006-2016 yılları enflasyon verilerine bakıldığında son 11 yıllık grafikte en yüksek enflasyonu 2008 yılında %11,55 ile yaşamıştır. Diğer yıllara bakıldığında ise enflasyon değerlerinin ortalama bir seviyede yaklaşık %5 civarında seyrettiği görülmektedir. Çok fazla ani yükseliş veya düşüş yaşamadığı anlaşılmaktadır. Enflasyon ve büyüme arasındaki makas ise sadece 2010 ve 2011 yıllarında kapandığı görülmekte onun dışındaki yıllarda makas genişliği çok fazla açılmıştır.

#### **2.4.6. Türkiye**

Resmi adıyla Türkiye Cumhuriyeti olan, Avrupa ve Asya kıtalarını karadan birbirine bağlayan, kuzey yarım kürede yer alan, üç tarafı denizlerle çevrili bir yarım ada ülkesidir. Konumu ve coğrafik yapısı nedeniyle yatırımcılar ve turistler açısından çok fazla cazibesi bulunan bir ülkedir. Türkiye Cumhuriyeti laik, sosyal ve demokratik bir hukuk devleti olarak yönetilmektedir. Birleşmiş Milletler, G-20, NATO, İslam Konfederasyonu Örgütü ve Avrupa Konseyine üye olan ülkelerden biridir.

Türkiye G-20 ülkeleri arasında 2018 yılı itibari ile dünyanın en büyük 17. Ekonomisi olarak yer almaktadır. OECD'ye 1961 yılında, G-20'ye ise 1999 yılında kurucu üye olarak katılmıştır. Halen AB müzakereleri devam etmektedir ve gümrük birliğinin bir üyesidir. Türkiye ucuz işgücü ve konumu nedeniyle yabancı yatırımcıların dikkatini çeken bir ülke olmuştur. Son 15 yılda kaydettiği etkileyici büyüme oranları ve yapısal reformlar sayesinde yabancı yatırımcıların artmasına neden olmuştur. Doğrudan yabancı yatırım konusunda Avrupa ülkeleri arasında en fazla yatırım çeken yedinci ülke olmuştur ([www.invest.gov.tr](http://www.invest.gov.tr)).

Türkiye'de bankacılık sektörünün tarihi çok eskilere gitmesine rağmen, sermaye piyasası 1980'lerin ortasında oluşmaya başlamış ve 1990'lı yıllar istikrarsız makroekonomik ortamı bu piyasaların gelişmesini ciddi olarak olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Türkiye, 2000'li yıllarda sağlanan makroekonomik istikrar ve yapısal reformların etkisiyle ekonomik büyümeye ve dış konjonktüre uygun olarak hızlı bir büyüme göstermişlerdir. 2001 krizinin arka planında, finansal sektöründe önemli katkısının olduğu gerçeğinden hareketle, uygulamaya konulan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı kapsamında finansal sektörde bir dizi yapısal reformlar yapılmış ve kötü yönetilen bankaların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devri ile sistemden temizlenmeye çalışılmıştır. Nitekim 2000 sonrası dönemde banka sayısında önemli düşüşler görülmüştür. Ayrıca bazı kamu sermayeli bankalarda bu süreç içinde özelleştirilmiştir. Halen finansal sistem içinde üç önemli kamu sermayeli banka faaliyette bulunmaktadır (Kar, 2017:7).

Tablo 12'de Türkiye'de faaliyette bulunan yerli ve yabancı bankacılık sektörüne ait 2006-2016 yılları verileri gösterilecektir.

**Tablo 12.** Türkiye Temel Bankacılık Verileri

Gösterge	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
En Büyük 5-Banka Aktif Konsantrasyon Oranı	67,6	64,3	64,5	64,8	64,7	63,2	61,5	59,6	59,6	60,3	60
100.000 Yetişkin Kişiyeye Düşen ATM	33,4	37,4	43	46,1	52,2	58,7	63,2	71,6	76,4	79,3	78
1.000 Yetişkin Kişiyeye Düşen Banka Hesap Sayısı	1418,8	1391,6	1298,6	1280,9	881,6	911,1	920,7	978,9	968,6	1034,1	1224,6
100.000 Yetişkin Kişiyeye Düşen Banka Şube Sayısı	14	15,3	17,1	17,3	17,8	18,2	18,6	19,6	19,6	19,1	18,1
Banka Sermayesinin Toplam Aktiflere Oranı (%)	11,9	12,8	12,1	12,5	12,2	11,7	12,1	10,9	11,5	11	10,7
Banka Mevduatlarının Krediyeye Oranı	62,8	69,2	71,8	71,5	78,5	92,3	103,8	114,4	124,2	130,3	131,5
Banka Mevduatlarının GSYH'ye Oranı (%)	34,2	36,3	39,3	45,5	46	43,5	43,3	43,6	45	44,4	46,3
Net Faiz Marjı (%)	5,9	6,1	4,7	6,2	4,8	3,7	4,9	4,2	4,1	3,8	4
Yabancı Banka Aktiflerinin Toplam Sektöre Oranı (%)	15	16	14	12	12	12	12	14	14	15	15
Yabancı Banka Sayısının Sektöre Oranı (%)	34	39	39	39	39	36	35	38	38	40	40

**Kaynak:** Worldbank, 2019

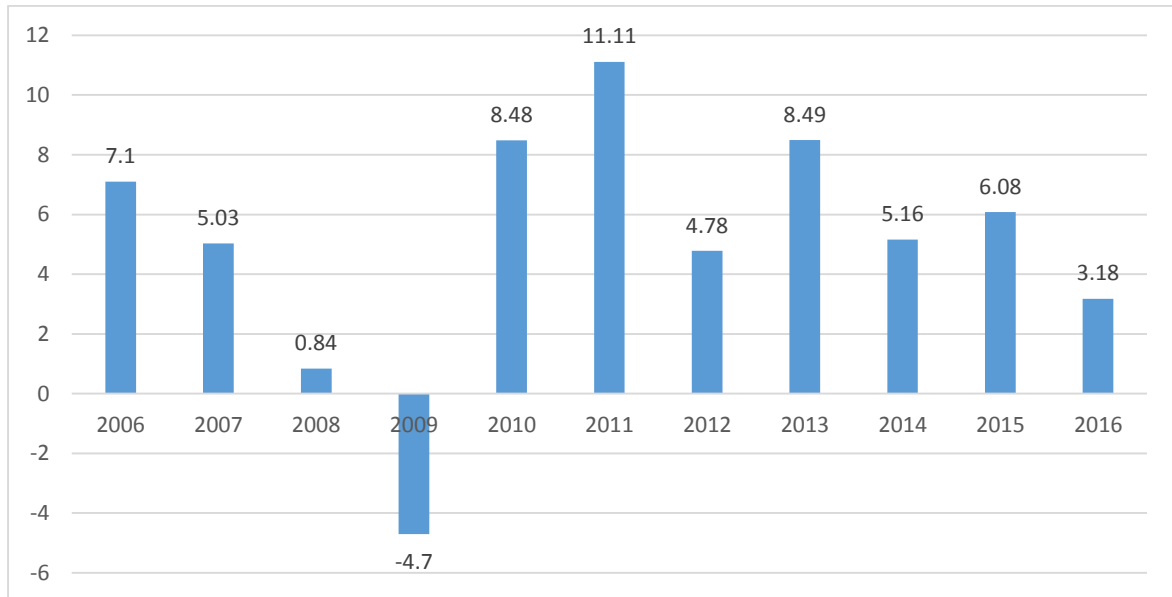
Tablo 12 incelendiğinde Türkiye’de hizmet veren yerli ve yabancı bankalara ait temel bankacılık verileri gösterilmiştir. En büyük 5 banka konsantrasyonunun bankacılık sektörüne etkisi 2006 yılında %67 olduğu görülmektedir. Her geçen gün hâkimiyetleri diğer ülkelerde artarken burada azaldığı görülmekte ve 2016 yılında %60 seviyelerine gerilemiştir. Her yüzbin kişiye düşen ATM sayısı 2006 yılında 33 tane iken her geçen yıl artarak 2016 yılında 78 adet

olmuştur. Her bin kişiye düşen hesap sayısı yüksek çıkmıştır. Her bin kişiye 2006 yılında 1.418 adet hesap düşerken bu oran diğer yıllarda azalmış ve 2010 yılında 881 adet 2016 yılında ise 1.224 olmuştur. Türkiye bankalarının sermayeleri toplam aktiflerin ortalama %11'ine denk gelmektedir. Yani bankaların toplam aktiflerinin ortalama %11'i bankaların öz sermayesinden oluşmaktadır.

Küreselleşme ve finansal entegrasyon sürecinde Türkiye'de bankacılık sektörü yabancı iştiraklerin artışı ile karşı karşıyadır. Önümüzdeki dönemde yabancı bankaların sektör üzerindeki etkilerinin daha da belirgin olacağı görülmektedir (Ekşi vd. 2016: 548).

Banka mevduatlarının gayri safi yurt içi hasılaya oranı, yani GSYH içinde banka mevduatlarının payı 2006 yılında %34 civarında olduğu fakat 2016 yılında bu oranın %46'ya çıktığı görülmektedir. Net faiz marjı; diğer grup ülkeleri arasında en yüksek çıkan ülke Türkiye olmuştur. 2006 yılında %5.92 iken, 2009 yılında ise %6.2 olarak kayıtlara geçmiştir. Yabancı bankaların toplam banka aktifleri içindeki payı sabit kalırken, sahip oldukları bankaların sayısının oranı da toplam bankacılık sektöründe arttığı görülmektedir. Yabancı bankaların daha az yatırım ve maliyetle daha fazla müşteriye hitap etme ve daha fazla kazanmak istedikleri anlaşılmaktadır.

Şekil 11'de Türkiye'nin 2006-2016 yılları arasında sergilemiş olduğu büyüme rakamları gösterilecektir.

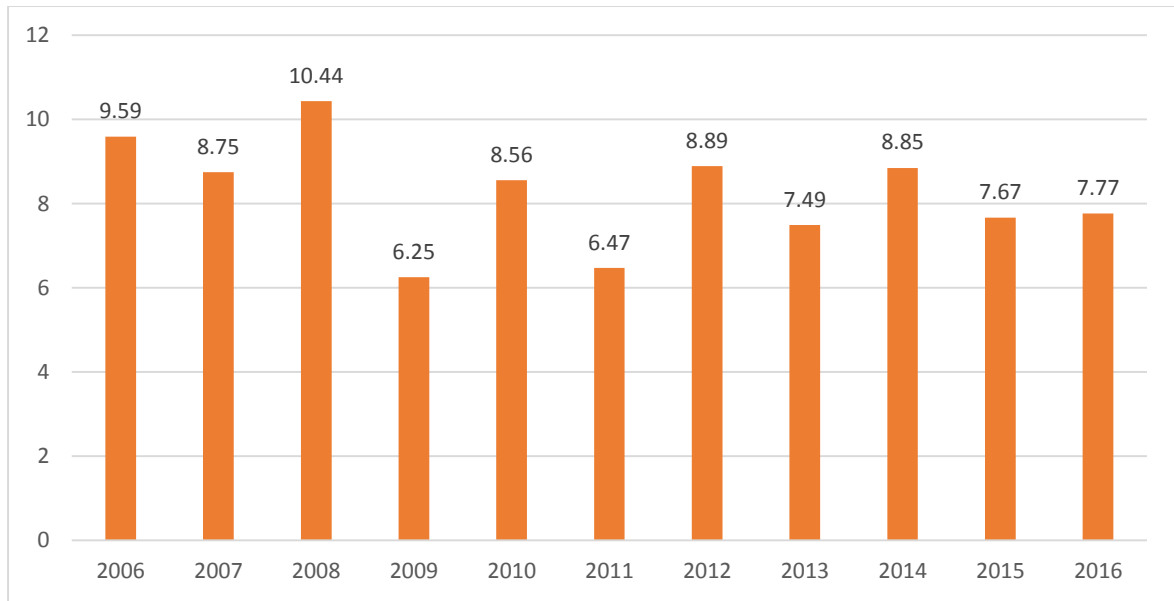


**Şekil 11:** Türkiye 2006-2016 Büyüme Verileri

**Kaynak:** IMF, 2019

Türkiye'nin 2006-2016 yıllarında kaydetmiş olduğu büyüme rakamlarına bakıldığında, dengeli büyüme hattına giremediği, istikrarsız bir büyüme dönemleri yaşadığı görülmektedir. 2008 ve 2009 yıllarına bakıldığında ise üretimin ve yatırımların azaldığı, durgunluk ve küçülme dönemine girdiği anlaşılmaktadır. 2008 krizinde BRICS-T grup ülkeleri arasında Rusya'dan sonra krizden en çok etkilenen ikinci ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. Fakat 2010 yılında krizin etkilerinden hızlı bir şekilde sıyrılarak %8.48'lik büyüme rakamına ulaşmıştır. Türkiye en yüksek büyüme rakamını 2011 yılında % 11.11 ile yakalamıştır.

Şekil 12'de Türkiye'nin 2006-2016 yılları arasında sergilemiş olduğu Enflasyon rakamları gösterilecektir.



**Şekil 12.** Türkiye 2006-2016 Enflasyon Verileri

**Kaynak:** IMF, 2019

Türkiye'nin enflasyon rakamları incelendiğinde 11 yıllık süre içerisinde belirli bir bant dâhilinde hareket etmiştir. Bu hareketin %6 ile %9 arasında kaldığı ve dengeli bir seyir izlediğini söylemek mümkündür. Diğer bazı BRICS-T ülkelerinde görülen negatif enflasyon durumunun Türkiye'de yaşanmadığı görülmektedir. 2006-2016 yılları arasında en yüksek enflasyon rakamına 2008 yılında çift haneli rakamlara yükselerek %10,44 ile en düşük enflasyon rakamına ise 2011 yılında % 6,47 ile ulaştığı görülmektedir. Fakat 2018 ve devamında yaşanan siyasi ve ekonomik krizler nedeniyle yaşamış olduğu olaylar sonucunda, döviz fiyatları artmış, hammadde fiyatları artarak, enflasyon artmış, üretim azalarak işsizlik

artmış ve faiz oranları da artış göstermiştir. Tüm bu olaylar neticesinde 2018 Kasım ayı verileri itibariyle enflasyon oranının %25 civarı olduğu açıklanmıştır.



## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### LİTERATÜR TARAMASI

Literatürde yabancı bankaların ülke ekonomileri ve ülke bankacılık sistemi üzerindeki etkileri konusunda tam bir görüş birliği sağlanmamıştır. Bazı çalışmalarda yabancı bankaların, sağladıkları kârlılık, kredi artışı ve istikrar konularında (Claessens ve diğ. (2001), Clarke, Cull ve Peria (2002), Gelos & Roldos (2002), Claessens ve Lee (2003), Rutkauskas ve Dudzevičiute (2005), Chantapong (2005), Arshad (2012), Boadi (2015), European Bank(2017)) ülke bankacılık sektörü üzerinde olumlu etkileri gözlemlenmiştir. Bazı çalışmalarda ise yabancı bankaların, (Gopalan ve Rajan (2017), Clarke, vd. (2001), Erdönmez (2004), Rokhim ve Susanto (2013), Stijn Claessens ve Neeltje Van Horen (2014)) artan rekabet, düşük karlılık, sermayenin yurtdışına çıkarılması konularında ülke bankacılık sektörü üzerinde olumsuz etkileri gözlemlenmiştir. Bazı çalışmalarda ise yabancı bankaların, (Aktaş ve Kargın (2007), Ekşi v.d. (2016)) ülke bankacılık sektörü üzerinde etkisine rastlanılmamıştır.

Yabancı bankaların reel sektöre verilen krediler üzerindeki etkileri konusunda da literatürde tam bir görüş birliği sağlanmamıştır. Bazı çalışmalarda yabancı bankaların, reel sektöre sağladıkları kredilerle (Haselman (2006), Maurer ve Brown (2006), Rutkauskas ve Dudzevičiute (2005), Baltacı (2011), Chantapong (2005)) olumlu etkileri gözlemlenmiştir. Bazı çalışmalarda ise yabancı bankaların reel sektöre verdikleri krediler arasında, (Clarke (2001), Şahin ve Doğukanlı (2014), Gopalan ve Rajan (2017))olumsuz etkiler gözlemlenmiştir. Bazı çalışmalarda ise yabancı bankaların, Hassan (2005) reel sektöre verilen krediler üzerinde etkisine rastlanılmamıştır. Literatürdeki bu farklı bulgular ve gelişmekte olan ülkeler grubunda değerlendirilen BRICS-T ülkelerinin yabancı bankalar konusundaki cazibesi araştırmanın temel motivasyon kaynağı olmuştur.

Bu bölüm, yabancı bankaların ülke sınırları dışında faaliyet verirken buldukları ülkenin reel sektörü ve bankacılık sektörü üzerindeki etkileri hakkında yapılan çalışmaların özetini sunmaktadır. Literatürde yabancı bankaların ülke bankacılık sistemi üzerindeki etkileri konusunda farklı çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır:

Claessens vd. (2001), yabancı bankaların iç pazara girişi nedeniyle, bankaların kârlılıklarını, performans ve verimliliklerini artırdıklarını ortaya koymuştur. Çalışmalarında, 1988-1995 yılları arasında dünyanın 80 gelişmekte ve gelişmiş ülkesinden gelen 7900 bankayı temel almışlardır. Yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerde yerel bankalardan finansal olarak daha iyi performans gösterdiklerini, ancak gelişmiş ülkelerde ise yerel bankaların daha avantajlı olduklarını gözlemlemişlerdir.

Clarke vd. (2001), 35 gelişmekte olan ülkede, 1995-1998 yılları arası panel veri analizi yöntemi ile bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada; yüksek faiz değişkeni ve uzun dönemli kredilere erişim kısıtı arasında negatif ve %1 düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Orta büyüklükteki işletmeler açısından (KOBİ); yabancı banka aktif payı ile reel sektöre verilen kredi değişkeni arasında pozitif ve %10 düzeyinde istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda; yabancı banka katılımının KOBİ'lerin finansman koşullarını iyileştirdiği ve yabancı banka katılımı ile büyük işletmelerin küçük işletmelere nazaran daha fazla fayda sağladığı sonucuna varılmıştır. Yabancı bankaların aktif payı ile yüksek faiz ve uzun dönemli verilen krediler arasında negatif ve %1 düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Gelos ve Roldos (2002), 1994 ve 2000 yılları arasında, gelişmekte olan 35 ülke üzerine bankacılık sektörünün yapısının gelişimini incelemişlerdir. Bu ülkelerde önemli banka konsolidasyonu gerçekleşirken, banka sayısında keskin düşüş yaşandığı görülmüştür. Sonuçlar genel olarak, sekiz Avrupa ve Latin Amerika ülkesi örneğinde piyasaların daha az rekabete açık olduğunu göstermektedir. Yabancı bankaların katılımının artmasına izin vermek, giriş engellerini azaltmak, konsolidasyonla ilgili rekabetçi baskılarda bir düşüşü önlediği gözlemlenmiştir.

Clarke, Cull ve Peria (2002), gelişmekte olan 36 ülkede, 1999 yılı verileri kullanılarak yaklaşık 3000 işletme üzerine çalışma gerçekleştirmiştir. Yapılan çalışmada yabancı banka girişlerinin artması nedeniyle firmaların bankalardan daha fazla destek alabildiği ve neticede bankaların karlarına katkı sağladıkları sonucuna varılmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların gelişi finansal krizle mücadele etmede yardımcı olabilirken, gelişmiş ülkelerde rekabet baskısı yabancı bankaların katılımının büyük bir nedeni haline gelmektedir. Çalışma sonucunda, ülkeler arası kanıtlar, artan yabancı banka katılımının düşük faiz marjları ve genel giderlerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Artan yabancı banka katılımı, yerli bankaların davranışlarını değiştirmelerine neden olabilecektir.

Claessens ve Lee (2003), 1995 ve 2000 yılları arasında 58 ülkede hizmet veren yabancı bankaları kapsayan çalışmaları sonucunda, yabancı bankaların sektör oyuncusu olmasıyla, yerel finansal sistemi daha etkin ve güçlü bir şekilde yönlendiren finansal aracılık maliyetinin düşmüş olduğunu gözlemlemişlerdir. Düşük maliyet ile yabancı bankaların katılımının yerel bankalar için faydalı olduğunu göstermiştir. Çalışma, yabancı banka girişinin gelişmekte olan ülkeler bankacılık sistemi üzerinde olumlu etkileri olduğu ve sektörün karını da arttırdığını tespit etmişlerdir.

Erdönmez (2004), 1995 ve 2002 yıllarını kapsayarak, yabancı bankaların bankacılık sektörüne girmelerinin doğurduğu etkileri, finansal kriz sürecinde ve kriz sonrası dönemde bu bankaların sektördeki etkinlikleri ile ilgili çalışma yapmıştır. Çalışmada, finansal kriz geçiren ülkelerden Brezilya, Arjantin, Meksika ve Malezya'da yabancı bankaların durumu ele alınmaktadır. Bu ülkelerdeki yabancı bankaların, özellikle sorunlu bankaların rehabilitasyonunda ve bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasında rol oynadığı gözlemlenmiştir. Yabancı bankaların sektöre girmesi ile artan rekabet ortamında bankacılık sektörünün karlılıklarının düşmesi bu bankaların finansal kırılganlıklarını arttırdığı gözlemlenmiştir.

Lensink ve Hermes (2004), 1990-1996 yılları arasında 48 ülkedeki 982 bankaya ait verileri kullanarak, bankacılık sektöründeki finansal gelişmişlik düzeyi, bankaların mülkiyet farklılıkları ve meydana getirdikleri performans farklılıklarını araştırmışlardır. Çalışmada, finansal gelişmişliğin artmasının yabancı banka girişlerinin ulusal bankaların maliyetlerini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır

Hassan (2005), 21 İslam ülkesindeki bankacılık sektörü üzerinde 231 İslami banka verisini kullanarak 1994-2001 dönemindeki yabancı bankaları incelemiştir. Yabancı banka girişinin İslami Bankacılık sektörü üzerine etkisini incelemiştir. Yaptığı çalışmada yabancı banka aktiflerinin toplam banka aktifi içindeki oranı değişkenini kullanmıştır. Yazarın yaptığı çalışmasında, özel sektör firmalarına bankalar tarafından verilen krediler ile yabancı banka aktifleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Chantapong (2005), Tayland'daki 1995-2000 yılları arasındaki yabancı bankaların Doğu Asya'daki finansal krizden sonra performansını incelemektedir. Çalışma, Tayland'daki yerli ve yabancı bankaların ana bilanço ve gelir tablosu oranları ile bankalar arası verilerini bir araya getirerek panel veri analizine dayanmaktadır. Sektörde faaliyet gösteren yerli ve yabancı tüm

bankaların, yabancı banka sayısında yaşanan artıştan sonra kârlılıklarını kademeli olarak arttırdıkları tespit edilmiştir.

Rutkauskas ve Dudzevičiūte (2005) tarafından yapılan çalışma, Litvanya’da 1995-2004 yılları arasında kapsamaktadır. Ülkelerin bankacılık sektörü içerisinde yüksek oranda yabancı sermaye bulunmasının kredi portföyü miktarı ve kalitesi üzerinde olumlu etkiler yarattığı ifade edilmiştir. Yapılan regresyon analizi sonuçları ise; yabancı bankaların yabancı para piyasalarına daha iyi erişim sağlamasıyla mevduat, yükümlülük ve müşterileri artırarak Litvanya kredi pazarının gelişimine ve dolayısıyla daha fazla faiz geliri, daha fazla kâr elde etmeye katkı sağladığını göstermişlerdir.

Maurer ve Brown (2006), geçiş ekonomilerinde yabancı banka girişinin reel sektör kredi erişimine etkisini inceledikleri çalışmalarında 22 geçiş ülkesinde panel veri kullanılarak, 6000'den fazla firmadan oluşan bir örneklem kullanmışlardır. Çalışmada reel sektöre verilen kredi ile yabancı bankaların toplam banka aktifleri içindeki payı arasında pozitif ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir.

Önal ve Sevimeser (2006), 1980-2004 yılları arasında hizmet veren Türk bankacılık sektörünü Türkiye’de kurulu bankaların sahiplik yapıları yönünden gruplandırarak incelemiştir. Çalışmanın ana bulgularına göre sektördeki yabancı bankalar en etken grup olup, yabancı bankaları kamu bankaları takip etmekte ve özel bankalar etkinlik açısından listenin sonunda yer almaktadır. Veriler aynı zamanda yabancı ve yerli bankaların aralarındaki etkinlik skoru farkına rağmen benzer trendler gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Yabancı bankalar ile özel bankaların etkinlik seyrinin yıllar içerisinde paralel gelişim izlediği yönünde çıkan sonuçlar bu iki grubun etkinlik açısından birbirlerinden etkilendikleri izlenimini verdiği gözlemlenmiştir. İnceleme dönemi boyunca ciddi bir etkinlik farkı sürekli devam etmiş olsa da özel bankalar ile yabancı sermayeli bankaların etkinlik gelişimi birbirine paralel olmuştur.

Haselmann (2006), 1994-2002 yılları verilerini kullanarak, 12 merkez ve doğu Avrupa geçiş ekonomilerinde hizmet veren yabancı bankaları incelemiştir. Yazar, yabancı bankaların girişlerini modellemiş, kredi arzı fonksiyonlarını tahmin ederek ampirik bir analiz sunmuş ve yabancı bankaların farklı stratejilerinden oluşan bir taslak ortaya koymuştur. Çalışma sonucunda, yabancı bankaların uzun dönem stratejileri uygulayarak kredi pazarında denge sağladıkları sonucuna varılmıştır. Yabancı bankaların yerli bankalarla rekabet edebilmeleri, kredi faiz oranlarının düşmesine ve müşteriler için fayda sağlayarak kredi piyasalarındaki etkinliği arttırdığı gözlemlenmiştir.

İşeri ve Ulusan (2007), Ülkemiz bankacılık sektöründe yabancı bankalar üzerine yaptıkları çalışmalarında 2003-2005 yıllarına ait bir trend içinde ülkemizde yabancı bankaların mevduat, kredi, toplam aktif, özkaynak ve kar değerlerini, bankacılık sektör verileri ile karşılaştırmıştır. Yabancı banka oranının arttığı dönemde mevduat, kredi ve kar rakamlarında büyük oranlı bir artış görülmüş, toplam aktif ve özkaynak rakamları ise her yıl bir önceki yıla göre iki misli olacak ölçüde yükselmiştir. Finansal kriz süreci ve sonrasında düşüş eğilimine giren banka sayısı bir önceki yıla göre %2'lik bir azalışla 47'ye gerilemiştir.

Aktaş ve Kargın (2007), Türk bankacılık sektöründeki yabancı bankalar ile yerel bankaların 2003-2006 yılları verilerine dayanarak 30 bankanın finansal oranlar açısından karşılaştırmışlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre, yabancı bankalar daha yüksek “Sermaye Yeterliliği” ve “Likidite” oranlarına sahiptir. “Aktif Kalitesi” ve “Karlılık” açısından ise, yabancı ve yerel bankalar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Kosmidou, Pasiouras ve Tsaklanganos (2007), 1995-2001 yıllarında Yunanistan'da hizmet veren bankaları araştırmışlardır. Yapılan çalışmada, hem çok uluslu (yabancı) bankaların hem de yerli (ulusal) bankaların karlılıklarının belirleyicileri olan faktörler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada 1995-2001 yılları baz alınarak Yunanistan'da hizmet veren 19 bankanın veri seti kullanılarak analiz yapılmıştır. Çalışma sonucunda yabancı ülkelerde faaliyet gösteren bankaların bu faaliyetlerinin yerel piyasaya olumlu etkisi olduğu görülmüştür.

Lopez ve Spiegel (2008), Japonya'da 1983-2006 yılları arasında hizmet veren yabancı bankalar üzerine yaptıkları çalışmalarında, Japonya'daki yabancı bankaların aracılık faaliyetlerini incelemektedirler. Yabancı sermayeli bankaların, faiz oranlarına, yerel sermayeli bankalarinkinden daha duyarlı olduğu görülmüştür. Japonya'daki yerel bankalar, öncelikli olarak iç piyasada bulunan müşterilere borç verme hizmetini üstlenirken, yabancı bankalar daha çok tahvil ihraçları, yeni fon ihtiyaçları veya kârlı swap işlemlerine yoğunlaşmışlardır. Nitekim Japonya'da, yabancı bankalar tarafından borç verme miktarının artmasına destek olan düşük faiz oranları, doğrudan yabancı ticaret faaliyetlerinin “ticari işlemler” e bağlı olduğunu desteklemiştir.

Selvi (2010), 1997-2008 yıllarını kapsamak üzere, 27 AB ülkesi ve Türkiye' de hizmet veren yabancı sermayeli bankaların karşılaştırması üzerine bir çalışma yapmıştır. Yazar çalışmasında, Türkiye bankacılık sisteminde yabancı bankacılığın gelişimi ve son yıllarda

ortaya çıkan artış eğilimi incelenmiştir. Bankacılıkta yabancı banka payı ile bankacılık sektöründen seçilen değişkenler olan bankacılık sektörü karlılığı, risk, kredi piyasası büyüklüğü, karşılıksız kredilerin oranı vb. arasındaki ilişkinin yönü ve açıklayıcılığı analiz edilmiştir. Türkiye bankacılık sistemindeki kâr olanaklarının yabancı bankaların yatırım kararlarında ve yabancı bankacılığın payının artması üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Karlılıkla birlikte toplam kredi piyasası büyüklüğünün, yabancı bankaların yatırım kararlarında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Fathi'nin (2010), yabancı banka girişlerinin banka karlılığı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde yabancı banka girişinin yerli bankaların üzerindeki etkisini incelemiştir. 1993-2001 döneminde 54 gelişmekte olan ülkede 1770 aktif bankanın verilerini kullanmıştır. Yabancı bankaların yurt içi bankacılık piyasası ve ekonomisinin gelişimi için gerekli olan doğrudan yabancı yatırımlar ve ileri teknoloji getirdiğini ileri sürmektedir. Bu çalışma aynı zamanda yabancı bankaların performansının artmasının bankaların performansına olumlu etki yaptığını ortaya koymuştur.

Yağcılar (2010), Türkiye'de 1992–2008 yılları arasında faaliyet gösteren yabancı bankaların davranışlarını belirlemiştir. Çalışmada Türkiye'de yabancı banka girişlerinin rekabeti canlandıran bir unsur olduğu ifade edilmiştir. Türkiye'de kurulan yabancı bankaların, sermaye yapıları ve yüksek etkinlik düzeylerine bağlı olarak maliyetlerinin düşük olduğu ve bu faktörlerin sağladığı piyasa gücü ile yerli özel bankalara göre rekabetçi davranışlarının daha atak olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmada, Türkiye'de şube açan yabancı bankaların yüksek piyasa gücüne sahip oldukları, bu nedenle sektörü yönlendirebildikleri ve karlarının artmasının sektöre de olumlu yansıdığı sonucuna varılmıştır.

Gormley (2010), 1988-2004 yılları arasında yapılan çalışmada, Hindistan'da yabancı bankaların piyasaya girişinin iç piyasada reel sektör kredileri ve karlılık üzerindeki etkileri test edilmiştir. Çalışma sonucunda, piyasaya giren yabancı bankaların kısıtlı bir alanda sadece karlı firmalarla kredi ilişkisi içine girdiği ve sonuçta banka kredilerinde geriye çekilme olduğu gösterilmiştir. Bunun sonucunda özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin krediye ulaşmada sıkıntı yaşadığı vurgulanmıştır.

Baltacı (2011), 1995-2008 döneminde geçiş ekonomilerindeki 27 ülkede hizmet veren yabancı banka varlığı ile kredi tahsisi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda, yabancı banka varlığı ile özel sektöre verilen krediler arasındaki ilişkiler yorumlanmıştır. Geçiş

ekonomilerinde yabancı banka varlığının kredilere erişimi büyük oranda olumlu etkilediği tespit edilmiştir. Modelde bağımsız değişken olarak yabancı bankaların toplam varlıklar içindeki payı değişkeni yerine yabancı banka sayısı değişkeni alındığında yabancı banka sayısı değişkeni negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Arshad (2012), yabancı bankaların, bankalar üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Yaklaşık 1600 bankanın 2001-2011 dönemindeki finansal verileri kullanılarak, yabancı bankaların kârlılığının, bankacılık sektörü kazancı üzerindeki etkisini incelemiştir. Çoklu regresyon sonucu, yabancı bankaların varlığı ile BRIC ülkelerinde hizmet veren bankacılık sektörü aktif karlılığı arasında pozitif ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Babuşcu ve Hazar (2012), 2005 yılından sonra yabancı ortaklık kuran 10 bankanın 2002-2005 ve 2006-2011 dönemi finansal verileri kullanılmıştır. Analizin ilk aşamasında verimlilik göstergeleri ve finansal rasyolar kullanılarak çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, şube başına kar, şube başına çalışan ve şube başına mevduat verilerinde anlamlı ve olumlu bir değişim olduğu görülmüştür. Analizin son aşamasında ise 2006-2011 döneminde yabancı ortaklık kuran 10 banka ile ortaklık yapısı değişmeyen 9 banka karşılaştırılarak, yabancı ortaklık kuran bankalardan özellikle büyük ölçeklilerde daha fazla etkinlik artışına rastlanılmıştır.

Rokhim ve Susanto (2013), Endonezya’da faaliyet gösteren 115 ticari bankanın 2003-2008 yılların arasındaki verileri temin edilerek yabancı bankaların piyasaya girişleri ile bankacılık sektörü üzerindeki karlılık ve maliyet etkinliğini araştırmıştır. Araştırma sonucuna göre yabancı bankaların piyasaya girmesi ile rekabetin arttığı, maliyetin düştüğü ve bankacılık sektöründe karın azalarak iflasların arttığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Claessens ve Horen (2014), 1995–2009 döneminde, 137 ülkede, 5.324 bankanın verilerini toplayarak çalışma yapmışlardır. Yaptıkları çalışmada, yabancı bankanın varlığı ile reel sektöre sağlanan kredi arasındaki ilişkinin ev sahibi ülke özelliklerine bağlı olup olmadığını incelemişlerdir. Yabancı banka mevcudiyetinin gelişmekte olan ülkelerde büyüme ile olumsuz yönde ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. Yabancı banka varlığında yaşanan % 1’lik bir artışın reel sektör kredilerinde 5 puanlık bir düşüşe neden olduğu görülmüştür.

Şahin ve Doğukanlı (2014), Türkiye’de 2006-2013 dönemi arasındaki yaklaşık 7 yıllık sürede KOBİ kredi payı, yabancı banka payı ve toplam krediler değişkenleri arasındaki dinamik etkileşimler analiz edilmiştir. Analiz bulguları yabancı banka payının KOBİ kredi arzında altı ay gecikmeli negatif etkisi olduğunu göstermiştir. Çalışma sonuçları, yabancı bankaların

piyasanın daha az riskli ve kaliteli müşterilerine yönelerek bilgi duyarlılığı yüksek olan KOBİ'lere verilen kredileri azalttığını göstermiştir. Yabancı banka girişleri gelişmekte olan ülkelerde finansal sistemin verimliliğini arttırsa da, yabancı bankaların risk alma davranışları veya yerel bilgi elde etmede dezavantajlı durumda olmaları onları piyasanın daha az riskli ve kaliteli müşterilerine yöneltebileceği şeklinde yorumlanmıştır. Yabancı bankaların kaliteli müşteriye yönelmeleri KOBİ'lerin sınırlı olan finansman olanaklarını daha fazla kısıtlamakta olduğu gözlemlenmiştir.

Balaj (2015), 2001-2007 döneminde yabancı bankaların Kosova'daki etkisini incelemek üzere bir çalışma yapmıştır. 7 bankadan elde ettiği verileri kullanarak, bankaların net faiz marjı, faiz dışı marj, genel maliyet, vergi ödemesi ve karlılığın nasıl farklılaştığını araştırmıştır. Yabancı bankaların sayısının arttığı dönemlerde net faiz marjı ve banka karlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçları, yabancı bankaların varlığının, yurt içi bankaların genel maliyet ve kârlılığı ile pozitif ve anlamlı olarak ilişkili olduğunu göstermektedir.

Boadi (2015), yabancı bankaların girişinin Gana'daki bankaların faaliyetlerine etkilerini incelemiştir. Çalışmada panel veri analizi kullanılarak analiz yapılmıştır. Çalışmada, 1997-2014 dönemine ait veriler kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçları, yabancı bankaların girişinin net faiz gelirindeki artış ve banka sektörünün kârındaki artış ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Ekşi vd., (2016), mevduat bankalarında yaptığı uygulama çalışmalarında, 14 ulusal ve 10 yabancı banka üzerinden 2010-2014 yıllarını kapsamak üzere 37 oran kullanılarak analiz etmişlerdir. Çalışmalarında ulusal ve yabancı bankaların, sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likitide, karlılık ve gelir-gider yapısı oranları açısından farklılığın olup olmadığı, parametrik olmayan testlerden Mann Whitney U testi ile araştırılmıştır. Test sonuçlarına göre, sermaye yeterliliği, likitide ve gelir-gider yapısı oranlarından bazılarında, istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Aktif kalitesi ve karlılık oranları bakımından ise ulusal bankalarla yabancı bankalar arasında farklılık gözlemlenmemiştir.

Gopalan ve Rajan (2017), 1995-2009 döneminde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere 57 örneklemlerle bir panel için yabancı banka varlığının faiz oranı geçişi üzerindeki etkisini incelemiştir. Yabancı banka mevcudiyetinin, borç verme oranlarını düşürme eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, yabancı banka mevcudiyetinin bankacılık rekabeti ile ilişkili olduğu, rekabet arttıkça faiz oranlarının düştüğü ve daha az gelir elde ederek karlarının azaldığı sonucuna varmışlardır.

European Bank (2016-17) raporunda; Avrupa birliğine üye olan 26 ülke üzerine çalışma gerçekleştirmişlerdir. Yapılan çalışmada; yabancı bankaların yerel bankalardan daha dar bir müşteri profiline sahip oldukları (orta yaş, yüksek eğitilmiş, daha istikrarlı istihdam edilen daha zengin kişileri tercih ettiğini) gösterilmektedir. Yabancı bankaların yerel piyasalara girişi, pek çok ülkede rekabeti ve bununla birlikte finansal hizmetlere erişimi arttırdığını göstermektedir. Bununla birlikte, yabancı bankaların girişi rekabeti arttırabileceği, işlem ve hizmet maliyetlerini düşürebileceği, karlılığı azaltabileceği, finansal verimliliği arttırabileceği ve finansal istikrarı arttırabileceği vurgulanmıştır.

Yukarıda verilen literatür taramalarında genel olarak yabancı bankaların buldukları ülkelerdeki finansal piyasalara ve reel sektöre olan farklı etkilerinin olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan bu çalışma daha önce yapılan çalışmalardan bazı yönleri ile farklılık göstermektedir. Örneklem kümesi açısından bakıldığında benzer bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çalışmaya en yakın olarak gösterilebilecek kaynak ise Arshad tarafından 2012 yılında BRIC ülkelerine yapılmıştır. Ek olarak, BRICS-T ülkelerinin grup halinde alınmış, çalışmada kullanılan değişkenler ve periyotlar üzerinden yapılan çalışmalara rastlanılmamıştır.

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### UYGULAMA

#### 4.1. Araştırmanın amacı

Bankacılık sektörünün en önemli işlevlerinden biri, tasarruflarla yatırımlar arasındaki önemli bağlantıyı kurarak, finansal aracılık görevini yerine getirmektir. Ülkelerde finansal liberalleşme ile beraber kısa sürede büyük gelişme gösteren bankacılık sektörü ile reel sektör firmalarının yakın ilişki içinde olduklarını söylemek mümkündür. Ülkelerin ekonomi politikalarının da hayata geçirilmesinde, bankacılık sektörünün payının oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Bankacılık sektöründe, yabancı sermayenin payı gelişmekte olan ülke bankacılık sistemlerinde son yıllarda arttığı söylenebilir. Küreselleşme, finansal entegrasyon, ülkelerin yasal düzenlemelerinin serbestleşmesi, yabancı sermaye yatırımları ve yurt dışı borçlanmalar üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması, yabancı bankacılığın gelişimini destekleyen genel çerçeve olarak tanımlanabilir. Ulusal bankacılık sektörlerine, yabancı sermayeli banka girişlerinin bankacılık ve reel sektör üzerinde etkisinin olup olmadığı tezin temel hipotezini oluşturmaktadır.

Bu kapsamda yürütülecek olan araştırmanın iki amacı bulunmaktadır. Birincisi; BRICS-T ülkelerinde faaliyet gösteren yabancı bankaların reel sektöre veriler kredilere etkilerinin olup olmadığının tespit edilmesine yöneliktir. Araştırmanın ikinci amacı ise BRICS-T ülkelerinde faaliyet gösteren yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörü aktif karlılığı üzerinde etkilerinin olup olmadığının tespit edilmesine yöneliktir.

#### 4.2. Araştırmanın Önemi

Yabancı bankalarla ilgili olarak literatürdeki çalışmalarda farklı sonuçlar gözlemlenmiştir. Bu durum yabancı bankalar ile ilgili tartışmaların devam etmesine neden olmuştur. Yükselen ekonomilerde yerli ve yabancı bankaların buldukları ülkelerdeki reel sektör ve finansal sektör üzerindeki etkileri konusunda çok az çalışma yapıldığı tespit

edilmiştir. Sınırlı ve spesifik örneklem kullanılarak, bu konuda daha fazla araştırma yapılmasının bu boşluğu giderebileceği beklenmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler olarak değerlendirilen BRICS-T ülkeleri sahip oldukları nüfus, ekonomi, gelişme potansiyelleri, yüksek büyüme vb. gibi nedenlerle yabancı bankaların daha fazla kar, daha fazla büyüme vb. iştahlarını arttıran bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu ülkelerin büyüme hızı ve doğrudan yabancı yatırımları çekme gücü, yüksek enflasyon, yüksek nüfus gibi benzer ekonomik koşullara sahip olmaları hem bu ülkelerin karşılaştırılabilmesini mümkün kılmakta, hem de bu ülkelerin ve çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Ekonomik ve sosyal göstergeler olarak da dünya ekonomisinde önemli bir paya sahip olan bu ülkeler yapılan çalışmanın önemini arttırmaktadır. Çalışmada, BRICS-T olarak adlandırılan ülkelerin finansal piyasalarında faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankaların etkileri incelenecektir. Yabancı sermayeli bankaların bu ülkelerde reel sektöre verilen kredilere olan etkisi ile ulusal bankacılık sektörüne olan etkisini belirlemeye yönelik olması nedeniyle alan yazına katkıda bulunması beklenmektedir. Araştırmada elde edilen bulguların geliştirmekte olan benzer ülkelere örnek olması çalışmanın bir diğer önemini oluşturmaktadır. Araştırma bulguları, henüz tam anlamıyla etkilerinin netleşmediği yabancı bankalar konusunda politika yapıcılara (düzenleyici otoritelere) fikir vermesi beklenmektedir. Bu konuda yapılacak çalışmalarda, araştırmacılara ve yetkili birim/kurumlara yönelik olarak destek sağlaması beklenmektedir.

### **4.3. Araştırmanın kapsamı**

Küreselleşmenin etkileri ile sınırların neredeyse ortadan kalktığı günümüz finansal piyasalarında küresel likidite kavramının her geçen gün önem kazanması ve eş zamanlı olarak bankacılık sektöründe yaşanan yoğun rekabet koşulları kapsamında, bankalar özellikle geliştirmekte olan ülke piyasalarına girme yolunda eğilim göstermektedirler. Gelişmiş ülke bankaları, daha fazla pazar payı elde edebilmek ve buna paralel olarak daha yüksek kârlılık oranına sahip olmak için kendi yerel sınırlarından çıkmakta ve geliştirmekte olan ülkelere yönelebilmektedirler.

Çalışma, yabancı bankalar, bankacılık sektörü ve reel sektör ilişkisi kurmaya yöneliktir. Bankaların ülke piyasaları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Ükelere

öncelikle sınırlı hacme sahip şubeler vasıtası ile entegre olma yolunu seçen yabancı bankalar, yerel bankaların sermayelerine ortak olarak da ülke bankacılık sektörüne dâhil olabilmektedir.

Bu kapsamda, yürütülen araştırma, gelişmekte olan ülkeler kategorisinde değerlendirilen ve BRICS olarak nitelendirilen beş ülke (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) ve Türkiye'nin bankacılık piyasalarında faaliyet gösteren yabancı bankaların etkilerini incelemeye yöneliktir. Bu grubun seçilme nedenlerinden biri özellikle bankaların gelişmekte olan ülkelere, özellikle de yabancı yatırıma ihtiyaç duyan hızlı büyüyen ülkelere yönelmeleridir. Diğer bir nedeni ise; ortak ekonomik özelliklerinin olmasıdır.

Ülkeler arasında ekonomik bir karşılaştırma yapılabilmesi ve karşılaştırma sonuçlarının doğru yorumlanabilmesi için ülkelerin benzer ekonomik koşullara sahip olmaları beklenmektedir. Bu bağlamda BRICS ülkelerinin ve Türkiye'nin büyüme hızı ve doğrudan yabancı yatırımları çekme gücü gibi benzer ekonomik koşullara sahip olması bu ülkelerin karşılaştırılabilmesini mümkün kılmaktadır. Türkiye ve BRICS ülkeleri bu nedenle çalışmanın kapsamı olarak belirlenmiştir.

#### **4.4. Araştırmanın Kısıtları**

Bu araştırmayı yaparken karşılaşılan bazı kısıtlar bulunmaktadır. Bu kısıtların en önemlisi verilerin toplanmasında yaşanan zorluklardan kaynaklı olarak veri kısıtlarıdır. BRICS-T içerisinde yer alan ülkelerin bankacılık sektörlerinde var olan yabancı bankalar, reel sektör ve bankacılık sektörü göstergelerine ilişkin veri toplanması sürecinde zorluk yaşanmıştır. Bütün ülkelerin verileri düzenli olarak yer almadığı için çalışmada 2006-2016 yılları arası veriler kullanılmaktadır. Araştırmada gelişmekte olan diğer ülkelerde incelenmek istenmiş ancak tüm ülkeler ve değişkenler için tüm dönemlerde yeterli verilerin bulunamaması nedeniyle çalışmaya sadece BRICS-T ülkeleri araştırmaya dâhil edilmiştir.

Çalışmanın bir diğer kısıtı ise yabancı firmalar ile ortaklığı bulunan fakat yabancıların hisse oranlarının %50'nin altında olduğu bankalar yabancı banka sayılmadığı için bu bankalar çalışmaya dahil edilememiştir. Çalışmaya sermayesinin %50'den fazlası yabancılara ait olan bankalar dahil edilmiştir. Dolayısı ile çalışmanın veri kısıtının yanında zaman, ülke ve banka kısıtı da söz konusudur.

#### 4.5.Araştırmanın Hipotezleri

Yürütülecek olan araştırma, BRICS-T ülkelerinin bankacılık piyasalarında faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankaların reel sektöre ve bankacılık sektörüne olan etkilerini incelemeye yöneliktir. Bu araştırma kapsamında iki hipotez bulunmaktadır.

Araştırmanın hipotezi şunlardır.

H<sub>1</sub>: Yabancı bankaların sektör içindeki aktif payının, reel sektöre verilen kredi miktarı üzerinde pozitif etkisi vardır.

H<sub>2</sub>: Yabancı bankaların sektör içindeki aktif payının, bankacılık sektörü aktif kârlılığı üzerinde pozitif etkisi vardır.

#### 4.6. Araştırmanın Veri ve Değişkenleri

Çalışmada kullanılan değişkenlere ait veriler Worldbank ve IMF'in veri tabanlarından elde edilmiştir. İlgili değişkenlerin bir önceki yıla göre değişimleri hesaplanarak analizde kullanılacaktır.

##### **Bağımlı Değişkenler;**

Çalışmada hipotezleri test etmek için iki bağımlı değişken kullanılmıştır.

##### **1. Bankacılık Sektörü Tarafından Özel Sektöre Verilen Kredilerin GSYİH'ya Oranı:**

Son yıllarda finansal aracılığın en önemli göstergesi olarak kullanılan "özel sektöre verilen krediler" değişkeni, parasal büyüklüklerin (M1, M2, M2Y), finansal gelişmeleri tam olarak ifade edemediğinden, bu formül tercih edilmektedir. Bu oranın yüksek çıkması yüksek kredi ile beraber yüksek büyümenin yaşandığını göstermektedir (Khan ve Senhadji, 2000: 45).

Özel sektör kredileri=  $\frac{\text{özel sektöre verilen krediler}}{\text{GSYİH}} \times 100$  formülü kullanılarak hesaplanacaktır. Weller (2001) ve Rutkauskas ve Dudzevičiūte (2005) çalışmalarında aynı oranı kullanmışlardır.

## 2. Aktif Kârlılık Oranı (ROA)= Net Kâr/ Toplam Aktif

Aynı sektörde faaliyet gösteren işletmelerin finansal performanslarının karşılaştırılmasında en çok kullanılan değişkenlerden birisi Return on Assets (ROA)'dır. Bu nedenle çalışmamızda Return on Equity (ROE) yerine ROA değişkeni kullanılarak devam edilecektir. Naceur ve Goaid (2001) ve Pasiouras ve Kosmidou (2007) aynı oranı kullanmışlardır.

ROA, bankanın yönetiminin finansal kaynaklar ve yatırım kullanımı konusundaki kabiliyetini gösterdiğinden çok önemlidir (Setyawati vd., 2017). ROA, karlılığı ROE'den daha iyi ölçmektedir. Çünkü ROA, firmanın varlık portföyünde geri dönüş üretme kabiliyetinin daha iyi bir ölçümünü temsil etmektedir (Rivard ve Thomas, 1997: 66).

Yüksek ROA, şirketin finansal performansı için daha iyi olduğu kabul edilmektedir. Bankalar açısından bakıldığında, ROE işletme kaynaklarının ne kadar verimli kullanıldığını gösterirken, ROA banka varlıklarının kar yapma etkinliğini göstermektedir. Bu nedenle ROE yerine ROA değişkeni kullanılmıştır.

$$\text{Aktif Kârlılık Oranı (ROA)} = \frac{\text{Net Kâr}}{\text{Toplam Aktif}} \times 100 \quad \text{formülü kullanılarak hesaplanacaktır.}$$

### **Bağımsız Değişkenler;**

Bağımsız değişkenler iki ayrı grupta incelenecektir. İlki çalışmanın esas konusunu oluşturan yabancı banka aktifleri oranı, dört tanesi de kontrol değişkenleri olmak üzere çalışmada toplam beş bağımsız değişken kullanılmıştır.

#### **a) Bağımsız Değişken**

##### **1. Yabancı Banka Aktif Payının /Toplam Bankacılık Sektörüne Oranı**

Yabancı banka aktif payının toplam bankacılık sektörüne oranı, bankacılık sektörünün toplam aktifleri içindeki yabancı bankaların aktif paylarını göstermek için kullanılacaktır. Yabancı banka sayısının oranının alınmama sebebi; banka aktiflerinden elde edilecek verilerin, bankacılık piyasasına dair daha açıklayıcı veriler sunması dolayısıyla.

Bir ülkedeki bankacılık sektörü incelenirken banka sahipliği iki gösterge aracılığıyla izlenmektedir. Birincisi bir ülkedeki toplam banka sayısı içinde yabancı banka sayısıdır. Bu gösterge ile ülkede faaliyette bulunan yabancı banka sayısının çokluğuna ve azlığına göre

yorum yapılabilir. Diğer bir gösterge ise ülkedeki toplam bankacılık sektörü aktiflerinin içindeki yabancı banka aktifleridir. Bu gösterge ülkede bankacılık aktiflerinin ne kadarının yerli ne kadarının yabancı bankalara ait olduğunu göstermektedir (EBRD, 2009:42). Yabancı banka varlığı/Toplam banka varlığı formülü bu amaçla modele dahil edilmiştir. Rutkauskas ve Dudzevičiute (2005) ve Maurer ve Brown (2006) çalışmalarında toplam bankacılık sektöründeki yabancı banka varlık payını bağımsız değişken olarak kullanmışlardır.

## **b) Kontrol Değişkenleri**

Analizde yukarıdaki değişkenler dikkate alınarak oluşturulan modelin açıklama gücünü, güvenilirliğini ve sağlamlığını arttırabilmek için bazı kontrol değişkenleri kullanılmıştır. Kontrol değişkenleri modelde test edilen reel sektöre verilen kredileri ve banka aktif karlılığını etkilediği düşünülen yabancı banka aktifleri dışında hangi değişkenlerin etkilediğini ölçmeye yaramaktadır.

Bağımsız değişkenin bağımlı değişkenler üzerindeki etkisini tek bir finansal gösterge ile açıklamak sağlıklı ve gerçekçi olamayacağı için bağımsız değişken ile beraber kontrol değişkenleri de modele eklenerek çalışmanın daha tutarlı olması amaçlanmıştır.

### **1. Büyüme:**

Büyüme ile beraber bankaların fon bulma imkânları artmaktadır. Reel sektörün ticaret hacminin genişlemesiyle beraber yeni yatırımlar için bankalardan daha fazla kredi sağlanabilir. Büyüme ile refah seviyesinin artması nedeniyle bankalarda mevduat artışı olabilecektir. Bu fonlar değerlendirilerek daha fazla kâr elde etmeleri beklendiği için modele dâhil edilmiştir. Ülke büyüme oranlarının artması ile beraber enflasyonun düşmesi, faiz oranlarının gerilemesi ve reel sektör firmalarının daha fazla kredi alması beklenmektedir. Yani çalışmada büyüme ile reel sektöre verilen krediler ve banka aktif karlılığı arasında pozitif ilişki çıkması beklenmektedir. Claessens v.d. (2001); Arshad (2012) çalışmalarında bu verileri kullanmışlardır.

### **2. Enflasyon:**

Bu değişken, tüketici fiyatlarındaki yıllık değişimleri ifade etmektedir. Enflasyonun artması ile beraber hammadde maliyetlerinde artış yaşanması, bu artışın ürün fiyatlarına yansımaları, tüketimin azalması ve faiz oranlarının artması beklenmektedir. Bu sebeplerden dolayı enflasyonun artması ile reel sektör kredi talepleri daralabileceğinden, reel sektör kredileri

ile enflasyon arasında negatif ilişki çıkması beklenmektedir. Enflasyonun artması faiz oranlarını arttırırken, bankaların vereceği kredilerden daha fazla kar elde etmesini mümkün kılmaktadır. Fakat faiz oranlarının yüksek olmasına rağmen, kredi taleplerinde daralma olması banka karlarında artış yerine azalışa sebep olabilecektir. Dolayısı ile enflasyon ve banka kârları arasında negatif ilişki çıkması beklenmektedir. Yani enflasyon artması ile beraber faiz oranları artacak ve böylece bankalardan talep edilecek krediler, yüksek faiz nedeni ile azalacaktır. Kredilerden elde edilmesi planlanan faiz ve masraflar gelirlerinde azalış olacaktır. Bundan dolayı enflasyon ve banka karları arasında negatif ilişki beklenmektedir.

Öte yandan enflasyon ile birlikte gelişen belirsizlik ortamında, bankalar için etkin bir faiz politikası yürütmek güçleşecektir. Hem mevduat sahiplerine sundukları faizleri, hem de kredi kullanırken talep edecekleri faizleri belirlerken zorluk çekebileceklerdir. Çünkü enflasyonist ortam, enflasyon beklentilerinin sürekli olarak dalgalanmasına, dolayısı ile de bankaların karlılıklarında istikrarsızlığa yol açmaktadır (Karahana ve Gürbüz, 2017: 411).

Enflasyon, bankaların öz kaynaklarını azaltan bir unsur olmakla beraber aynı zamanda kredi kullananlar için ise yüksek faiz oranları nedeni ile bir maliyet içermektedir. Enflasyonun yükseldiği dönemlerde kredi kullanımı ve kredi satışları azalmaktadır (Haas ve Lelyveld (2006) ve Maurer ve Brown (2006)) çalışmalarında enflasyon verisini kullanmışlardır.

### **3. Banka Mevduatının GSYİH'ye Oranı**

Mevduatın GSYİH'ye oranı ülkedeki yatırımları finanse edecek kaynağın büyüklüğünün göstergesidir ve gelecekteki ekonomik büyümeyi doğrudan etkileyecek bir faktördür. Aynı şekilde mevduatın GSYİH'ye oranının büyüklüğü o ekonominin gelişmişliğinin göstergelerinden biridir. Banka mevduatlarının artması ile beraber bankalarda bulunan fonların değerlendirilebilmesi için daha düşük faizle krediye dönüştürülebilecektir. Banka mevduatlarının artması ile reel sektör kredileri arasında pozitif ilişki beklenmektedir. Bankalarda mevduatların artması ile beraber, bankalara ödünç verilen paraların gelir getirici faaliyetlerde kullanılmasına imkan sağlayabilecektir. Bu da bankaların daha fazla ticari işlemlerden kazanç elde etmesini sağlayacaktır. Banka mevduatlarının artması ile banka aktif karları arasında pozitif ilişki beklenmektedir. Christian E. Weller (2000), A. V. Rutkauskas ve G. Dudzevičiute (2005) çalışmalarında banka mevduatının GSYİH'ye oranı değişkenini kullanmışlardır.

#### 4. Net Faiz Marjı Oranı

Tasarruf sahipleri ve yatırımcılar, yüksek enflasyonunun yaşandığı ülkelerde yatırımlarının getirisini enflasyon riskinden korumak için, olması gerekenden daha yüksek getiri talep etmektedirler. Bu durum faizlerin yükselmesine ve dolayısıyla, yatırım maliyetlerinin artmasına neden olabilecektir. Yüksek faizler yatırımları azaltıp, ülke kalkınmasını olumsuz yönde etkileyebilir.

Net faiz marjı (NFM): Kredi faiz oranları (kredilerde) ve borç faiz oranları (mevduatlarda) arasındaki farkın toplam varlıklara bölünmesiyle bulunan finansal bir orandır. Reel sektör açısından, net faiz marjı oranının artması ile beraber bankalar daha yüksek faiz oranı uygulayacaklarından kredi miktarında azalma olabilecektir. Bundan dolayı net faiz marjı ile reel sektöre verilen krediler arasında negatif ilişki beklenmektedir. Bankalar açısından ise net faiz marjının artması, bankaların düşük faiz ile borç alması, bu aldığı borçları daha yüksek faiz oranı ile borç vermesinden dolayı daha fazla kâr elde etmesi beklenmektedir. Bu nedenlerden dolayı net faiz marjı ile banka aktif kârlılığı arasında pozitif ilişki çıkması beklenmektedir. Bu ölçüm yöntemi, ilgili literatürlerde (Hamadi ve Awdeh, 2012, Raharjo ve diğerleri, 2014) kullanılmıştır. Net faiz marjını hesaplamak için aşağıdaki formül kullanılacaktır.

$$Net\ Faiz\ Marjı = \frac{Varlıklardan\ elde\ edilen\ Faizler - Mevduat\ İçin\ Ödenen\ Faizler}{Toplam\ Varlık}$$

Çalışmamızda kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlere ilişkin sembolleri, bu sembollerin tanımları, formülleri, değişkenlerin elde edildiği kaynaklarına dair referans bilgileri toplu olarak Tablo 13'te gösterilmiştir.

**Tablo 13.** Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Değişken	Açıklama	Kaynak	Referanslar
<b>Bağımlı Değişkenler</b>			
<b>KRD</b>	Bankacılık sektörü tarafından özel sektöre verilen kredilerin GSYİH'ya oranı $\frac{\text{Özel sektör kredileri}}{\text{özel sektöre verilen krediler}} \times 100$	Worldbank	Weller (2001); Rutkauskas ve Dudzevičiūte (2005)
<b>ROA</b>	Aktif Kârlılığı = Net Kâr/ Toplam Aktif	Worldbank	Naceur ve Goaid (2001); Pasiouras ve Kosmidou (2007)
<b>Bağımsız Değişken</b>			
<b>YBA</b>	Yabancı Banka Aktifleri / Sektör Aktif Toplamı	Worldbank	Clarke, vd. (2001); Rutkauskas ve Dudzevičiūte (2005)
<b>Kontrol Değişkenleri</b>			
<b>GDP</b>	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH)	IMF, MB	Claessens, v.d. (2001); Arshad (2012)
<b>ENF</b>	Yıllık Tüketici Fiyat Endeksi	IMF, MB	Maurer ve Brown (2006); Clarke, vd. (2006)
<b>BMB</b>	(Banka Mevduatları/ GSYİH) x 100	Worldbank	Weller (2000); Yagcılar (2010)
<b>NFM</b>	Net Faiz Marjı (NFM)= (Varlıklardan Elde Edilen Faizler – Mevduat için Ödenen Faizler) / Toplam Varlıklar	Worldbank	Raharjo ve diğ., (2014); Hamadi ve Awdeh, (2012)

Araştırmada test edilecek modeller;

1.  $KRD_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 GDP_{it} + \beta_2 YBA_{it} + \beta_3 ENF_{it} + \beta_4 BMB_{it} + \beta_5 NFM_{it} + \epsilon_{it}$
2.  $ROA_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 GDP_{it} + \beta_2 YBA_{it} + \beta_3 ENF_{it} + \beta_4 BMB_{it} + \beta_5 NFM_{it} + \epsilon_{it}$

Burada;

$i = 1, 2, 3, 4, 5, 6$  Kesit birimi (Ülkeler; Brezilya, Rusya, Hindistan, Güney Afrika, Çin, Türkiye)

$t = 2006, 2007, \dots, 2016$  (zaman) şeklindedir.

Çalışmada yukarıda belirtildiği gibi 6 ülkeye ait 2006-2016 yıllarını kapsayan yıllık veri seti kullanılmıştır.

#### 4.7. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Araştırmada, oluşturulan hipotezlerin test edilmesi için veriler toparlandıktan sonra, panel veri analiz yöntemi uygulanmıştır. Bu çerçevede sırası ile yapılan aşamalar şunlardır;

- 1) Yatay kesit bağımlılığı testinin yapılması,
- 2) Değişen varyans ve otokorelasyon sorunu olup olmadığının test edilmesi,
- 3) Serilerin durağanlığı için birim kök testinin yapılması,
- 4) Hausman testinin yapılması.

Panel veri analizi, sabit etkiler (FEM) ve tesadüfî etkiler (REM) modelleri olmak üzere iki farklı biçimde modellenmiştir.

Daha sonra modele karar verilerek analiz sonuçlandırılmıştır. Çalışmada kullanılan panel veri analizi hakkında detaylı bilgiler aşağıda verilmiştir.

##### 4.7.1. Panel Veri Analizi

Ekonometrik analizlerde üç çeşit veri kullanılmaktadır (Gujarati, 2004: 25). Bunlar; zaman serisi verileri, yatay kesit ve panel verilerdir.

- 1) **Zaman serisi yöntemi**, Zaman serisi verisi ile belirli bir dönem aralığında bir veya birkaç değişkenin değerleri gözlemlenmektedir (Gujarati, 2004: 636). Bir zaman serisi, günlük, haftalık, aylık, çeyrek (üç aylık) yıllık, altı aylık ve yıllık gibi zaman dilimlerini kapsamaktadır. Zaman serisi analiz yöntemi genellikle, “ $y_t$ ,  $t = 1, \dots, T$ ” şeklinde belirtilmektedir. Burada,  $T$  zaman serisi örneklem boyutunu belirtir.
- 2) **Yatay kesit yöntemi**, her birey, şirket, ülke gibi birim için ilgilenilen değişkenin değerini bir kez gözleyen ve birçok birim üzerinde yapılan gözlemlerden oluşan veriler olarak tanımlanmaktadır (Gujarati, 1999: 720). Belirli bir zaman noktasında derlenen yatay kesit verileri, genellikle “ $y_i$ ,  $i = 1, \dots, N$ ” şeklinde ifade edilir.

- 3) **Panel veri yöntemi**, birkaç zaman periyodu boyunca hanehalkı, ülke, firma vb. kesitler üzerinde gözlemlerin toplanması anlamına gelmektedir. Bu, birtakım hane veya bireyleri inceleyerek ve zaman içinde onları takip ederek elde edilebilir (Baltagi, 2001: 5). Yatay kesit ve zaman serisi verilerinin bileşimi sonucu ortaya çıkan panel veriler, dikey veri (longitudinal) veya karma veri olarak da adlandırılmaktadır (Frees, 2004: 4).

#### 4.7.1.1. Panel Veri Yönteminin Avantaj ve Dezavantajları

Panel veri analizinin hem zaman serilerini hem de yatay kesit verilerini içermesi, kullanımda bir takım avantajlar ve dezavantajlara neden olmaktadır. Panel verilerin sağladığı avantajlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Birey, aile, ülke gibi birimler arasındaki heterojenliğin kontrol edilmesine imkân tanımaktadır. Örneğin, analize konu edilen bir şirketin yaşı, yapısı ve büyüklüğü gibi içsel farklılıklar veya teknolojik değişim, hükümet değişikliği gibi zamana bağlı dışsal etkiler o şirketin performansını etkileyebilmektedir. Zaman serisi ve kesit veri analizlerinde birimler arasındaki bu tür farklılıklar hesaba katılmadığı halde, panel veri analizi yapılarak tahmin edilen regresyon modellerinde bu tür farklılıklar modele dâhil edilerek hesaplanabilmektedir (Baltagi, 2001: 5).
- Veriler, hem zamana hem de birimlere göre değişimi içerdiğinden dolayı yapılan analizlerde daha tutarlı tahminler yapılmasına imkan sağlamaktadır. Zaman boyutuna ait tekrarlanan kesit verileri kullanarak ekonomik ilişkilerin tahmin edilmesini sağlayan bu yöntem, birimler arası farklılıkları modellemede, kesit verilere göre daha avantajlı olmaktadır (Greene, 2003:284).
- Daha fazla gözlem sayısının fazla olması serbestlik derecesini artırarak etkinliğin artmasını desteklemektedir. Aynı yatay kesit biriminin zamana göre değişimi olan panel veri serisi kullanılarak, “  $y_{it}$  ,  $i = 1, \dots, N$   $t = 1, \dots, T$  ” şeklinde gösterilir. N yatay kesit birimlerini, T zaman dönemini göstermektedir. Panel veri  $N \times T$  kadar gözlem sayısına sahiptir. Gözlem sayısının artmasıyla daha çok değişkenlik sağlanmakta ve bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon azalmaktadır (Matyas ve Sevestre, 1996: 26).

- Yatay kesit ve zaman serisinde, basitçe saptanamayan ölçüm etkilerini ve tanımlamalarını en iyi biçimde göstermektedir. Davranışsal bazı karmaşık konularda panel veri yöntemlerinin kullanılması değişim dinamiklerinin anlaşılması bakımından daha uygun olabilmektedir (Baltagi, 2001: 6).
- Zaman serisi ve kesit verilere göre firmalar, hane halkları ve bireyler gibi mikro ölçekteki birimlerin davranışlarını daha iyi öngörerek daha güvenilir ve kararlı parametre tahminlerine olanak sağlamaktadır (Baltagi, 2001: 6).

Panel veri analizinin yukarıdaki gibi önemli avantajları olduğu gibi bazı dezavantajları da mevcuttur. Bunlar (Baltagi, 2001: 4):

- Anket yöntemiyle yapılan çalışmalarda cevapsızlık oranının yüksek olması, ilgili kitlenin eksik sayılması gibi sorunlar.
- Hem kesit hem de zaman serisi verilerini kapsadığı için analiz edilecek zaman birimi sayısının azalması.
- Anket yöntemiyle yapılan çalışmalarda analize konu olan ilgili bireylerden herhangi birinin devam eden çalışmadan ayrılması.

#### **4.7.1.2. Panel Veri Modelleri**

Panel veri modelleri değişkenlerin niteliğine göre statik ya da dinamik model olarak iki ana grup halinde incelenebilir. Statik panel verilerde modele dâhil olan değişkenlerin geçmiş değerleri modele dâhil edilmezken dinamik panel verilerde modele dâhil olan değişkenlerin geçmiş değerleri modele dâhil edilir. Çalışmada statik panel veri modeli kullanıldığı için aşağıda statik panel veri modeli ve alt maddeleri açıklanacaktır.

##### **4.7.1.2.1. Statik Panel Veri Modelleri**

Statik panel veri modelleri, bağımlı değişkeni açıklamada bağımlı ve bağımsız değişkenin gecikmeli değerlerinin kullanılmadığı, bir başka ifadeyle değişkenlerdeki dinamik yapının modele yansıtılmadığı modellerdir. En temel statik panel veri analiz yöntemi klasik doğrusal regresyon analizidir. Ancak bir panel veri setine klasik regresyon analizi uygulanarak tutarlı tahminlerin elde edilebilmesi için bağımsız değişkenlerle hata terimleri arasında ilişki olmaması gerekmektedir (Baltagi, 2001: 52). Ayrıca klasik regresyon analizinin en önemli varsayımı sağlanmış olsa bile, birim bazında

gözlemlenemeyen etkilerin varlığından ötürü, zaman içinde hataların kendi içinde ardışık bağımlı olmaması varsayımı sağlanamamaktadır (Wooldridge, 2002: 256). Statik panel veri modelleri sabit etkili ve rassal etkili model olarak iki şekilde incelenebilir.

#### 4.7.1.2.1.1. Sabit Etkili Modeller

İncelenen seriler spesifik bir gruba aitse çalışılacak model sabit etkiler modeli olmalıdır. Örneğin OECD, AB, İMKB 100 şirketleri vb. spesifik gruplar çalışılıyorsa sabit etkiler modeli kullanılmalıdır. Bu modellerde değişikliğin sadece modelin sabit teriminde olduğu ifade edilmektedir. Sabit etkili modellerde ayrıca  $\beta$  ile gösterilen eğim katsayılarının değişmediği varsayılmaktadır. Ayrıca, birimler arasındaki farklılıklar ve zaman içinde meydana gelen farklılıklardan kaynaklanan değişme, ya regresyon modelinin katsayılarının tamamında ya da bazılarında değişmeye yol açtığı varsayılmaktadır. Son olarak sabit etkiler modeli, birim ve zaman arasındaki farklılığın sabit terimdeki farklılıklarda yakalanabildiğini varsaymaktadır (Baltagi, 2005: 12).

Sabit etkiler modeli, tek yönlü ve çift yönlü sabit etkiler modeli olarak ikiye ayrılabilir. Tek yönlü sabit etkiler modelinde sadece gözlenemeyen birim etkisi yer alırken çift yönlü sabit etkiler modelinde zaman etkisi de dikkate alınmaktadır. Modele, sadece gözlenemeyen birim etkisi dahil ediliyorsa Grup içi tahmincisi (Within Estimator) kullanılırken, modelde gözlenemeyen zaman etkisi kullanılmışsa modeli tahmin etmede Gruplararası tahminci (Between Estimator) tercih edilmelidir (Tatoğlu, 2016: 62).

Sabit etkiler modeli aşağıdaki denklemdeki gibi gösterilebilir:

$$y_{i,t} = \alpha_i + \beta_{1,i}x_{1i,t} + \beta_{2,i}x_{2i,t} + \dots + \beta_{M,i}x_{Mi,t} + e_{i,t} \quad 4.1$$

Burada;  $i=1, \dots, N$ ,  $t=1, \dots, T$  ve  $\alpha_i$  bireyler boyunca değişen fakat zaman boyunca değişmeyen bir sabit katsayıdır. Bu katsayı aynı zamanda bireye ait ortalamayı da temsil eder. Bu denklemde  $\alpha_i = \alpha + \gamma_i$  şeklinde yazılabilir.  $\sum_{i=1}^N \gamma_i = 0$  olmak üzere,  $\gamma_i$  ifadesi genel ortalama  $\alpha$ 'dan sapmaları gösterir.  $e_{it} \sim N(0, e_{i,t} \sim N(0, \sigma_e^2)$  olan tesadufi değişkendir. Burada model eğim parametrelerinin tahmin edicisi,

$$\hat{\beta}_{FE} = \frac{\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T (x_{i,t} - \bar{x}_i)(y_{i,t} - \bar{y}_i)}{\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T (x_{i,t} - \bar{x}_i)^2} \quad 4.2$$

olarak yazılır. Bu tahmin edici, grup içi tahmin edicisi olarak adlandırılır (Verbeek, 2004: 342).

#### 4.7.1.2.1.2. Rassal Etkiler Modeli

Sabit etkiler modeli yaygın bir şekilde kullanılmasına rağmen, modelde değişken sayısının fazla olması, serbestlik derecesi kaybına neden olmaktadır. Sabit etkiler modeli, cinsiyet gibi zaman içinde değişmeyen bireyle ilgili açıklayıcı değişkenleri modele dahil etmekte başarısız olmakta ancak bu başarısızlığı modele kukla değişken katarak gidermektedir. Eğer kukla değişkenler doğru model konusunda yeterli bilgi vermiyorsa bu durumda rassal etkiler modeli ile bu eksiklik giderilir. Rassal etkiler modelinde, birim ve zamanda meydana gelen farklılıklardan kaynaklanan değişim, hata teriminin bir bileşeni olarak modele dahil edilir. Model, yalnızca gözlemlenebilen farklılıkların etkisini değil, aynı zamanda örnek dışındaki farklılıkları da dikkate almaktadır (Er, 2009: 75).

Rassal etkiler modeli aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

$$y_i = \alpha_i + \beta_{1i}x_{1i} + \beta_{2i}x_{2i} \dots \dots \dots + \beta_{Mi}x_{Mi} + e_{i,t} \quad 4.3$$

4.3 numaralı denklemde Y bağımlı değişken,  $X_1$ , bağımsız değişken,  $\alpha$  sabit parametre,  $\beta$  eğim parametresi ve e hata terimidir. i alt indisi birimleri (birey, firma, ülke gibi) t alt indisi ise zamanı (gün, ay, yıl gibi) temsil etmektedir.

Burada  $\alpha_i$  ortalama değeriyle bir rassal değişken olarak varsayılmıştır. Yani bir bireyin sabit katsayısının değeri aşağıdaki şekilde ifade edilir.

$$\alpha_i = \alpha_1 + u_i \quad i = 1,2,3, \dots \dots \dots,$$

Burada  $u_i$  sıfır ortalamalı ve  $\sigma_u^2$  varyanslı rassal hata terimidir.  $\alpha_i = \alpha_1 + u_i$  ifadesi yerine konulursa;

$$y_i = \alpha_1 + \beta_{1i}x_{1i} + \beta_{2i}x_{2i} \dots \dots + \beta_{Mi}x_{Mi} + u_i + e_{i,t}$$

$$y_i = \alpha_1 + \beta_{1i}x_{1i} + \beta_{2i}x_{2i} \dots \dots + \beta_{Mi}x_{Mi} + w_i + e_{i,t} \quad 4.4$$

olarak yazılır ve burada  $w_{i,t}$  iki bileşenden oluşan birleşik hata terimidir. Bireye özgü hata terimi  $u_i$  ve zaman serisi ile kesitin birleşimi sonucu oluşan hata terimi  $e_{i,t}$  'dir.

Sabit etki ile rassal etki arasındaki fark önemlidir. Sabit etki modelinde  $\alpha_1$  sabiti bütün bireylerin ortalama parametresidir. Dolayısıyla rassal etki modelindeki  $u_i$  hata bileşeni bireye özgü sabitin bu ortalama değerden rassal sapmalarını göstermektedir (Baltagi, 2005: 15).

#### 4.7.1.2.1.3. Sabit Etkiler Modelinin Test Edilmesi

Sabit etkiler modelinin geçerli olup olmadığını test eden ilk yöntem  $F_{H01}$  testidir.

$$F_{H01} = \frac{(KKT_R - KKT_{un})/kısıt sayısı}{KKT_{un}/sd}$$

Burada  $KKT_R$ , kısıtlanmış modelin kalıntılarını ifade etmektedir.  $KKT_{un}$  ise kısıtlanmamış modelin kalıntılarını,  $sd$  ise serbestlik derecesini ifade etmektedir.

$F_{H01}$  yönteminin hipotez testi aşağıdaki gibidir:

$H_0$ : Birim ve zaman etkisi yoktur

$H_1$ : Birim ve zaman etkilerinden en az biri mevcuttur.

Buna göre  $F_{H01}$  testinde sıfır hipotezi kabul edilirse çalışmaya konu olan serilerde gözlenemeyen birim ve zaman etkisinin olmadığı anlaşılır. Dolayısıyla havuzlanmış EKK (Pooled OLS) ile çalışılmaya devam edilir. Alternatif hipotez kabul edilirse çalışmaya konu olan serilerde birim ya da zaman etkisinden en az birinin olduğu anlaşılır. Bu yüzden, tek yönlü ya da çift yönlü sabit etkiler modelinden hangisiyle devam edileceğine karar vermek için diğer yöntemlere geçilir. Sabit etkiler modelini test eden diğer bir yöntem  $F_{H02}$  yöntemidir (Wooldridge, 2002: 256).

$$F_{H02} = \frac{(KKT_{Tek Yönlü Sabit Etkiler Modeli} - KKT_{İki Yönlü Sabit Etkiler Modeli})}{KKT_{un}/sd}$$

$F_{H02}$  testinde hipotezler aşağıdaki gibidir:

$H_0$ : Birim ve zaman etkisi yoktur.

$H_1$ : Birim ve zaman etkilerinden en az biri mevcuttur.

Hipotez testlerinden de anlaşıldığı gibi sıfır ve/veya alternatif hipotezde havuzlanmış EKK (Pooled OLS) tahmincisini kullanmayı gerektirecek bir durum bulunmamaktadır. Sıfır hipotezi kabul edilirse tek yönlü sabit etkiler modeli için Guruplararası tahminci (Between Estimator), alternatif hipotez kabul edilirse tek yönlü sabit etkiler ya da çift yönlü sabit etkiler yöntemi kullanılabilir (Pedroni, 2004: 614).

Sabit etkiler modelini analiz eden diğer bir yöntem  $F_{H03}$  testidir. Bu test aşağıdaki formülle hesaplanır:

$$F_{H_{03}} = \frac{(KKT_{Tek\ Yönlü\ Sabit\ Etkiler\ Modeli} - KKT_{iki\ Yönlü\ Sabit\ Etkiler\ Modeli})T - 1}{KKT_{un}/sd}$$

$F_{H_{03}}$  testinin hipotezleri ise aşağıdaki gibidir:

$H_0$ : Birim etkisi var, zaman etkisi yoktur.

$H_1$ : Hem birim hem de zaman etkisi mevcuttur.

Buna göre sıfır hipotezi kabul edilirse, birim etkisi vardır. Dolayısıyla Grup içi (Within) tahminciyle devam edilebilir. Alternatif hipotez kabul edilirse iki yönlü sabit etkiler modelinin kullanılması kesinleşir ve sabit etkiler modelinin test edilmesi bu noktada bırakılır (Erlat, 2008: 11).

#### 4.7.1.2.1.4. Hausman Testi

Hausmann (1978) tarafından geliştirilen bu test, gözlenemeyen etkiler  $v_i$  ile açıklayıcı değişkenler arasındaki korelasyonun incelenmesine dayanır. Bir başka ifadeyle içsellik sorununu test etmektedir. Ayrıca, bu test sabit etkiler modeli ile rassal etkiler modeli arasında tercih yapmaya olanak sağlamaktadır. Bu test,  $\chi^2$  dağılımına sahiptir. Bu teste ilişkin hipotezler aşağıdaki şekilde yazılabilir:

$$H_0: E(v_i | \bar{x}_{i,t}) = 0 \quad \text{Gözlenemeyen etkiler yoktur.}$$

$$H_1: E(v_i | \bar{x}_{i,t}) \neq 0 \quad \text{Gözlenemeyen etkiler vardır.}$$

Modelde,  $i=1,2,\dots,N$  kesit birimini ve  $t=1,2,\dots,T$  de zaman dönemini göstermektedir.  $v_i$  gözlemlenemeyen zaman etkisi,  $\bar{x}_{i,t}$  geçiş hata terimini göstermektedir.

Rassal etkiler modeli açıklayıcı değişkenlerle gözlenemeyen etkiler arasında ilişki olmadığını varsaymaktayken sabit etkiler modeli ise açıklayıcı değişkenlerle gözlenemeyen etkiler arasında ilişki olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla sıfır hipotezi kabul edildiğinde modeli oluşturmak için tercih edilecek seçenek rassal etkiler olması gerekirken alternatif hipotez kabul edilirse sabit etkiler modelinin tercih edilmesi gerekir. Spesifik bir konu üzerinde çalışıp başlangıçta sabit etkiler modeli tercih edilmesine rağmen Hausman testinde içsellik sorununun olmadığını ifade eden rassal etkiler modeli kabul edilirse model yanlış tahmin edilmiş olur. Yukarıdaki hipotez testinde  $\bar{x}_{i,t}$ , açıklayıcı değişkenler vektörüdür. Sıfır hipotezinin kabul edilmesi durumunda hata terimi bileşenlerinin modeldeki açıklayıcı değişkenlerle ilişkisi olduğu sonucuna varılır. Sıfır hipotezinin reddedilip alternatif hipotezin

kabul edilmesi durumunda, modelin hata terimi bileşenlerinin açıklayıcı değişkenlerle ilişkisi olmadığı sonucuna ulaşılır.  $m$  açıklayıcı değişken sayısını göstermek üzere bu test istatistiği aşağıdaki gibi yazılabilir (Baltagi, 2001: 20).

$$H = (\beta_{FE} - \beta_{RE})' \widehat{\Sigma}^{-1} (\beta_{FE} - \beta_{RE}) \sim \chi_m \quad 4.5$$

Varyans-kovaryans matrisi şu şekilde gösterilebilir.

$$\widehat{\Sigma} = V(\beta_{FE} - \beta_{RE}) = V(\beta_{FE}) - V(\beta_{RE}) \quad 4.6$$

Yukarıdaki denklemlerde,  $\beta_{FE}$  sabit etkiler modeline göre yapılan tahmini  $\beta_{RE}$  ise rassal etkiler modeline göre yapılan tahmini göstermektedir.

#### 4.7.1.2.1.5. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

1.kuşak panel birim kök testleri olan Levin-Lin-Chiu (2002), Im-Pesaran ve Shin (2003) ve Hadri (2000) testlerini kullanabilmek için çalışmada kullanılan değişkenlerde yatay kesit bağımlılığının olmaması gerekmektedir. Eğer panel veride yatay kesit bağımlılığı sorunu varsa 1. kuşak birim kök testleri kullanılamamaktadır. Bu durumda, yatay kesit bağımlılığını dikkate alan 2. nesil birim kök testlerini kullanmak gerekmektedir. Yatay kesit bağımlılığı; paneli oluşturan birimlerin herhangi birisinde bir şok meydana geldiğinde panelin diğer birimlerini de etkilemesi olarak açıklanabilir (Güloğlu ve İvrendi, 2008:2).

$$y_{it} = \alpha_i + \beta_t x_{it} + \varepsilon_{it} \quad 4.7$$

$$Cov(\varepsilon_{it}, \varepsilon_{ij}) \neq 0$$

Burada;  $i=1, \dots, N$ ,  $t=1, \dots, T$  ve  $\alpha_i$  bireyler boyunca değişen fakat zaman boyunca değişmeyen bir sabit katsayıdır.  $Cov$  ise kovaryansı göstermektedir. Bu katsayı aynı zamanda bireye ait ortalamayı da temsil eder.  $\beta$  eğim parametresi ve  $\varepsilon$  hata terimidir.

Panel verilerde yatay kesit bağımlılığını analiz etmek için çeşitli testler bulunmaktadır. Bu çalışmada, Breusch-Pagan (1980)  $CD_{LM}$  tarafından geliştirilen testler kullanılmıştır.

Breusch-Pagan (1980) tarafından geliştirilen  $CD_{LM}$  testi aşağıdaki gibi hesaplanır (Pesaran, 2004; 4):

$$CD_{LM1} = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij}^2 \quad 4.8$$

Yukarıdaki eşitlikte  $\rho^{2ij}$ , her bir denklemin tahmininden elde edilen kalıntılar arasındaki basit korelasyon katsayısıdır ve kalıntılar arasında korelasyon olmadığı boş hipotezi altında  $CD_{LM1}$ , N sabitken ve  $T \rightarrow \infty$  için  $\chi^2$  dağılımı göstermektedir. Bu test yatay kesit kalıntıları arasında korelasyon katsayısı kareler toplamına dayanmaktadır. Ki-kare dağılımlı olan ve  $N(N-1)/2$  serbestlik derecesine sahip olan bu test  $T > N$  olduğu durumlarda kullanılır. Testin null hipotezi ve alternatif hipotezi aşağıdaki gibidir:

$H_0$ : Yatay kesitler arasında ilişki yoktur.

$H_1$ : Yatay kesitler arasında ilişki vardır.

#### 4.7.1.2.1.6. Değişen Varyans ve Otokorelasyon Testleri

Çalışmada, sabit etkiler modeli kullanıldığı için sabit etkiler modeli için değişen varyans ve otokorelasyon testleri dikkate alınmıştır. Bu bağlamda, değişen varyans için Breusch-Pagan (1980) tarafından geliştirilen Lagrange Multiplier (LM) testi aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N P_{ij} \quad 4.9$$

4.9 nolu eşitlikte, P, kalıntıların ikili korelasyonunun örnek tahminidir. Bu testte  $H_0$  hipotezi yatay kesitler arasında ilişkinin olmadığını ve  $T \rightarrow \infty$  iken N sabit ise  $N(N-1)/2$  serbestlik derecesinde ki-kare asimptotik dağılıma sahip olduğu ve testin, zaman boyutu T'nin yatay kesit boyutu N'den büyük olduğu durumlarda kullanılacağı varsayılmaktadır (Pesaran, 2004: 4). Denklemde N gecikme sayısını, j terimi hata düzeltme katsayısını, i, hata terimini,  $P_{ij}$ ; hata terimini ve T zaman dönemi (2006-2016) ifade etmektedir ifade etmektedir.

LM testinin hipotezleri aşağıdaki gibidir:

$H_0 : \sigma_{e1}^2 = \dots = \sigma_{eN}^2$  değişen varyans yoktur

$H_1 : \sigma_{ei}^2 \neq 0$  değişen varyans vardır

Sıfır hipotezinin reddedilmesi durumunda, sabit varyans, alternatif hipotezinin kabul edilmesi durumunda değişen varyans olduğu sonucuna ulaşılır. Sabit etkiler modelinde otokorelasyon testi için ise Wooldridge (2002) testi yapılmıştır.

Wooldridge tarafından geliştirilen test istatistiği aşağıdaki gibidir:

$$y_{it} = \alpha + X_{it} \beta_1 + Z_i \beta_2 + \mu_i + \varepsilon_{it} \quad i \in \{1, 2, \dots, N\}, t \in \{1, 2, \dots, T_i\} \quad 4.10$$

4.10 nolu eşitlikte kullanılan  $y_{it}$ , bağımlı değişkendir;  $X_{it}$ , zamanla değişen değişkenlerin  $(1 \times K_1)$  vektörüdür;  $Z_i$ , zamanla değişmeyen değişkenlerin  $(1 \times K_2)$  vektörüdür;  $\alpha$ ,  $\beta_1$  ve  $\beta_2$ ,  $1 + K_1 + K_2$  parametreleridir;  $\mu_i$  bireysel seviye etkisidir; ve  $\varepsilon_{it}$  kendine özgü bir hatadır. Eğer  $\mu_i$ ,  $X_{it}$  veya  $Z_i$  ile korelasyon gösteriyorsa, zamanla değişen değişkenler  $X_{it}$  üzerindeki katsayılar, sürekli olarak dönüştürülen veriler veya birinci farklı veriler üzerindeki bir gerileme ile tahmin edilebilir. Eğer  $\mu_i$ ,  $X_{it}$  ve  $Z_i$  ile ilişkisiz ise, zamanla değişen ve zamanla değişmeyen değişkenler üzerindeki katsayılar, rastgele etkiler regresyonu olarak bilinen uygulanabilir genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi kullanılarak tutarlı ve verimli bir şekilde tahmin edilebilir.

Denklemden serbestlik derecesine sahip olan bu test  $N$  sabit,  $T \rightarrow \infty$  iken kullanılır.  $n$  gecikme sayısını,  $i$  terimi hata düzeltme katsayısını,  $\varepsilon_{it}$ ; hata terimini ve  $t$  zaman dönemi (2006-2016) ifade etmektedir ifade etmektedir.

LM testinin hipotez testi ise aşağıdaki gibidir:

$$H_0 : \sigma_\mu^2 = 0 \mid \rho = 0 \quad \text{otokorelasyon yoktur.}$$

$$H_1 : \sigma_\mu^2 = 0 \mid \rho \neq 0 \quad \text{otokorelasyon vardır.}$$

Hipotez testinde sıfır hipotezi otokorelasyon olmadığını ifade etmektedir (Erlat, 2008:27-28).

#### 4.7.1.3. Panel Birim Kök Testleri

Durağanlık, ortalamasıyla varyansı zaman içinde değişmeyen ve iki dönem arasındaki ortak varyansı bu ortak varyansın hesaplandığı döneme değil de yalnızca iki dönem arasındaki uzaklığa bağlı olan olasılıklı bir süreci ifade etmektedir (Gujarati, 1999: 720). Bir başka ifadeyle bir zaman serisinin ortalaması, varyansı ve ortak varyansı zaman boyunca değişmiyorsa, bu zaman serisinin durağanlığı söz konusudur.

Durağanlığın sınanmasında kullanılan en yaygın yol birim kök testidir. Birim kök testi temel olarak;

$$\Delta y_t = \beta_1 + \beta_2 t + \rho y_{t-1} + u_i \quad 4.11$$

Yukarıda verilen regresyon modelinde  $u_i$  kalıntı değerleri,  $\rho=0$  olup olmadığının sınanmasına dayanmaktadır. Eğer  $\rho = 0$  bulunursa  $y_t$  değişkeninin birim kök içerdiği sonucuna ulaşılır. Dolayısıyla  $y_t$  zaman serisinin durağan olmadığı sonucuna varılır. Yukarıdaki 4.11

nolu denklemde  $\Delta$  ifadesi fark operatörünü göstermektedir. Yani  $\Delta y_{i,t} = y_{i,t} - y_{i,t-1}$ 'dir. Bu denklemden trend çıkartıldığı zaman sabitli model elde edilmektedir. Burada  $i = 1, 2, \dots, N$  ve  $t = 1, 2, \dots, T$  olacaktır. Bu testte sıfır hipotezi “bütün  $i$ 'ler (yani yatay kesit birimler) için  $\beta_i = 0$ ” şeklinde kurulurken, alternatif hipotez ise “en az bir  $i$  için  $\beta_i < 0$ ” şeklinde oluşturulur. Şayet sıfır hipotezi reddedilirse serilerden en az bir ya da bir kaçının durağan olduğu sonucuna varılır (Verbeek, 2004: 342).

$H_0 : \delta \geq 0$  birim kök vardır / seri durağan değildir.

$H_1 : \delta < 0$  birim kök yoktur / seri durağandır.

Eğer yapılan durağanlık testi sonucunda bir zaman serisinin durağan olmadığı sonucuna varılırsa bu durumda durağanlığı sağlamak için seriler üzerinde fark alma işlemleri yapılmaktadır. Ancak yapılan fark alma işlemleri uzun dönem ilişkilerin ortadan kalkmasına, bir başka ifadeyle trendlerin ortadan kalkmasına neden olabilmektedir (Gujarati, 1999: 726).

Panel birim kök testleri yatay kesit bağımlılığını dikkate alıp almamasına göre birinci kuşak ve ikinci kuşak birim kök testleri olarak ikiye ayrılabilir.

#### **4.7.1.3.1. Birinci Kuşak Panel Birim Kök Testleri**

Birinci kuşak panel birim kök testleri yatay kesit bağımlılığını dikkate almayan testlerdir. Bu bağlamda, çalışmada birinci kuşak birim kök testi olarak Levin-Lin ve Chu birim kök testi kullanılmıştır.

##### **4.7.1.3.1.1. Levin-Lin ve Chu Panel Birim Kök Testi**

Levin-Lin-Chu testi her bireysel seriye ayrı ayrı birim kök testi uygulamak yerine toplanmış yatay kesit veri setine birim kök testi uygulamaktadır. Bu test sabitin, zaman trendinin, artık varyanslarının ve daha üst sıradaki otokorelasyon yapılarının bireyden bireye ülkeden ülkeye serbest bir şekilde değişiklik göstermesine izin vermektedir. Bununla birlikte bu test, uygun örnek boyutuna sahip bağımsız bir şekilde oluşturulmuş zaman serisi gerektirir. Ayrıca bu testin asıl sıralayıcısı ilk sıradaki otokorelasyon katsayıları üzerinde örtülü olarak yatay model sıralandırılmasına neden olmaktadır. Her birey üzerinde aynı etkiye sahip tek bir toplam ortak faktörü olduğu varsayılırsa toplam etkilerin giderilmesi için kesit ortalamalarını çıkararak bu etkilerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Model aşağıdaki gibi gösterilebilir (Levin ve diğ. 2002: 10):

$$Y_{i,t}^* = Y_{i,t} - \bar{Y}_t \quad i = 1,2 \dots \dots N, \quad t = 1,2 \dots \dots T \quad 4.12$$

$Y_{i,t}$  serilerinde, LLC panel veri birim kök sınaması yapılabilmesi için  $\Delta Y_{it} = y_{it} - y_{it-1}$  şeklindeki ilk farklar ve ilk farkların  $P_i$  gecikme vektörleri kullanılarak aşağıdaki modeller kullanılmaktadır.

$$\Delta y_{i,t} = \rho y_{i,t-1} + \sum_{L=1}^{P_i} \theta_{i,L} \Delta y_{i,t-L} + \varepsilon_{i,t} \quad 4.13$$

$$\Delta y_{i,t} = \alpha_i + \rho y_{i,t-1} + \sum_{L=1}^{P_i} \theta_{i,L} \Delta y_{i,t-L} + \varepsilon_{i,t} \quad 4.14$$

$$\Delta y_{i,t} = \alpha_i + \delta_i t + \rho y_{i,t-1} + \sum_{L=1}^{P_i} \theta_{i,L} \Delta y_{i,t-L} + \varepsilon_{i,t} \quad 4.15$$

Burada  $\rho$  ortak olarak alınmakta, maksimum gecikme sayısını gösteren  $P_i$  farklı yatay kesitler için farklı gecikme sayılarına izin vermektedir.  $\Delta y_{i,t-L}$  deterministik değişkenler vektörünü,  $\theta_{i,L}$  ise modelin katsayılar vektörünü göstermektedir. LLC testinin, serinin birim kök içerdiğini ifade eden sıfır (0) hipotezi ve seride birim kök olmadığını ifade eden alternatif hipotezi aşağıdaki gibi gösterilebilir (Levin v.d. 2002:10).

$$H_0 : p = 0 \quad \text{birim kök vardır / seri durağan değildir.}$$

$$H_1 : p < 0 \quad \text{birim kök yoktur / seri durağandır.}$$

Uygun gecikme uzunluğu belirlendikten sonra  $\Delta y_{it}$  ve  $y_{it}$  için bu değişkenlerin gecikmeli değerlerinin ve deterministik değişkenlerin açıklayıcı değişken olarak yer aldıkları modeller tahmin edilir. Daha sonra söz konusu bu iki modelden  $\hat{\varepsilon}_{i,t}$  ve  $\hat{v}_{i,t-1}$  şeklinde hata terimleri elde edilir.

$$\hat{\varepsilon}_{i,t} = \Delta y_{i,t} - \sum_{L=1}^P \hat{\theta}_{i,L} \Delta y_{i,t-L} - \hat{\alpha}_i - \hat{\delta}_i t \quad 4.16$$

$$\hat{v}_{i,t-1} = y_{i,t-1} - \sum_{L=1}^P \hat{\theta}_{i,L} \Delta y_{i,t-L} - \hat{\alpha}_i - \hat{\delta}_i t \quad 4.17$$

Tüm yatay kesitlerdeki heterojenliği kontrol etmek için  $\hat{\varepsilon}_{i,t}$  ve  $\hat{v}_{i,t-1}$  değişkenleri denklem 4.16 ve 4.17 de verilen regresyon modellerinden hangisi kullanıldıysa o modelin standart sapmalarına bölünerek standardize edilir. Burada  $\Delta y_{i,t-L}$  deterministik değişkenler vektörünü,  $\theta_{i,L}$  ise modelin katsayılar vektörünü göstermektedir.

$$\hat{\varepsilon}_{i,t} = \frac{\hat{\varepsilon}_{i,t}}{\hat{\sigma}_{\varepsilon i}} \quad 4.18$$

$$\hat{\mu}_{i,t-1} = \frac{\hat{v}_{i,t-1}}{\hat{\sigma}_{\varepsilon i}} \quad 4.19$$

Standardize edilmiş bu yeni değerler kullanılarak aşağıdaki model elde edilir.

$$\hat{\varepsilon}_{i,t} = \delta \hat{v}_{i,t-1} + u_{i,t} \quad 4.20$$

Levin ve Lin (2002)  $H_0 : \delta = 0$  hipotezi için aşağıdaki düzeltilmiş  $t$ -istatistiğini önermişlerdir.

$$t_{\rho}^* = \frac{t_{\rho} - N\bar{T}\hat{\sigma}_{\varepsilon}^{-2}sh(\hat{\rho})\mu_{m\bar{T}}}{\sigma_{m\bar{T}}^*} \quad 4.21$$

Burada  $t_{\rho}^*$ ,  $H_0 : \delta = 0$  hipotezi için standart  $t$ -istatistiğini,  $\sigma^2$  hata terimi olan  $u_{it}$ ' nin beklenen varyansı,  $sh(\hat{\rho})$  ise  $\alpha$ 'nın standart hatasını ifade etmektedir (Levin v.d. 2002:10).

## BEŞİNCİ BÖLÜM

## ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Tezin uygulama aşamasında kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenler için iki ayrı model oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan tanımlayıcı istatistikler, korelasyon, yatay kesit bağımlılığı, otokorelasyon ve değişen varyans tablolarına bu bölümde değinilecektir. İlk olarak tanımlayıcı istatistikler tablosu aşağıda gösterilmiştir.

**Tablo 14.** Tanımlayıcı İstatistikler

	<b>KRD</b>	<b>ROA</b>	<b>BMB</b>	<b>BUY</b>	<b>ENF</b>	<b>NFM</b>	<b>YBA</b>
<b>Ortalama</b>	2.377	-0.065	1.419	-0.464	-0.035	-0.067	0.030
<b>Maximum</b>	22.291	0.949	7.450	13.191	7.696	5.153	3.000
<b>Minimum</b>	-4.559	-1,869	-6.079	-13.068	-8.476	-4.309	-4.000
<b>Standart Sapma</b>	4.257	0.438	2.474	3.829	2.701	1.261	1.312
<b>Gözlem Sayısı</b>	66	66	66	66	66	66	66

Tablo 14’ de panel veri analizinde kullanılacak verilere ait tanımlayıcı istatistikleri bilgilere yer verilmiştir. 66 gözlemden oluşan bir veri seti bulunmaktadır. Tabloda kullanılan standart sapma değeri; değerlerin ortalamadan ne kadar uzaklaştığını göstermektedir. Değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerine bakıldığında; standart hata değeri en yüksek olan değişkenin özel sektöre verilen krediler verisinde olduğu, en düşük standart hata değerinin ise banka aktif karlılığında olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre özel sektöre verilen kredilerin yıllar itibari ile çok farklı değerler aldığı, banka aktif karlılığında ise çok büyük geçişlerin olmadığını söylemek mümkündür.

Tanımlayıcı istatistikler tablosu verildikten sonra bir sonraki gösterge tablo olan bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon tablosu aşağıda verilmiştir.

**Tablo 15.** Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyon

	<b>BMB</b>	<b>BUY</b>	<b>ENF</b>	<b>NFM</b>	<b>YBA</b>
<b>BMB</b>	1				
<b>BUY</b>	-0.41	1			
<b>ENF</b>	0.10	-0.11	1		
<b>NFM</b>	-0.07	-0.12	-0.25	1	
<b>YBA</b>	0.01	0.08	0.03	-0.02	1

Tablo 15’ te değişkenlerin kendi aralarındaki korelasyon matrisi görölmektedir. Analizin güvenilir sonuç vermesi için değişkenler arasında yüksek korelasyon katsayısının olmaması beklenmektedir. Bu bağlamda Tablo 15 incelendiğinde değişkenler arasında önemli derecede (%75’den yüksek bir korelasyon) korelasyon katsayısı tespit edilmemiştir.

Seriler arasında yatay kesit bağımlılığı (YKB) testi dikkate alınmadan analiz yapılması, elde edilecek sonuçları önemli ölçüde etkileyebilecektir. Bu nedenle analize başlamadan önce serilerde YKB’nın varlığının test edilmesi gerekmektedir. Bu test yardımıyla yatay kesit birimlerinin birbiriyle bağımlı olup olmadıkları, diğer bir ifadeyle seriye belli bir şok gelmesi durumunda tüm yatay kesit birimlerinin söz konusu şoktan aynı derece etkilenip etkilenmediği tespit edilmektedir.

Panel veri modellerinde hata terimlerinin birimlere göre bağımsız olduğu varsayılmakta ancak yatay kesit birimler arasında hataların eşzamanlı bir korelasyona sahip olduğu görülebilmekte, bu ise analizlerin hatalı sonuçlar vermesine neden olmaktadır. Seriler arasında yatay kesit bağımlılığının varlığı halinde bu durum dikkate alınmadan yapılacak bir analizde elde edilecek sonuçlar önemli derecede etkilenmektedir (Breusch ve Pagan, 1980; Pesaran, 2004). Bu nedende çalışmada ilk olarak analize dâhil olan panel veri setinde, yatay kesit bağımlılığının belirlenmesi için, ele alınan örneklemede ( $T > N$ ) olduğundan  $CD_{LM}$  testi yapılmıştır. Buradan elde edilen test istatistiği;

$H_0$ : “Yatay kesit bağımlılığı yoktur”

$H_1$ : “Yatay kesit bağımlılığı vardır” hipoteziyle sınanmaktadır. Söz konusu teste ilişkin sonuçlar ise Tablo 16’da verilmiştir.

**Tablo 16.** Yatay Kesit Bağımlılık Test Sonuçları

	<b>1. MODEL KRD</b>	<b>2.MODEL ROA</b>
<b>Test</b>	<b>İstatistik Değeri</b>	<b>İstatistik Değeri</b>
<b>CD<sub>LM</sub> Testi</b>	-0.329	-1.230
<b>CD<sub>LM</sub> Testi P değeri</b>	0.235	0.288

Tablo 16’ da ki test sonuçlarına göre, 1. Model için  $0.23 > 0.05$  ve 2.model için  $0.28 > 0.05$  olduğu için yatay kesit bağımlılığının her iki model sonucunda olmadığı görülmüştür. Yatay kesit bağımlılığının olmadığına ilişkin boş hipotez istatistiki olarak kabul edilmektedir. Elde edilen bu sonuç çalışmada kullanılan panel veri setinde yatay kesit bağımlılığının olmadığına işaret etmektedir.

Yatay kesit bağımlılığı testinden sonra, hata terimleri arasında otokorelasyon olup olmadığı Wooldridge testi kullanılarak araştırılmıştır.

Söz konusu testte sınanan hipotezler şu şekildedir:

$H_0$ : “Otokorelasyon yoktur”

$H_1$ : “Otokorelasyon vardır”

Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkene olan etkisini daha net ve gerçekçi değerler üzerinden yorumlayabilmek için hata terimleri arasında otokorelasyon olup olmadığı bir sonraki tabloda gösterilecektir.

**Tablo 17.** Otokorelasyon Testi Sonuçları

	<b>1. MODEL KRD</b>	<b>2. MODEL ROA</b>
<b>Test</b>	<b>İstatistik Değeri</b>	<b>İstatistik Değeri</b>
<b>Wooldridge Testi</b>	0.390	0.216
<b>Wooldridge Testi P değeri</b>	0.5597	0.6618

Söz konusu test sonuçları ve istatistik değerleri her iki model içinde Tablo 17’ de sunulmuştur. Olasılık dağılımı 0.05’den büyük ise otokorelasyon sorunu yoktur. Buna göre, hem reel sektöre verilen krediler hem de bankaların aktif karlılığı modeli otokorelasyon içermemektedir. Burada yapılan test sonucuna göre otokorelasyon olmadığını ifade eden sıfır hipotezi kabul edilerek, alternatif hipotez ret edilmiştir. Dolayısıyla modelde otokorelasyon sorunu bulunmamaktadır.

Modelin yansız ve etkin olabilmesi için değişen varyans sorununun olmaması gerekmektedir. Değişen varyans sorununun olup olmadığı Breush Pagan testi kullanılarak araştırılmıştır. Söz konusu testte sınanan hipotezler şu şekildedir:

$H_0$ : “Değişen varyans yoktur”

$H_1$ : “Değişen varyans vardır” hipoteziyle sınanmaktadır.

Değişen varyans’a ait test sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

**Tablo 18.** Değişen Varyans Testi Sonuçları

	<b>1. MODEL KRD</b>	<b>2.MODEL ROA</b>
<b>Test</b>	<b>İstatistik Değeri</b>	<b>İstatistik Değeri</b>
<b>Breush-Pagan Testi</b>	6.02	1.290
<b>Breush-Pagan Testi P değeri</b>	0.0142	0.2563

Değişen varyans test sonuçları ve istatistik değerleri her iki model için Tablo 18’ de sunulmuştur. Buna göre, birinci model olan reel sektöre verilen krediler test sonucuna göre,  $H_0$  hipotezi reddedilememekte ve varyansın birimlere göre değiştii tespit edilmiştir. İkinci model olan bankaların aktif karlılığı modelinde ise değişen varyans sorununun olmadığı görülmüştür. Yapılan test sonucunda birinci model için  $H_0$  hipotezi red edilerek robust işleme yapılacaktır. İkinci model için ise  $H_1$  hipotezi reddedilmiştir.

Robust regresyon, parametrik modelin varsayımlarının gerçekleşmemesi durumunda tahminlerin doğruluğunu arttırmak için tasarlanmış istatistiksel yöntemlerin genel bir sınıfıdır. Bu regresyon yöntemi, büyük hataların ağırlıklarını azaltarak etkilerini düşürmektedir Dolayısıyla, tahmin değerinin verideki küçük değişikliklerden çok fazla etkilenmediği sağlam bir parametre tahmin yöntemine ihtiyaç duyulmaktadır. Sağlam (Robust) regresyon analizi, verilerin doğası gereği temel varsayımların yerine getirilmediği durumlarda, regresyon modeline alternatif oluşturmaktadır. Robust tahminciler, hata terimlerinin normal dağılıma sahip olmaması ve/veya aykırı değerlerin bulunması durumunda güvenilebilir sonuçlar vermektedir (Verardi ve Croux, 2009: 445).

Birinci modelde değişen varyans tespit edildiği için, robust kullanılarak model tahmini yapılacaktır. Yapılan robust tahmin sonucu ile modele alınan değişkenlerin istatistiki olarak

analizine devam edilmiştir. Varsayım testleri sonucu yapılarak, parametre katsayılarının tahmini tamamlanmıştır. Analizin çıktısı sonuçları Tablo 21’de yer almaktadır.

Tablo 19’da çalışmaya ait birim kök testi sonuçları gösterilmektedir. Durağan olmayan seriler birim kök içermektedirler. Bir serideki birim kök sayısı serinin durağan olana dek alınması gereken fark sayısına eşittir. Bir değişkenin durağan olup olmadığını veya durağanlık derecesini belirlemede kullanılan en geçerli yöntem birim kök testidir (Gujarati, 1999: 720). Analizde, yatay kesit bağımlılığı olmadığı için 1. nesil birim kök testleri olarak adlandırılan tahmincilerden, Levin vd. (2002) tarafından geliştirilen LLC (Levin-Lin ve Chu) birim kök testi uygulanmaktadır. Çalışmayla ilgili olarak değişkenlerin birim kök test sonuçları Tablo 19’ da gösterilmiştir.

**Tablo 19. Birim Kök Test Sonuçları**

<b>LLC (Levin-Lin ve Chu) Birim Kök Testi</b>				
<b>Değişkenler</b>	<b>Düzye</b>		<b>Birinci Fark</b>	
	<b>Sabit</b>	<b>Sabit + Trend</b>	<b>Sabit</b>	<b>Sabit + Trend</b>
<b>KRD</b>	-2,0806** (0.018)	-0.5101 (0.304)	-0.9361 (0.174)	-0.1461** (0.044)
<b>ROA</b>	-6.0230*** (0.000)	-7.6089*** (0.000)	-6.1140*** (0.000)	-1.8956** (0.029)
<b>GDP</b>	-11.2796*** (0.000)	-13.5302*** (0.000)	-15.917*** (0.000)	-13.4914*** (0.000)
<b>BMB</b>	-2.5322*** (0.005)	-2.2045** (0.013)	-5.3999*** (0.000)	-4.7661*** (0.000)
<b>ENF</b>	-6.0345*** (0.000)	-7.6369*** (0.000)	-7.7335*** (0.000)	-10.3336*** (0.000)
<b>NFM</b>	-4.1194*** (0.000)	-4.1042*** (0.000)	-14.985*** (0.000)	-6.3602*** (0.000)
<b>YBA</b>	-1.2549*** (0.000)	-3.9346*** (0.000)	-4.8652*** (0.000)	-5.8293*** (0.000)

Not: \*\* %5, \*\*\* % 1 düzeyinde anlamlı farklılığı, Parantez içindeki değerler ise olasılık değerini ifade etmektedir.

Tablo 19’da yer alan birim kök test sonuçlarına yer verilmiştir. 1. nesil panel birim kök testlerini kullanabilmek için serilerde yatay kesit bağımlılığının olmaması gerekmektedir. Çalışmada kullanılan değişkenlerde yatay kesit bağımlılığının olmadığı Tablo 16’da gösterilen yatay kesit bağımlılığı testleriyle gösterilmiştir. Serilerimizin durağanlık seviyesi için yapılan birim kök test verilerine göre değişkenlerin tamamı Levin, Lin & Chu testine göre I(0) düzeyinde durağan olduğu tespit edilmiştir.

Panel veri modelleri, zaman etkileri, birim etkilerini veya her ikisini inceleyerek, gözlemlenebilecek veya gözlemlenemeyecek heterojenliği veya bireysel etkileri araştırma amacına dayanmaktadır. Bu etkiler sabit etkili veya rassal etkili olabilmektedir. Sabit etkiler modeli (Fixed), kesişim noktalarının (intercepts) zaman dilimi boyunca ya da bireyler arasında farklı olup olmadıklarını incelerken, rassal etkiler modeli (Random), birimler arası veya zaman dilimi boyunca hata varyansı bileşenlerinin birbirleri ile aralarındaki farkları araştırmaktadır (Reichert ve Weinhold, 2000:7).

Birim kök testi yapıldıktan sonra ise, serilerin düzeyde durağan çıkmasıyla birlikte analize Hausman testi ile devam edilecektir. Hausmann (1978) tarafından geliştirilen bu test, gözlenemeyen etkiler ile açıklayıcı değişkenler arasındaki korelasyonun incelenmesine dayanmaktadır.

Çalışmayla ilgili olarak Tablo 20’ de Hausman test sonuçları gösterilmiştir.

**Tablo 20.** Hausman Test Sonuçları

	<b>Test</b>	<b>İstatistik</b>	<b>p-değeri</b>	<b>Sonuç</b>
<b>1. Model KRD</b>	Hausman	0.64	0.9863	Rassal
<b>2. Model ROA</b>	Hausman	0.54	0.9905	Rassal

Tablo-20’de Hausman Testi sonuçları gösterilmektedir. Yapılan test sonuçlarına göre 1. Model için  $p > 0.05$  olduğu için rassal etkiler modelinin uygulanmasına karar verilmiştir. Diğer çalışma konusunu oluşturan 2. model için de  $p > 0.05$  olduğundan rassal etkiler modelinin uygulanmasına karar verilmiştir.

Birinci modelde değişen varyans tespit edildiği için, Tablo 21’de kümelenmiş standart hatalar kullanılarak model tahmini yapılmıştır (Verardi ve Croux, 2009: 445). Kümelenmiş standart hatalar ile yapılan robust tahmin sonucu, modele alınan değişkenlerin istatistiki olarak analizi Tablo 21’de gösterilmiştir.

**Tablo 21. BRICS-T Ülkelerinde Yabancı Banka Girişlerinin Bankacılık ve Reel Sektöre Etkilerinin Panel Veri Analiz Sonuçları**

	<b>1. Model KRD</b>	<b>2. Model ROA</b>
<b>BMB</b>	0.374** (0.037)	-0.004 (0.830)
<b>ENF</b>	-0.343 (0.400)	0.237 (0.151)
<b>GDP</b>	0.007 (0.860)	0.014 (0.254)
<b>NFM</b>	-1.099*** (0.000)	0.231*** (0.000)
<b>YBA</b>	0.060 (0.854)	0.046* (0.060)
<b>Gözlem Sayısı</b>	66	66
<b>R<sup>2</sup></b>	0.53	0.72
<b>Ftesti</b>	34.90	45.18
<b>F testi Olasılık Değeri</b>	0.000	0.000
<b>Hausman Testi Olas. D.</b>	0.64	0.54
<b>Hausman Testi Ki-Kare D.</b>	0.9863	0.9905
<b>Yöntem</b>	Rassal	Rassal

Not: \*%10, \*\*%5 ve \*\*\*%1 düzeyinde anlamlı farklılığı ifade etmektedir. Tabloda parantez içi değerler ise olasılık değerlerini göstermektedir.

1.Model için yapılan panel veri analizinde Hausman testi sonucu rassal etkili model kullanılmıştır. Bu model sonucunda özel sektöre verilen krediler ile mevduatlar arasında % 5 düzeyinde, 0.374 katsayısı ile pozitif ve anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Banka mevduatlarındaki %1'lik artış reel sektöre verilen krediler değişkeni üzerinde 0,37'lik bir artışa yol açmaktadır. Banka mevduatları değişkeni ile bağımlı değişken olan reel sektöre verilen krediler arasında istatistikî olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Weller (2001) tarafından yapılan çalışmada elde edilen bulgular sonuçları destekler niteliktedir.

Banka mevduatlarının artması ile özel sektöre verilebilecek kredilerde artışların olacağı anlaşılmaktadır. Yani mevduatlar arttıkça, özel sektör daha fazla desteklenerek fon ihtiyaçları giderilmektedir. Bankalar, kendilerinde bulunan fon fazlalıklarını, daha uygun oranlarla daha fazla miktarda sunmak isteyeceklerdir. Atıl durumda mevduatları bekletmek yerine, onları krediye dönüştürüp faiz geliri oluşturacaklardır. Bankacılık sektörünün verdiği krediler sayesinde, reel sektör üretim ve yatırımlarında olumlu gelişmeler yaşanabilmesi muhtemeldir.

Dolayısıyla reel sektör firmaları için bankacılık sektörünün verdiği krediler oldukça önem taşımaktadır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular beklentilere uygun sonuç vermiştir.

Çalışmanın temel araştırma konularından biri yabancı banka aktifleri ile özel sektöre verilen krediler arasındaki ilişkinin yönü ve derecesini araştırmaktır. Çalışma sonucunda elde edilen yukarıdaki tabloya göre yabancı bankaların aktiflerinin artması ile reel sektöre verilen krediler arasında anlamlı bir sonuç çıkmamıştır. Hassan (2005) tarafından yapılan çalışmada elde edilen bulgular çalışmayı destekler niteliktedir. Yabancı bankaların piyasaya girmesi ile beraber yaşanacak finansal rekabet sonucu faiz oranlarının düşmesi, daha fazla fonun piyasaya sunulması beklenen bir durumdur. Fakat yapılan analiz sonucunda anlamsız bir ilişki çıktığı görülmektedir. Yabancı bankalar genellikle, hizmet verdikleri ülkelerde yeni müşterileri bulmada zorlanabilmekte ve bankalar, riski yüksek firmalara kredi vermeyi tercih etmeyerek temkinli davranmaktadırlar. Bu durumda yabancı bankaların finansal sektöre beklenen etkisi biraz daha geç yansiyabilmektedir. Yabancı bankalar girdikleri piyasalarda fazla tanınmadıkları için fon ihtiyacı olanlar tarafından da tercih edilmeme ihtimalleri bulunmaktadır.

Yabancı bankalar, müşteri kapasitesi yüksek olan yerli bankalara göre daha az müşteri potansiyeline sahip olabilirler. Yabancı banka girişleri ile gelişmekte olan ülkeler finansal sisteminde, yabancı bankalar verecekleri kredilerin risklerini çok iyi teminat altına almak zorunda kalacaklardır. Bu nedenle dezavantajlı durumda olmaları, onları daha az riske sahip olan ve daha kaliteli müşterilere yöneltebilecektir. Yabancı bankaların kaliteli müşteriye yönelmeleri finansman bulma olanakları zaten sınırlı olan reel sektöre daha az kredi vermelerine sebep olabilecektir. Parasal işlemlerin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için, karşılıklı güvenin oluşması zaman gerektirecektir. Mudilerin bankalara mevduatlarını vermek için güvenmeleri, bankalarında müşterilere kredi vermeleri için güvenmeleri gerekmektedir.

Enflasyonun artması ile birlikte reel sektöre verilen krediler arasında negatif bir ilişkinin çıkması beklenen bir durumdur. Çalışma sonucunda elde edilen yukarıdaki tabloya göre enflasyon ile reel sektöre verilen krediler arasında anlamlı bir sonuç çıkmamıştır. Enflasyonun artması ile faiz oranlarının yakın ilişki içinde olduklarını Fisher hipotezine göre söylemek mümkündür. Enflasyon ile reel sektör kredileri arasındaki ilişki nedeniyle, artan faiz oranları ile kredi çekme talebi azalacağı için enflasyon ve kredi arasında negatif ilişki olması beklenmektedir. Yapılan test sonuçlarında enflasyon ile reel sektöre verilen krediler arasında anlamsız ilişki çıktığı görülmüştür. Baltacı (2011), Gopalan ve Rajan (2017), Beck, D.Kunt ve

Peria (2011) tarafından yapılan çalışmalarda elde ettikleri bulgular ile çalışmada elde edilen bu bulgu birbirini desteklemektedir.

Özellikle enflasyonist ortamda ortaya çıkan yerli paranın değer kaybetmesi sonucu, milli para yerine yabancı para kullanımının artması olgusu yerli tasarrufların oluşumunu ve bankalara mevduat olarak yönelmesini olumsuz etkilemektedir. Enflasyon yerli para yerine yabancı para birimi cinsinden tutulan tasarruf miktarını dolayısı ile döviz mevduatlarının payını artırmaktadır. Bu durum ise olası bir devalüasyona karşı riskleri artıracığından bankaların kredi verme isteğini azaltmaktadır. Enflasyon, banka kredilerine kaynak sağlayan yerli para cinsinden tutulan mevduatların azalması yanında sınırlı miktarda gerçekleşen mevduatların vadelerinin kısalmasına da yol açmaktadır. Bu durum ise bankaların finansal aracılık faaliyetlerini yürütürken karşılaştıkları riskleri artırmaktadır (Karahana ve Gürbüz, 2017: 411).

Ekonomik gelişme ile bankaların sağladığı krediler arasında bir ilişki olduğu genellikle kabul görmektedir. Bir ülkedeki mal ve hizmet üretim miktarının artması sonucu milli gelirdeki yükseliş olarak açıklanan ve ekonomik kalkınma için bir gereklilik olarak nitelendirilen ekonomik büyüme, ülkelerin iktisadi anlamda gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Pehlivan vd., 2017: 2). Çalışmada yapılan analizler sonucunda bağımsız değişken GDP ile bağımlı değişken olan reel sektöre verilen krediler arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Grassa ve Gazdar (2014), Hachicha ve Amar (2015), Ünver (2012) tarafından geçiş ülkelerinde yapılan çalışmada elde ettikleri bu bulgu ile çalışmada elde edilen bulgular birbirini desteklemektedir.

Net Faiz Marjı ile özel sektöre verilen krediler arasında ise % 1 düzeyinde -1.099 katsayısı ile anlamlı ve negatif ilişkinin olduğu görülmektedir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular beklentilere uygun sonuç vermiştir. Net faiz marjındaki %1'lik artışın, reel sektöre verilen krediler değişkeni üzerinde 1,099'luk bir azalışa neden olacağı anlaşılmaktadır. Buna göre net faiz marjı artarsa özel sektöre verilecek krediler azalmaktadır. Net faiz marjı oranının yüksek olması durumunda, bankaların topladıkları mevduatlar için düşük faiz uyguladığı, verdiği krediler için ise yüksek faiz politikası uyguladığı anlaşılmaktadır. Bu durum, bankalardan ödünç fon alan gerçek ve tüzel kişilerin alacakları kredi miktarlarına etki edebilecektir. Bankalar yüksek faiz oranı ile kredi verirken, düşük faiz oranı ile mevduat topladıklarından daha fazla kar elde etmektedirler. Bu durum bankalar için pozitif iken reel sektör için negatif olacaktır. Yani kişi ve kurumlar mevduat faizinden daha az gelir elde ederken, aldığı krediye daha fazla faiz ödeyecektir. Bu durumda reel sektör tarafından tercih

edilen bir durum değildir. Claessens v.d. (2001) tarafından yapılan çalışmada elde edilen bulgular çalışmayı destekler niteliktedir.

İkinci modelde kullanılan ROA için yukarıdaki Tablo 21’de rassal etkiler test sonuçları gösterilmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre ROA ile yabancı banka aktifleri arasında %10 düzeyinde pozitif ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Yabancı banka aktiflerindeki %1’lik artış bankaların aktif karlılığı değişkeni üzerinde 0.046’lik bir artışa yol açmaktadır. Yabancı banka aktiflerinin sektör aktiflerine oranı ile banka aktif karlılığı arasında pozitif ve anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Rutkauskas ve Dudzevičiūte (2005) tarafından yapılan çalışmada elde ettikleri bulgular ile çalışmamızda elde edilen bulgular birbirini desteklemektedir.

Yabancı bankaların yoğun oldukları ülkelerde rekabetin artması nedeniyle, işlem ve hizmet maliyetleri düşmektedir. Düşen maliyetler nedeniyle fon ihtiyacı olanlar daha fazla kredi v.b. banka ilişkisine gireceklerinden, banka karlarında artış olması beklenmektedir. Yine aynı şekilde rekabetin artması nedeniyle faiz oranlarında yaşanabilecek düşüşler, müşterilerin krediye olan taleplerini arttırabilecektir. Banka açısından bakıldığında ise aktif kaynaklarını atıl durumda tutmak yerine piyasaya kredi olarak sunması ve bunun karşılığında gelir elde etmesi beklenmektedir (Arshad, 2012: 54).

Tüm bunlardan hareketler, yabancı bankaların varlığının artması ile rekabetin artması, maliyetlerin düşmesi ve banka aktiflerin daha verimli kullanılarak yüksek kar elde edilmesi sonucu çıkmaktadır. Yabancı bankaların finansal piyasada faaliyet göstermeye başlaması, finansal piyasalara yeni teknolojiler ve mali yenilikler getirmesi, bankacılık piyasasında rekabetin artması, mali piyasaların gelişmesine katkı sağlaması ve yabancı banka varlığı sayesinde yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi gibi katkılar sağlaması beklenmektedir. Diğer taraftan yabancı bankaların finansal piyasaları ele geçirme riski, yabancı bankaların farklı amaçları olması durumunda bankacılık sektörüne duyulan güven de azalabilecektir. Yabancı bankaların ülke finans piyasalarına rekabet, uluslararasılaşma ve finansal liberalizasyon teorileri kapsamında yeni müşteri ve pazar imkanlarına ulaşabilmek için giriş yaptıkları bilinmektedir.

Yüksek enflasyonun olduğu durumlarda, tüketimlerin ertelenmesi ve banka ile olan işlemlerin azalması nedeniyle banka karlarında azalışın olması normal karşılanabilecek bir durumdur. Ancak, test sonuçlarında enflasyon ile banka aktif karları arasında da anlamsız ilişki çıktığı görülmüştür. Enflasyon nedeniyle faiz oranlarının artması sonucunda mevduatı bulunan müşteriler, yatırım yapmak yerine vadeli mevduata yatırım yapacaklardır. Mevduatların arttığı

bu ortamda verilen krediler enflasyon ve yüksek faiz nedeniyle azalacaktır. Bu durum karşısında enflasyonun banka aktif karlarına negatif etki etmesi beklenmektedir. Abugamea (2018) tarafından yapılan çalışmada elde ettikleri bulgular ile çalışmamızda elde edilen bulgular birbirini desteklemektedir.

Karlılık ile ilgili olarak ele alınan iki değişken arasında (ROA ve NFM) % 1 düzeyinde 0.231 katsayısı ile anlamlı ve pozitif ilişki olduğu görülmektedir. Net faiz marjındaki %1'lik artış bankaların aktif karlılığı değişkeni üzerinde 0.231'lik bir artışa yol açmaktadır. Net faiz marjının artması durumunda banka aktif karlarında da artış olacaktır. Net faiz marjının artması, bankaların düşük faiz ile fon bulması, bulduğu fonları daha yüksek faiz oranı ile borç vermesinden dolayı daha fazla kâr elde etmesi beklenmektedir. Bu nedenlerden dolayı net faiz marjı ile banka aktif kârlılığı arasında pozitif ilişkinin çıkması olağandır. Net faiz marjı ile banka aktif karlılığı arasında pozitif ve anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Arshad (2012) tarafından yapılan çalışmada elde ettikleri bulgular ile çalışmamızda elde edilen bulgular birbirini desteklemektedir.

Bankalar, ellerindeki fon fazlasına bağlı olarak bu fon fazlasını arz etmek isteyenlerle fon açığı bulunan, fon talep eden aktörlerin buluşma noktasıdır. Finansal sistemin gelişmesi için bankalar vazgeçilmez unsur iken, krediler ve mevduat da bankacılığın gelişmesi için vazgeçilmez unsurlardır. Bankaların içinde buldukları toplumun refahına daha fazla katkıda bulunabilmeleri için ellerindeki kaynakları mümkün olduğunca üretici ve tüketici kesimlere kredi olarak kullandırmaları gerekir (Tuğcu vd., 2013: 3). Banka mevduatları ve banka aktif karlılığı arasında ise anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Gülhan ve Uzunlar (2011) tarafından yapılan çalışmada elde ettikleri bulgular ile çalışmamızda elde edilen bulgular birbirini desteklemektedir.

Ülkelerin bankacılık sisteminde büyüme trendinin devam etmesi halinde ekonomik büyümeye bağlı olarak banka karlarında da artış yaşanması muhtemeldir. Fakat analiz sonucunda ROA ve GDP arasında anlamsız ilişki olduğu tespit edilmiştir. Hachicha ve Amar (2015) tarafından yapılan çalışmada elde ettikleri bulgular ile çalışmamızda elde edilen bulgular birbirini desteklemektedir.

Bankacılık sektörü daha küçük bir aktif büyüklüğe sahip olduğu durumlarda, doğal olarak reel sektör/bankacılık ilişkilerini de zayıflatmaktadır. Bankacılık sektörünün yaşadığı olumsuzlukların reel sektöre, doğrudan ve olumsuz olarak yansımaları muhtemeldir. Alternatif başka fonlama kanallarının mevcut olması halinde (örneğin; özel sektör tahvil piyasası, halka

açılma, vb.) bankacılık sektörü üzerinden yaşanabilecek belirsizliklerin reel sektör/bankacılık ilişkilerini daha az etkilemesi beklenebilir. Yüksek enflasyon ve yüksek faiz nedeni ile kredi piyasasının gelişimi ciddi anlamda olumsuz etkilenebilecektir. Her ne kadar kamu sektörü tarafından piyasalara verilecek destekler (KOSGEB kredileri, istihdam destekleri, kamu bankalarının düşük faizli kredileri vb.) etkili olsa da hem bankacılık sektörünün hem de reel sektörün tedbir almaları gelecekleri için önem taşımaktadır.



## ALTINCI BÖLÜM

### SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Literatürde yabancı bankaların ülke ekonomileri ve ülke bankacılık sistemi üzerindeki etkileri konusunda tam bir görüş birliği sağlanmamıştır. Bazı çalışmalarda yabancı bankaların sağladıkları kârlılık, düşük maliyet, kredi artışı ve istikrar konularında, (European Bank(2017)) ülke bankacılık sektörü üzerinde olumlu etkileri gözlemlenmiştir. Bazı çalışmalarda ise (Gopalan ve Rajan (2017), Clarke, vd. (2001), Erdönmez (2004), Rokhim ve Susanto (2013), Stijn Claessens ve Neeltje Van Horen (2014)) yabancı bankalar artan rekabet, düşük karlılık, sermayenin yurtdışına çıkarılması ve düşük maliyet konularında ülke bankacılık sektörü üzerinde olumsuz etkileri gözlemlenmiştir. Bazı çalışmalarda ise (Aktaş ve Kargın (2007), Ekşi v.d. (2016)) ülke bankacılık sektörü üzerinde etkiye rastlanılmamıştır. Literatürdeki bu farklı bulgular ve BRICS-T ülkelerinin bu konudaki cazibesi araştırmanın temel kaynağı olmuştur.

20. yüzyıl, küreselleşmenin etkilerinin tüm piyasalarda hem ekonomik hem de teknolojik yönden önemli ölçüde görüldüğü bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme ile birlikte yaşanan gelişmeler, toplumsal, kültürel, sosyal ve en önemlisi de ekonomik açıdan toplumları etkileyebilmektedir. Küreselleşme ile birlikte toplumlar arasındaki sosyal ve kültürel farklılıklar azalmış ve dünya, ekonomik anlamda neredeyse tek bir pazar haline gelmiştir. Söz konusu gelişmelerden finansal piyasalarda etkilenmiştir.

Bir ekonomide mali sistem, piyasalar, kurumlar, araçlar ile yasal altyapıdan oluşmakta ve fon fazlası olan iktisadi birimlerle fon ihtiyacı olan iktisadi birimleri karşı karşıya getirmektedir. Mali sistemin gerçekleştirdiği bu fon aktarım işlevi ile tasarruflar, yatırımlara kanalize edilmekte ve böylelikle sermaye stoku büyümektedir. Gelişmiş ekonomilerin mali sistemleri, finansal aracılık işlevlerini gelişmiş teknolojik alt yapılarından dolayı, gelişmekte olan ülkelere göre daha aktif ve verimli kullandıklarını söylemek mümkündür. Mali sistemi tasarrufların aktarılma biçiminden hareketle, kredi piyasası (dolaylı finansman) ve menkul kıymet piyasası (doğrudan finansman) olarak sınıflandırmak mümkündür. Bu çalışmada dolaylı finansman yollarından biri olan bankalar irdelenmiştir.

Finansal piyasaların en önemli aktörünün bankacılık kesimi olduğunu söylemek mümkündür. Bankacılık sektörünün istikrarlı işlemesi, ülkedeki ekonomik performans, istikrar ve gelişmişlik için çok önemli bir rol üstlenmektedir. Küreselleşme ve finansal entegrasyon sürecinde bankacılık sektörü yabancı iştiraklerin artışı ile karşı karşıyadır. Gelecek yıllarda, yabancı bankaların sektör üzerindeki etkilerinin daha da belirgin olacağı öngörülmektedir.

Ülkelerin bankacılık sistemi ve ekonomik kalkınma sistemleri o ülkelerin dinamik olarak gelişmesi için en önemli göstergelerinden biridir. Her ülkedeki bankacılık sistemi, ulusal ve küresel ekonomideki iniş ve çıkışlara yanıt veren ekonomik ve finansal durumunu yansıtmaktadır. Bankacılık sektörünün istikrarlı gelişimi, devletlerin ekonomik istikrarı açısından önemlidir. Bununla beraber, bankacılık sistemini etkileyen ulusal veya küresel krizler, ulusal ekonomilerin büyüme beklentilerini etkileyebilecektir. Bu da ülkelerin zorunlu olarak daha sağlam finansal ve ekonomik bir yapıya sahip olmalarını gerektirecektir. Ekonomik yaşamın merkezinde bulunan, üreticilerin çıkarlarına hizmet eden finansal kurumlar ve bankalar, sanayi-ticaret, tarım ve nüfus arasındaki iletişime aracılık etmektedirler. Bankalar, ülkedeki pazar ilişkilerinin daha da derinleşmesinde ve gelişmesinde büyük rol oynamaktadırlar.

Gelişmiş ekonomilerdeki finansal piyasalar ve finansal araçlardaki çeşitlilik, gelişmekte olan ekonomilerde daha sınırlı olarak bulunmaktadır. Gelişmekte olan ekonomilerde finansal piyasalar, genellikle bankalardan meydana gelmektedir. Bu noktada gelişmekte olan ülkeler için özel sektör kalkınmasının finansmanı görevini bankalar yerine getirmektedir. Bankalar gelişmekte olan ekonomiler için kalkınmanın ve büyümenin en önemli faktörü konumunda bulunmaktadırlar. Daha az gelişmiş ülkelerde, sermayesi ve teknolojisi zayıf olan yerli bankalar ve borç verenler arasında yaşanan rekabet eksikliği, borçlanma maliyetlerinin yüksek olmasına ve birçok firmanın finansmana ulaşımını engellemektedir.

Tüm bu gelişmeler, birçok ülkede bankacılık sektörünü de uluslararasılaşma konusunda zorlamıştır. Bankalar, yabancı bağlı ortaklıklar ve şubeler kurarak veya kurulan yabancı bankaları devralarak uluslararası düzeyde genişleme stratejisi uygulamışlardır. Bankacılık sektörünün uluslararasılaşması, dünya genelinde finansal piyasaların serbestleştirilmesiyle desteklenmiştir. Bankalar, kendi ülkelerindeki müşterilerine uluslararası işlemlerde hizmet vermek için yurtdışındaki faaliyetlerini genişletmek istemişlerdir. Pazar ağının genişlemesi sonrasında, finans piyasalarında giderek artan bir rekabet anlayışı, yerli finansal kurumlarla, yabancı finansal faaliyet alanlarını arttırmak ve potansiyel müşterilere hizmet vermek için yeni pazarlara girmeyi tercih edeceklerdir. Farklı ülke ekonomilerinde yatırımlarını değerlendirmek

isteyen yatırımcıların artmasıyla, ekonomik ve ticari ilişkiler gelişmiş, mal ve sermaye hareketleri hız kazanmıştır. Bu hareketler özellikle gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru yön almıştır.

Yabancı bankaların gelişmekte olan ülke piyasalarına girmesi; gelişmekte olan ülkelerin yerel piyasalarında faaliyet gösteren yerel bankaların daha yüksek bir rekabet düzeyine maruz kalmasına neden olabilecektir. Bununla beraber daha fazla finansal ürün hizmetleri verilmesi, bankacılık hizmetlerinde kaliteyi arttırmaya yönelik çalışmalar yapmayı zorunlu kılmıştır. Bundan dolayı, güçlü ve sağlam bankacılık yapısına sahip yabancı bankaların gelişmekte olan ülke piyasalarında etkin aktörler olduğu ve piyasaya yön verme kabiliyetlerinin geliştiğini söylemek mümkündür. Uluslararası ekonomik ve finansal ilişkilerin en temel aktörlerinden biri olan bankalar dışı açılım hareketi sergileyerek, küreselleşme sürecinde önemli bir rol oynamıştır.

Gelişmekte olan ülkelere doğru kayan yabancı sermayeye paralel olarak, gelişmekte olan ülkelerde de yabancı bankalar, farklı ülkelerin bankacılık sektörüne yönelmiştir. Küresel sermayeli yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerine dâhil olması ile, gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerindeki rekabet düzeyi artmıştır. Bundan dolayı eş zamanlı olarak, bankacılık sektöründeki ürün çeşitliliği çoğalmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin piyasalarına giren yabancı bankalar, yerel bankacılık sektöründeki rekabeti uluslararası boyuta taşımıştır.

Yabancı bankaların faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki müşterilerine, daha üstün teknoloji, daha kaliteli ve ucuz finansal ürünleri sunarak, doğrudan bir verimlilik katkısında buldukları ifade edilmektedir. Yabancı bankalar gelişmekte olan ülkelerdeki piyasalarda rekabetin artması sureti ile yerel bankaları teşvik ederek toplam verimlilik üzerinde de etkili olmaktadır. Yabancı banka girişlerinin bir diğer olumlu etkisi ise, bankacılık piyasasında çalışan işgücünün niteliği üzerinde meydana getirdiği etki şeklinde ifade edilmektedir. Yabancı bankalar yatırım yaptıkları ülkelerde bankacılık konusundaki deneyimlerinden, faaliyette buldukları ülkelerdeki diğer bankalarda yararlanabilmektedir.

Yabancı bankaların ülkeye girmelerinin en önemli olumsuz boyutu olarak; yabancı bankaların finansal piyasalarda rekabeti arttırdıkları için küçük ve ulusal bankaları sıkıntıya düşürebilmesi ifade edilmektedir. Yabancı bankaların sektörün büyük çoğunluğuna hakim olmaları durumunda riski düşük müşterileri ve yabancı firmalarla çalışmak istediklerinden piyasayı olumsuz etkileyebileceklerdir. Yabancı bankaların yerel pazarda bir problemle

karşılaştıklarında hızlı bir biçimde geri çekildikleri, eğer büyük bir paya sahiplerse yerel finansal sistemin kırılma potansiyelini artırabilecekleri ifade edilmektedir. Yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerde varlığını sürdürmesi, yaşanan ekonomik krizlerde önem arz eden bir husustur.

Yabancı bankalar, kendi ülkelerinden, daha düşük maliyet ile avantajlı bir şekilde fon sağlayabilmekte ve bu fonları diğer ülke piyasalarında kullanabilmektedirler. Düşük maliyet ile sağladıkları fonları yüksek faiz oranı ile verdiklerinden, kredi maliyetleri yerel bankalara göre daha düşük olabilmektedir. Böylece, yerli bankaları verimli bir şekilde çalışmaya zorlayabilecek, daha fazla rekabet söz konusu olacaktır. Yabancı sermayeli bankalar, gittikleri ülkelerde en az riskle, yüksek kâr elde etmeyi hedeflemektedirler. Bu nedenle genellikle riski az olan müşterileri tercih ettikleri ifade edilmektedir. Kredi verirken fonların geri ödemelerinde sorun yaşanmayacak müşterileri tercih ettiklerinden, reel sektörün ve bireylerin büyük kısmının yabancı bankalardan gerektiği şekilde faydalanmadığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla yerli bankalara küçük veya riskli müşteri grupları kalmaktadır.

Hem bankacılık sektörünün ülke ekonomileri açısından önemi, hem yabancı bankaların özellikle gelişmekte olan ülkelerde artan yatırımları, hem de yabancı bankalarla ilgili tartışmalar bu konuyu cazip hale getirmektedir. Ancak yabancı bankaların etkileri konusunda bir konsensus sağlanamamıştır. Ülkenin ekonomi politikalarının uygulanmasında kritik bir öneme sahip sektör olan bankacılıkta, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermaye payının son yıllarda artmasına bağlı olarak bu konuda yapılan çalışmalarda artışlar olduğu gözlemlenmektedir.

Yerli ve yabancı tüm bankalar kendilerinden yatırım ve finansman desteği isteyen müşterileri hakkında doğru, yeterli ve detaylı bilgiye sahip olmalıdırlar. Asimetrik bilgi ile ilgili bu durum karşısında, riski azaltmak amacıyla yabancı bankalar, büyük ya da çok uluslu şirketleri tercih edebileceklerdir. Bu nedenle yabancı bankaların girişi, bankacılık sektörünün rekabet etkinliğini etkileyebilmektedir. Söz konusu rekabetçi baskılar yüzünden yerli bankalar masraf, faiz ve diğer gelirlerini düşürerek ayakta kalmaya devam etmektedirler.

Tüm bunlardan hareketle bu çalışmada, gelişmekte olan ülkeler grubunda değerlendirilen BRICS ülkeleri ile Türkiye verilerinden hareketle, yabancı bankaların ülke bankacılık sektörü karlılığı ve reel sektöre verilen krediler üzerinde etkisine yönelik yapılan panel veri analizinde, bağımlı değişken olan bankaların aktif karlılığı ve reel sektöre verilen

krediler ile bağımsız değişkenlerden banka mevduatları, net faiz marjı ve en önemlisi de yabancı bankaların aktifleri arasında anlamlı ilişkiler ortaya çıkmıştır. Yani banka mevduatlarında oluşacak artış ve net faiz marjının daralması ile reel sektöre verilecek kredilerde artış meydana geleceği tespit edilmiştir. Yabancı banka aktiflerinde artış meydana geldiği durumlarda ve net faiz marjının artması durumlarında ise bankaların aktif karlılıklarında artış meydana geleceği analiz sonucunda tespit edilmiştir. İncelenen diğer iki kontrol değişkeni büyüme ve enflasyon her iki model de anlamsız bulunmuştur.

Tüm bunlardan hareketle, net faiz marjını düşürücü ve banka mevduatlarını arttırıcı politika izlenmesi, hem bankacılık sektörüne hem de reel sektöre destek sağlaması noktasında bir çözüm önerisi olabilecektir. Bankacılık sektörüne yabancı girişi, tümüyle karşı taraftan gelebilecek taleplere bırakılmamalı, ülkenin orta ve uzun vadeli çıkarlarıyla uyumlu bir devlet politikası haline getirilmelidir. Reel sektörü destekleyici kredilerin verilmesinde banka ile düzenleyici otoriteler ortaklaşa hareket ederek daha fazla katkı sağlayabilecektir. Banka mevduatlarını arttıracak çalışmalar sonucunda reel sektöre verilen kredilerin arttığı görülmüştür. Yine düzenleyici otoriteler tarafından yapılan düzenlemeler sonucunda kayıt dışı fonların sisteme kazandırılarak reel sektörü ve bankaları destekleyici çalışmalar yapılabilir.

Önceden oluşturulacak ve gerektiğinde yeniden değerlendirilebilecek ve gözden geçirilebilecek politikalarla, yabancı sermayenin bankacılık sistemine getireceği avantajlar ve dezavantajlar dengelenmelidir. Yerli ve yabancı bankalarda bulunan mevduat miktarlarının artması, bu fonların değerlendirilerek daha fazla gelir elde edilmesi bankaların temel hedefleri arasında bulunmaktadır. Bu fonlar, verimli bir şekilde değerlendirilmediği takdirde, bankaya maliyet olarak yansımaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin gelişmelerini tamamlayıp gelişen ülke statüsüne geçebilmeleri için gerekli alt yapı, insan hakları, finans, yatırım ve özgürlükler konusunda çalışmalarını tamamlamaları gerekmektedir. Çalışmayı ilgilendiren finans kısmında bu ülkelerin yeterli fonları sağlayarak yeni yatırım ve istihdam alanları açmalarının faydalı olacağı bilinen bir gerçektir. Özellikle yabancı bankaların ülkelere gelerek döviz girdisi oluşturmasında beklenmektedir.

Politika yapıcılar, bankaların aktif karlılığının artmasına katkı sağlamalarına yardımcı olmak amacıyla net faiz marjının piyasada da kabul edilecek şekilde ayarlanması ve yabancı banka aktiflerinin arttırılmasına destek olacak yasal düzenlemeleri yeniden gözden geçirmelidirler. Ülke ekonomilerinin yaşadığı politik istikrarsızlık ve ekonomik

kırılganlıkların, reel sektör - bankacılık ve kredi ilişkilerine yansımaları muhtemeldir. Reel sektör-bankacılık ilişkisini kesintiye uğratan nedenlerin başında: yüksek faizler, ekonominin kırılganlığından dolayı yaşanan yüksek kredi riski, ekonominin genel güvensizliğinden kaynaklanan fonlama vadelerinin kısalığı sayılabilir. Ekonominin kırılganlığının kalkması ile reel sektörün daha istikrarlı bir noktaya gelmesi ve mudilerin daha uzun vadeli mevduatlara yönelmesi reel sektör bankacılık ilişkisini sağlamlaştıracaktır.

Net faiz marjının düşmesi bankaların, asli fonksiyonu olan aracılık işlevini daha etkin yerine getirmesini sağlayacaktır. Net faiz marjının yüksek olması bankanın karlılığını olumlu etkilemektedir. NFM banka açısından, aktiflerin karlılığı (ROA) ve özkaynak karlılığı (ROE) ile birlikte önemli bir performans göstergesi olarak kabul edilmektedir. Rekabet arttıkça net faiz marjının düşmesi beklenir. Faiz marjının düşmesi aynı zamanda bankaların aracılık fonksiyonunun etkinlik kazandığını da ifade etmektedir. Bu marjın geniş olması hem aracılık etkinliğinin düşmesine, hem reel sektördeki talep ve yatırımların azalmasına, hem de yurtdışındaki rakipler lehine rekabette bir adaletsizlik yaratmaktadır. Aracılık işlevinin etkin olarak yerine getirilmesi ve reel sektörün desteklenmesi hem bankacılık sektörünün kendisinden, hem sektör dışından kaynaklanan aracılık maliyetlerinin düşürülmesiyle mümkündür.

Tüm bunlardan hareketle gelişmekte olan ülkelerde, serbestleşme ile birlikte finansal sektör de büyüme imkânı bulabilecektir. Bu nedenle yabancı bankalar uluslararası bankacılık faaliyetlerine atılmadan önce, yerel bankacılık alanında yaşanabilecek durumları araştırmalı, finansal serbestleşmeyi ve dünyanın farklı bölgelerindeki liberalleşme düzeyini dikkate almalıdırlar. Ülkeye giriş aşamaları, sermaye koyma zorunluluk miktarı, rezerv mevduat ve kar transferi ile ilgili ülke otoritelerinin aldığı kısıtlamalar, yabancı bankaların bu ülkelere yatırım yapmalarını engellemektedir.

Yabancı bankalar uluslararası bankacılık faaliyetlerine atılmadan önce, gidecekleri ülke bankacılık sektörünün olumlu ve olumsuz yönlerini araştırmalı, finansal serbestleşmeyi ve dünyanın farklı bölgelerindeki liberalleşme düzeyini dikkate almalıdırlar. Ülkeye giriş aşamaları, sermaye koyma zorunluluk miktarı, rezerv mevduat ve kar transferleri ile ilgili ülke otoritelerinin aldığı kısıtlamalar, yabancı bankaların bu ülkelere yatırım yapmalarına destek veya engel olabilmektedir.

Bir ülkenin bankacılık sisteminin, yabancı bankaların girişinden fayda sağlayabilmesi için yabancı bankaların olası olumsuz etkilerini tahmin etmeleri faydalı olacaktır. Yabancı banka aktiflerinin artması ile banka karlarında yaşanan artışlar nedeniyle, yabancı sermayeli bankaların, bulunduğu ülkedeki bankacılık sektörüne olumlu bir etkisi olduğu ortaya konulmuştur. Buradan hareketle, gözlemlenen ülkeler özelinde gelişmekte olan tüm ülkelerde bankacılık sektörünün geliştirilmesi amacı ile sektörün, yabancı bankalar tarafından kullanılan alt yapıya ve teknolojiye sahip olmaları gerekmektedir.

Ayrıca kamu tarafından yapılacak teşvikler arasında; yönetmeliklerin kolaylaştırılması, varsa açılış sermaye miktarının yatırımcıları teşvik edici şekilde olması ve vergi yükümlülüklerinin düzenlenmesi vb. öneriler ile başarılı bir sonuca ulaşmak mümkün olabilir. Banka aktif karlarının arttırılabilmesi için, yabancı banka aktiflerinin arttırılması için düzenlemeler yapılmalıdır. Reel sektöre verilen kredi miktarının arttırılabilmesi için, net faiz marjının çok yüksek olmaması sağlanmalı ve banka mevduatlarının arttırılması ve desteklenmesi gerekmektedir. Araştırma bulguları, henüz tam anlamıyla etkilerinin netleşmediği yabancı bankalar konusunda politika yapıcılara (düzenleyici otoritelere) fikir vermesi beklenmektedir.

İleride yapılacak çalışmalarda, gelişmiş ve ya gelişmekte olan ülkeler üzerinde analiz gerçekleştirme veya daha spesifik bir grup üyelerine (AB, G20, vb.) ait verilerin sistemli ve düzenli bir havuzda toplanması sonrasında daha fazla değişkenler ile farklı bir analiz yapılması araştırılabilecek konular arasında bulunmaktadır.

## KAYNAKÇA

- Abugamea, G. (2018). Determinants of Banking Sector Profitability: Empirical Evidence from Palestine. Published in: Journal of Islamic Economics and Finance(JIEF) , Vol. 4, No. 4(1) (2018): pp. 49-67.
- Ağır, H. ve Yıldırım, S. (2015). Türkiye ile BRICS Ekonomilerinin Makroekonomik Performans Karşılaştırması: Betimsel Bir Analiz, KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi / KSU Journal of Social Sciences 12 (2) 2015: 44).
- Akbulak, S. (2008). “Brics Ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin) İle Güney Kore Ekonomilerine Ve Sermaye Piyasalarına İlişkin Temel Göstergeler Ve Kısa Değerlendirmeler”, Sermaye Piyasası Kurumu.
- Akbulak, Y., Kavaklı, E., Tokmak, A.. (2004). Türkiye’de 1980’li Yıllardan Bu Yana Kamu Borçlanma Politikaları Ve Bankacılık Sektörüne Etkileri. Beta Ya.. No. 1516. 1.B.. İstanbul: 2004.
- Akgüç, Ö. (2007), “Türkiye’de Yabancı Bankalar”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 36, Ekim, ss. 6-17.
- Akgüç, Ö. (2015),Finansal Yönetim, Avcil Basım Yayın, İstanbul.
- Akinboade, O., A. ve Kinack, E., C. (2014). Financial Sector Development Indicators and Economic Growth in Cameroon and South Africa, Social Indicators Research, Vol. 115, No. 2 (January 2014), pp. 813-836 (24 pages)
- Aktaş, H. ve Kargın, M. (2007). “Türk Bankacılık Sektöründeki Yabancı Ve Ulusal Bankaların Finansal Oranlar Açısından Karşılaştırılması”, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.Fyönetim Ve Ekonomi Dergisi, Cilt:14 Sayı:2, 31-45.
- Anderson, R. W. ve Kegels, C. (1998). Transition Banking. Financial Development Of Central And Eastern Europe. Clarendon Press. Oxford.
- Angresano, J. (2009). “The State of China’s Economy 2009”, RealWorld Economics Review, Issue No 48.
- Apak, S. (1995). Uluslararası Bankacılık ve Finansal Sistemler, Bilim ve Teknik Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, Nisan 1995.

- Apak, S. ve Aykut, T. (2007). “Bankacılık Kredileri Ve Yabancı Sermaye Yatırımlarının Politik Riske Göre Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği”. Muhasebe Ve Finansman Dergisi. Sayı:33. Ss:31-43.
- Aras, G. (1996). “Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi”. Spk Yayınları. Yayın No: 30, Ankara 1996.
- Arestis, P. (2005). Financial Liberalization And The Relationship Between Finance And Growth. Cepp Working Paper 05/05. University Of Cambridge. P.1-18.
- Arshad, R. (2012). Impact Of Foreign Bank’s Profitability On Domestic Bank’s Earnings İn Brıc. Umeå School Of Business And Economics. Spring Semester 2012, Master Thesis.
- Ataman, E. P. (2004). Finansal Krizler Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankalar. Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi. 51. 21-36.
- Ata, H. A. (2009). “Banka Yabancılaşmasının Türkiye’deki Yerli Ve Yabancı Bankalar Açısından Karşılaştırılması “. Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 23. Sayı: 4. 2009:111.
- ATO (2010), Ulusal Maden Varlığımız Ve Bor Gerçeği, Ankara Ticaret Odası, 2010:127.
- Ayaydın, H. ve Baltacı, N.(2012). Finansal Açıklık, Sermaye Hareketliliği, Tasarruf Ve Yatırım İlişkisi: Brics Ülkeleri Örneği, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 14/2 (2012), S: 51-74.
- Ay, H. (2005). Yatırım Teşviklerinin Sabit Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkisi. Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi. 2(5). 176-180.
- Babuşcu, Ş. ve Hazar, A. (2012). Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermayenin Verimlilik Ve Etkinliğe Etkileri, Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi.
- Balaj, D. (2015). A Comparison of Financial Performance of Domestic and Foreign Banks in Kosovo by Using DuPont Model. Acta Universitatis Danubius. (Economica, 11(6), 71-86.
- Balkaş, K. (2004). Kredi Kavramı Ve Sektör Kredilerine Göre Türkiye’deki Belli Başlı Sektörlerin Analizi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

- Baltacı, N. (2011). Geçiş Ekonomilerinde Yabancı Bankaların Piyasaya Girmesinin Kredi Tahsisine Etkisi: 1995 Sonrası Karşılaştırmalı Bir Analiz, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Baltagi, B. H., (2001), *Econometric Analysis of Panel Data*, Second Edition, John Wiley and Sons New York.
- Baltagi, B. H., (2005), *Econometric Analysis of Panel Data*, Third Edition, John Wiley and Sons New York.
- Barbieri, L. (2005). Panel Unit Root Tests: A Review, *Serie Rossa: Economia – Quaderno N. 43* ottobre 2006.
- Başoğlu, U., Ceylan, A. ve Parasız, İ. (2009). *Finans Teori. Kurum. Uygulama*, Ekin Kitabevi, Bursa.
- BDDK, (2001). Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik.
- BDDK. (2011). “Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler”, Ankara, Sayı 6, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu. Md. 4.
- Beck, T., Demirgüç-Kunt, A. ve Peria, M. (2011). Bank financing for SMEs around the world: drivers, obstacles, business models, and lending practices.
- Beck, T., Fuchs, M., Singer, D. ve Witte, M. (2014). *Making Cross-Border Banking Work For Africa*. Deutsche Gız. Bonn And Eschborn.
- Berk, N. (1990). *Finansal Yönetim*. Bilim Teknik Yayınevi. İstanbul. 1990. S. 145. 17
- Bernanke, B. S. (1992). “Credit İn Macroeconomy”, *Frbn Quarterly Review*, Spring, 50-70.
- Bermanke, B. S. ve Blinder, A. S. (1988). “Credit. Money And Aggregate Demand”, *American Economic Rewiew, Papers And Proceedings* 78, 1988. S. 435 - 439
- Bernanke, B. S. ve Gelbert, M. (1995). Inside the black box: The Credit Channel of Monetary Policy Transmission, *Journal of Economic Perspective*, 9(4), 27-48
- Blair, T. (2006). "Europe İs Falling Behind". *Newsweek*. 02/04/2006
- Boadi, I. (2015). Profitability determinants of the Ghanaian banking sector in ongoing wave of consolidation. *International Journal of Business and Management*, 10(12), 1.
- Breusch, T. ve Pagan, A. (1980) “The Lagrange Multiplier Test and Its Application to Model Specifications in Econometrics” *Reviews of Economics Studies*, 47: 239-253.

- Bumin, M. (2007). *Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Buch, C. ve Lipponer, A. (2004). "Fdi Versus Cross-Border Financial Services: The Globalization Of German Banks." Discussion Paper Series 1: Studies Of The Economic Research Centre No 05/2004. P.851-859.
- Burkhardt, B. (2006). *Banking Law In Russia. Credit Relations With Foreign Banks*".
- Chantapong, S. (2005). *Comparative Study of Domestic and Foreign Bank Performance in Thailand: The Regression Analysis, Economic Change and Restructuring March 2005, Volume 38, Issue 1, pp 63–83*
- Claessens, S., Demirgüç, K. A. ve Huizinga, H. (2001). How Does Foreign Entry Affect Domestic Banking Markets? *Journal Of Banking And Finance*, ss: 891-911.
- Claessens, S. ve Lee, J. K. (2003). "Foreign Banks in Low-Income Countries: Recent Developments and Impacts," in James Hanson, Patrick Honohan and Giovanni Majnoni (Eds.): *Globalization and National Financial Systems*, World Bank: Washington, D.C., Pp. 109-141.
- Claessens, S. ve Horen, V. N. (2008). *Location Decisions of Foreign Banks and Institutional Competitive Advantage*, Claessens, Stijn and van Horen, Neeltje, *Location Decisions of Foreign Banks and Institutional Competitive Advantage*.
- Claessens, S. ve Horen, V. N. (2014). *The Impact of the Global Financial Crisis on Banking Globalization*. Maastricht University, De Nederlandse Bank.
- Claessens, S. Horen, V. (2015). "The Role of Foreign Banks in Trade," mimeo, Federal Reserve Board, Maastricht University, De Nederlandse Bank.
- Clarke, G., Back, T., Groff, A., Keefer, P. ve Walsh, P (2001). *New tools in comparative political economy: The Database of Political Institutions*, *The World Bank Economic Review* 15 (1), 165-176
- Clarke, G., Cull, R. ve Peria, M. (2002). *Foreign bank participation and access to credit across firms in developing countries*, Development Research Group, The World Bank, 1818 H Street NW, MSN MC3-300, Washington, DC 20433, USA
- Clarke, G., Cull, R. ve Peria, M. (2006). "Does Foreign Bank Penetration Reduce Access to Credit in Developing Countries? Evidence from Asking Borrowers," *World Bank Policy Research Working Paper*, No.2716.

- Civcir, İ. (2003). “Türkiye’de Kriz Sonrası Dönemde Kredi Çöküşü”. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi. Ankara 2003
- Coskun, M. (2005). Sermaye Piyasaları. Birlik Ofset Yayıncılık. Anadolu Üniversitesi. 1. Baskı. Eskisehi. 2005.
- Çakar, V. (2003). “ Yabancı Sermayeli Banka Girişleri Ve Ulusal Bankacılık Sektörleri Üzerindeki Etkileri” Uzmanlık Yeterlilik Tezi. 2003:19.
- Çamoğlu, M. S. ve Akıncı, M. (2012). “Türkiye’de Sektörel Banka Kredilerinin Gelişimi: Bir Zaman Serisi Analizi”. Celal Bayar Üniversitesi Yönetim Ve Ekonomi Dergisi. 19(1).
- Dages, B. G., Goldberg, L. ve Kinney, D. (2000). “Foreign And Domestic Bank Participation In Emerging Markets: Lessons From Mexico And Argentina” Federal Reserve Bank Of New York Economic Policy Review. Sayı:6. Cilt:3. Pp:17–35.
- Dalgakıran, Ö. (2013). ”Kitabın Tarihi (History Of Book)”.Türk Kütüphaneciliği 27. 1 (2013) Ss:201.
- Değertekin, E.A. (2008). Rusya Sermaye Piyasası. Sermaye Piyasasında Gündem. Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği. 65. 7-10.
- Değirmen, S. (2011). The Effects Of Foreign Bank Participation On The Turkish Banking System And Crisis. American Sociological Association. 17(2). 515-531.
- Demirguc-Kunt, A. ve Levine, R. (1999). Bank-based and market-based financial systems: cross-country comparison, mimeo, World Bank.
- Denizer, C. (2000). Foreign Bank Entry İn Turkey’s Banking Sector: 1980-1997. World Bank Working Paper. No: 2462.
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (Deik), (2013). Güney Afrika Ülke Bülteni. [Www.Deik.Org.Tr/Konseyicerik/.../Güney\\_Afrika\\_Ülke\\_Bülteni\\_2013.Html](http://www.deik.org.tr/Konseyicerik/.../Güney_Afrika_Ülke_Bülteni_2013.Html).
- Diley, D. (2008). Essentials Of Banking. John Wiley: Sons Inc.
- Dimock, P. (2017). Brics 2017, The Role Of Brics In The World Economy & International Development, Intellectual property rights pertaining to this Report belong to the New Development Bank.
- Doğanay, M. (2003). “Bankacılıkta Kredi Riski Yönetimi”. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Ankara. 2003

- Durgun, Ö. (2007). "Küreselleşme Sürecinde. Finansal Serbestleşmenin Gelişmekte Olan Ülkelere Etkileri". *Mevzuat Dergisi*. Yıl:10. Sayı:111. 2007:4
- EBRD (2009), European Bank for Reconstruction and Development "Annual Report.
- Economistintelligenceunit, (2010). *Business Latin America*. Economist Intelligence Unit Limited. 45.
- Ekşi, İ. H., Taşdemir, A. ve Hacıevliyagil, N. (2016). "Mülkiyet Yapısının Finansal Oranlar Üzerindeki Etkisi: Mevduat Bankalarında Uygulama". *Kastamonu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Nisan 2016. Sayı:12. S:548
- Er, Ş. (2009). "Dinamik Panel Veri Analizi ve Bir Uygulama" İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi
- Erdem, E. (2008). *Para Banka Ve Finansal Sistem*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Erdönmez, P. A. (2004). *Finansal Krizler Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankalar*. T.B.B. Bankacılık Ve Araştırma Grubu. *Bankacılar Dergisi*. 51
- Erlat, H. (2008). *Panel Data: A Selective Survey*, Unpublished Lecture Notes
- Ersoy, E. (2012). *Reel Sektörün Finansmanında Sermaye Piyasalarının Rolü*, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 39, Ocak-Haziran 2012 ss. 69-91
- European Bank for Reconstruction and development (2016-2017). *Transition For All: Equal Opportunities In An Unequal World*.
- Fathi, B.. (2010). *Consequences Of The Foreign Bank İmplantation İn Developing Countries And It İs On The Local Bank Efficiency: Theoretical Analysis And Empirical Tests On International Data*. *International Journal Of Economics & Finance*. Vol 2(5). P. 103-115. [www.ccsenet.org/ijef](http://www.ccsenet.org/ijef).
- Fidanlı, O. ve Şahin A. (2017). "Türkiye’de 2006-2016 Yılları Arasında Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Bankaların Özsermaye Karlılıklarına Etkileri". *Bankacılık Ve Finansal Araştırmalar Dergisi (Bafad)* Yıl:2017 Cilt 4 Sayı:2. S:46
- Focarelli, D. ve Pozzolo, A. F. (2000). "The determinants of cross-border bank shareholdings: an analysis with bank-level data from OECD countries," *Proceedings, Federal Reserve Bank of Chicago*, issue May, pages 199-232.

- Frees, E. W. (2004). *Longitudinal and Panel Data: Analysis and Applications in the Social Sciences*, Cambridge University Press.
- Gelos, R. G. ve Roldos, J. (2002), *Consolidation and Market Structure in Emerging Markets Banking Systems*, International Monetary Fund.
- Goldberg, L. S. (2004). *Financial-Sector Foreign Direct Investment And Host Countries: New And Old Lessons*. Frb Of New York Staff Report. (183).
- Goldman Sachs (2001), “Building Better Global Economic BRICs”, written by Jim O’Neill, Global Economics Paper No: 66, 30th November 2001
- Gopalan, S., ve Rajan, R. S. (2017). Does foreign bank presence affect interest rate pass-through in emerging and developing economies?. *Journal of Macroeconomics*, 54, 373-392.
- Gormley, T. A. (2010). “The Impact of Foreign Bank Entry in Emerging Markets: Evidence from India “, *Journal of Financial Intermediation*, Volume 19, Issue 1, Pages 26-51.
- Gormley, T. A. (2014). Costly Information. Entry. And Credit Access. *Journal Of Economic Theory* 154. 633-667.
- Granville, A. (1999). *The Indian Constitution*, New Delhi, Oxford University Press.
- Grassa, R. ve Gazdar, K. (2014). Financial Development and Economic Growth in GCC Countries: A Comperative Study Between Islamic and Conventional Finance, *International Journal of Social Economics*, 41 (6), 493-514.
- Greene, W.H. (2003). *Econometric Analysis*, International Edition, Pearson EducationInc., 5. Baskı, Bölüm 13.
- Gujarati, D. N. (1999). *Basic Econometrics*, The McGraw-Hill Companies.
- Gujarati, D. N. (2004). *Temel Ekonometri*, Çev: Şenesen, Ü., Şenesen, G.G., Literatür Yayın.
- Gupta, S. P. (2012). *India Vision 2020*, Report of the Committee on, Planning Commission Government of India New Delhi December, 2012:2.
- Gülhan, Ü. ve Uzunlar, E. (2011). Bankacılık Sektöründe Kârlılığı Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörüne Yönelik Bir Uygulama, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2011 15 (1): 341-368
- Güloğlu, B. ve Altunoğlu, E. (2002). “Finansal Serbestleşme Politikaları Ve Finansal Krizler: Latin Amerika. Meksika. Asya Ve Türkiye Krizleri”. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. Sayı:27. Ss:1-28.

- Güloğlu, B. ve İvrendi, M. (2008). "Output Fluctuations: Transitory or Permanent? the Case of Latin America" *Applied Economics Letters*
- Gülsoy, E. (2007). *Arnavutluk Ülke Profili*. T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı. İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi. Ankara.
- Gülmüş, B., Çiftçi, O. (1991). "Krediler". *Garanti Eğitim Merkezi Yayınları*. No 41. İstanbul, 1991, s. 1.
- Günel, M. (2006). *Para Banka Ve Finansal Sistem*. Ankara: Yeni Dönem Yayıncılık.
- Günel, M. (2007). *Para Banka Ve Finansal Sistemler*. 2. Baskı. Yeni Dönem Yayınları, Ankara.
- Günel, M., (2012). *Para Banka ve Finansal Sistem*, Berikan Yayınevi, Ankara.
- Güney, A. (2009). *Banka İşlemleri*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Güngör, M. T. (2011). *Makedonya Ülke Raporu*. T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı. İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi. Ankara.
- Günsoy, B. (2008). "Arnavutluk, Bosna Hersek Ve Makedonya" Geçiş Ekonomileri. Ed: İbrahim. Örnek. Seyhan. Taş Ve Metin. Yıldırım. Ekin Kitap Evi. Bursa. Ss.281-303.
- Haas, R., ve Lelyveld, V. I. (2006). Foreign banks and credit stability in Central and Eastern Europe. A panel data analysis. *Journal of banking & Finance*, 30(7), 1927-1952.
- Hachicha, N. ve Amar, A. B. (2015). Does Islamic Bank Financing Contribute to Economic Growth? The Malaysian Case, *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance Management*, 8 (3), 349-368.
- Hadri, K. (2000). "Testing for Stationarity in Heterogenous Panels" *Econometrics Journal*, 3: 148-161
- Hamadi, H. ve Awdeh, A. (2012). The determinants of bank net interest margin: Evidence from the Lebanese banking sector. *Journal of Money, Investment and Banking*, 23(3), 86-98.
- Hanson, S. G., Kashyap, A.K. ve Jeremy C. S. (2010). "A Macroprudential Approach to Financial Regulation." *Journal of Economic Perspectives*, 25 (1): 3-28.
- Harris, R. ve Sollis, R. (2003). *Applied Time Series: Modelling and Forecasting*, Volume 1. John Wiley and Sons.
- Haselmann, R. (2006). Strategies of foreign banks in transition economies. *Emerging markets review*, 7(4), 283-299.

- Hassan M. K. (2005), "Financial Liberalization and Foreign Bank Entry on İslamic Banking Performance", 12. ERF Conference Paper.
- Hausmann, J. A. (1978), "Specification Tests in Econometrics", *Econometrica*, 46(6):1251-1271.
- Hirst, P. (1996). Thompson Grahame, Küreselleşme Sorgulanıyor, 1996, çev. Çağla Erdem.
- Hinojosa, V. (2011). Bric Banking? Do Your Due Diligence. Article *Financial Executive*. 27(1). P. 16-26.
- Honohan, P. (2004). "Financial Development. Growth And Poverty: How Close İs The Links". World Bank Policy Research Working Paper 3203. P. 2-43.
- Horen, V. N. (2006). Foreign Banking İn Developing Countries; Origin Matters, World Bank, Washington, P. 1-47.
- Hult, T. (2009). The BRIC Countries. *Global Edge Business Review*, V:3, No:4, (Online), <https://globaledge.msu.edu/content/gbr/gbr3-4.pdf>, Date of Access: 15.05.2019.
- Hurn, S. (1990). *Syndicated Loans: A Handbook for Banker and Borrower*, WoodheadFaulkner, Cambridge.
- Im, K., Peseran, S. Ve Shin, Y. (2003). "Testing For Unit Roots in Heterogeneous Panels" *Journal of Econometrics*, Vol.115, No.1.
- IMF (2010). *China's Growth And Intergration İnto The World Economy Prospects And Challenges*. Edited By Eswar Prasad. International Money Fund, Washington Dc. 2004. S.43-44
- IMF (2017). "Bank Ownership: Trends And Implications". Wp/17/60. S:4
- International Labor Office (2009). *Impact Of The Financial Crisis On Finance Sector Workers: Issues Paper For Discussion At The Global Dialogue Forum On The Impact Of The Financial Crisis On Finance Sector Workers*. Geneva: International Labor Office ([Http://Www.İlo.Org](http://www.ilo.org)). P. 1-24.
- Investopedia, (2012). *The Web İnvesting Resource; Financial Liberalization; Www.İnvestopedia.Com*. Retrieved April 22.
- İnançlı, S. Ve Kamacı, A. (2010). Küreselleşme Sürecinde Çin Ekonomisi Ve Türkiye ile Dış Ticaretinin Yapısal Ve Sektörel Analizi, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi Sayı 2 Haziran.

- İşeri, M. ve Uluşan, M. (2007). Ülkemiz Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankaların Yeri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (33), 131-138.
- İZTO (2016). İzmir Ticaret Odası Brezilya Ülke Raporu, Uluslararası İlişkiler Müdürlüğü.
- Kar, M. (2017). Ulusal İstihdam Stratejisi Çalıştayı, Finans Sektörü, İkinci Rapor
- Karahan, Ö. ve Gürbüz, Y. E. (2017). Türkiye’de Bireysel Banka Kredileri Ve Enflasyon İlişkisi, *Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi*, *İcmeb17 Özel Sayısı*
- Karatepe, Y. (2001). İşletmelerde Finansal Yönetim Yüksel Lisans Dersi Notları, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara.
- Karluk, R. (1996). “Uluslararası Ekonomi”, Bilim Ve Teknik Yayınevi, İstanbul.
- Kashyap, A. K. (2014). "Leveraging utilitarian perspective of online shopping to motivate online shoppers", *International Journal of Retail & Distribution Management*
- Kaya, F. (2012). Bankacılık Giriş Ve İlkeleri. Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Kaya, A., Gülhan, Ü. ve Güngör, B. (2012). Türkiye Ekonomisinde Finans Sektörü Ve Reel Sektör Etkileşimi, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 32 Eylül – Ekim 2012 Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi.
- Kılıçbay, A. (1975). “Ekonometrik Metotlar Ve Araştırma”, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Keskiner, A. ve Baldemir, E. (2004). Devalüasyon. Para. Reel Gelir Değişkenlerinin Dış Ticaret Üzerine Etkisinin Panel Veri Yöntemiyle Türkiye İçin İncelenmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt:6. Sayı:4.
- Khan, M. S. ve A. Senhadji (2000). “Threshold Effects in the Relationship Between Inflation and Growth”, *IMF Working Paper*, No. 00/110
- Kim, Y. ve Gray, S. J. (2007). An Assessment Of Alternative Empirical Measures Of Cultural Distance: Evidence From The Republic Of Korea. *Asia Pacific Journal Of Management*. 26(1). P. 55-74.
- Klapper, L., Peria, M. ve Zia, B. (2014). Banking In Developing Nations Of Asia: Changes In Ownership Structure And Lending Over The Financial Crisis. *Oxford Handbook Of Banking. 2nd Edition*. Oxford. Oxford University Press

- Koç, S. (2002). Türkiye’de Kalkınma Bankacılığının Sermaye Piyasasının Oluşumuna Ve Gelişimine Katkıları. Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kosmidou, K., Pasiouras, F. ve Tsaklanganos, A. (2007). Domestic and Multinational Determinants of Foreign Bank Profits: The Case of Greek Banks Operating Abroad , *Journal of Multinational Financial Management*, Volume 17, Issue 1, Pages 1-15.
- Lensink, R. ve Hermes, N. (2004). The Short Term Effects Of Foreign Bank Entry On Domestic Bank Behavior: Does Economic Development Matter? *Journal Of Banking & Finance*, 28 (3), 553-568.
- Levin A., Lin C. F. ve CHU C. (2002). Unit Roots Tests in Panel Data: Asymptotic and Finite Sample Properties, *Journal of Econometrics*, 108: 1-24.
- Levine, R. (1996). Foreign Banks. Financial Development And Economic Growth”.[Http://Www.Econ.Brown.Edu/Fac/Ross\\_Levine/Finance /Rlevine/ Publication / 1996\\_Book\\_Barfield\\_Foreignbank%20%26%20growth.Pdf](http://Www.Econ.Brown.Edu/Fac/Ross_Levine/Finance/Rlevine/Publication/1996_Book_Barfield_Foreignbank%20%26%20growth.Pdf). Pp:224-254. (12/07/2018).
- Levine, R. (2005). Finance And Growth: Theory And Evidence, *Handbook Of Economic Growth*, In: P. Aghion And S. Durlauf. (Ed.). “Handbook Of Economic Growth”. Edition 1. Volume 1. Chapter 12. P. 865-934 Amsterdam.
- Liping, H.(2004). Foreign Banks In China: What Impact Would They Bring About? *China & World Economy* / 50-61. Vol. 12. No. 1.
- Li, W. (2011). Effects Of Foreign Banks Entry On Efficiency Of Chinese Commercial Banks. *Int. Statistical Inst.: Proc. 58th World Statistical Congress. 2011. Dublin (Session Cps008)*
- Lopez, J. A., ve Spiegel, M. M. (2008). 11 Foreign bank lending and bond underwriting in Japan during the lost decade. *China and Asia: Economic and Financial Interactions*, 197.
- Makino, S., Chan, C. M., Isobe, T. ve Beamish, P. W. (2007). Intended And Unintended Termination Of International Joint Ventures. *Strategic Management Journal*. 28(11). P. 1113-1132
- Matyas, L. ve Sevestre, P. (1996), *The Econometrics of Panel Data*, Kluwer Academic Publisher.

- Maurer, M. R. ve Brown, M. (2006). Foreign Bank Ownership and Credit Access: Firm-Level Evidence from 26 Transition Countries. Version: March.
- Mckinnon, R. I. (1988). Financial Liberalisation İn Retrospect: Interest Rate Policies İn Ldcs, İn G. Ranis And T.P. Schultz (Eds.). The State Of Development Economics. Oxford: Basil Blackwell. P. 1-39.
- Morrison, W. M. (2006). China's Economic Conditions, CRS Issue Brief for Congress,
- Muthiah, S. (2011). Madras Miscellany, Westland. S. 933. Isbn 978-93-80032-84-9\_
- Naceur, S. B., ve Goaid, M. (2001). The determinants of the Tunisian deposit banks' performance. Applied Financial Economics, 11(3), 317-319.
- Narin, M. ve Kutluay, D. (2013). "Değişen Küresel Ekonomik Düzen: BRIC, 3G ve N-11 Ülkeleri", Dosya, Ankara Sanayi Odası Yayını, ss. 30-50, Ocak/Şubat
- National Stock Exchange Of India Limited (2009). Indian Securites Market, Volume: Xıı 2009.S.8
- O'Neill, J. ve Stupnytska, A. (2009). The Long-Term Outlook For The Brics And N-11 Post Crisis, Goldman Sachs. Retrieved From [Http://Www2.Goldmansachs.Com/Our-Thinking/Brics/Brics-Reports-Pdfs/Long-Term-Outlook.Pdf](http://www2.goldmansachs.com/our-thinking/brics/brics-reports-pdfs/long-term-outlook.pdf).
- Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA) (2015). Rusya Ülke Raporu, Ss:1-32
- Oxford University Press (2012). The Brics Reports 2012, Published İn India By Oxford University Press, P. 1-39.
- Öker, A. (2007). "Ticari Bankalarda Kredi ve Kredi Riski Yönetimi-Bir Uygulama", Yayınlanmış Doktora Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme ABD Muhasebe-Finansman Bilim Dalı, İstanbul.
- Önal, Y. B. ve Sevimeser, N. C. (2006). Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sistemine Etkileri: Yerli Ve Yabancı Bankaların Etkinlik Analizi, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 2, 2006, s.295-312
- Öncü, M. (2001). "Bankalarda Kredi Portföyleri ve Kredi Riski Yönetimi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Öz, S. (2010). Bric Ülkelerinde Ekonomik Gelişmeler: Neden Ayrı Bir Grup, Tüsiad Ekonomik Araştırma Forumu, Politika Notu, 10-15 Eylül, 1-6.

- Özgen, F. B. (1998). Globalleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerde Finans Piyasaları, Ege Maliye Bölümleri Araştırma Görevlileri Sempozyumu. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 26-28 Kasım/İzmir, Ss:47- 79.
- Özpak, P. (2011). Hırvatistan Ülke Raporu. T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Ankara.
- Özsağır, A. ve Yanar, R. (2008). Romanya, Geçiş Ekonomileri. Ed: İbrahim. Örnek. Seyhan. Taş Ve Metin. Yıldırım. Ekin Kitap Evi. Bursa. Ss.261-280.
- Özsoylu, A. F. ve Algan, N. (2011). Dünya Ekonomisinin Yeni Aktörleri: Brıc- Brezilya. Rusya. Hindistan, Çin; İstanbul Karahankitapevi. S:2
- Pasiouras, F., ve Kosmidou, K. (2007). Factors influencing the profitability of domestic and foreign commercial banks in the European Union. *Research in International Business and Finance*, 21(2), 222-237.
- Pedroni, P. (2004). Critical values for cointegration tests in heterogeneous panels with multiple regressors. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics* 61, 610–670.
- Pehlivan, P., Demirlioğlu, L. ve Yurtseven, H. (2017), “Türkiye’de Bankacılık Faaliyetleri İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Analizi”, V. Anadolu International Conference in Economics, May 11-13, 2017, Eskişehir
- Peek, J. ve Rosengren, E. S. (2000). Implications Of The Globalization Of The Banking Sector: The Latin American Experience, In Conference Series-Federal Reserve Bank Of Boston, Vol. 44. Pp. 145-170.
- Pesaran, H. (2004), “General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels”, Working Paper, No 0435 University of Cambridge.
- Pirili, M. (1996). Finansal Serbestleşme Üzerine, *Ekonomik Bülten*, 15-21 Nisan 1996.
- Poghosyan, T. ve Poghosyan, A. (2010). Foreign Bank Entry. Bank Efficiency And Market Power İn Central And Eastern European Countries. *Economics Of Transition*. 18(3). P. 571-598.
- Raghuram, R. (2008). Komitesi Mali Sektör Reformları Raporu.
- Raharjo, P.G., Hakim, D.B., Manurung, A.H. ve Maulana, T.N.A. (2014), The determinants of bank’s interest margin in Indonesia: An analysis of fixed effect panel regression. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 4(2), 295-308.

- Reichert, U. N. ve Weinhold, D. (2000), “Causality Tests for Cross-Country Panels:New Look At FDI and Economic Growth in Developing Countries”, pp.7.
- Rivard, R. J. ve Thomas, C. R. (1997). The effect of interstate banking on large bank holding company profitability and risk. *Journal of Economics and Business*, 49(1), 61-76.
- Rokhim, R. ve Susanto, A. (2013). The Increase of Foreign Ownership and its Impact on the Performance, Competition and Risk in the Indonesian Banking Industry. *AJBA*, 6(2).
- Rutkauskas, A.V. ve Dudzevičiūte, G. (2005). Foreign capital and credit market development: The case of Lithuania, *Journal of Business Economics and Management*, 6:4, 219-224.
- Russell, M. (2018). Seven economic challenges for Russia Breaking out of stagnation? EPRS European Parliamentary Research Service Author: Martin Russell Members' Research Service PE 625.138 – July 2018
- Sarı, S. (2018). BRICS Ekseninde Bir Karşılaştırma Örneğiolarak Türkiye Ve Güney Afrika, Galatasaray Üniv., SBE, 2018:46.
- Selvi, G. (2010). Türkiye Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Analizi ve Avrupa Birliği Ülkeleri Karşılaştırması, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Finans ve Bankacılık Bilim Dalı, Doktora Tezi
- Sanyal, P. ve Shankar, R. (2011). Ownership, Competition, And Bank Productivity: An Analysis Of Indian Banking In The Post-Reform Period”, *International Review Of Economics And Finance*, 20, 225-247
- Sensarma, R. (2006). Are Foreign Banks Always The Best? Comparison Of State-Owned. Private And Foreign Banks In India. Indian Institute Of Management Lucknow, India, P. 1-19.
- Setyawati, I., Suroso, S., Suryanto, T., & Nurjannah, D. S. (2017). Does financial performance of Islamic banking is better? Panel Data Estimation. *European Research Studies*, 20(2), 592.
- Seval, B. ve Seval, S. (1993). Bankacılıkta Kullanılan Formüller, Oranlar, Analizler, Pamukbank Eğitim Yayınları, No:1, İstanbul, Ss. 88-95.
- Seyidoğlu, H. (2002). Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük. İstanbul: Güzem Can Yayınları.

- Slangen, A. H. L. ve Hennart, J. F. (2008). Do Multinationals Really Prefer To Enter Culturally Distant Countries Through Greenfields Rather Than Through Acquisitions? The Role Of Parent Experience And Subsidiary Autonomy. *Journal Of International Business Studies*. 39(3). P. 472-491.
- Smith, A. K. ve Valderrama, D. (2007). The Composition Of Capital İnflows When Emerging Market Firms Face Financing Constraints, Working Paper 2007-13, Federal Reserve's Banks Of San Francisco, P. 1-26.
- Srivastava, S. K. (2008). "Hindistan'da Bankacılığın Genişlemesi". *The Economics Times*, 7 Haziran 2008, S. 8
- Stiglitz, J. E. (1994). The Role Of The State İn Financial Markets, *The World Bank Economic Review* 7 (Suppl 1). 19-52.
- Simanovskiy, A., Morozov, A., Sinyakov, A. ve Porshakov, M. M. (2018). Mikhail Bezdudniy, The 2008–2017 Decade İn The Russian Banking Sector: Trends And Factors, The Central Bank Of The Russian Federation, Working Paper Series, 2018: 5.
- Şahin, A. ve Doğukanlı, H. (2014). Yabancı Bankaların KOBİ Kredilerine Etkileri: Türkiye İçin Bir İnceleme, BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar, Cilt: 8, Sayı: 2.
- Şahözkan, B. C. (2003). Banka Birleşmeleri, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No:233.
- Şen, E., Sönmez, A. ve Karabayır, C. (2008). Brezilya Yerinde Pazar Araştırması, Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracat Geliştirme Etüt Merkezi, Ankara.
- Takan, M. (2006). Bankacılık, Nobel Yayın Dağıtım, 2001, Aktaran: Sinem Uçarkaya, Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü, Yayınlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, T.C. Merkez Bankası, Bankacılık Ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, Mart 2006, S. 59.
- Tassel, E. V. ve Vishwasrao, S. (2007). Asymmetric information and the mode of entry in foreign credit markets, *Journal of Banking & Finance* Volume 31, Issue 12, December 2007, Pages 3742-3760.
- Taşkın, F. D. (2011). Türkiye'de ticari bankaların performansını etkileyen faktörler. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 11(2), 289-298.
- Tatoğlu, F. Y. (2016). Various Approaches for the Estimation of the Three-Dimensional Fixed and Random Effect Models, *urasian Academy of Sciences Eurasian Econometrics, Statistics & Emprical Economics Journal*, Volume:5, S: 60- 70

- TBB Araştırma Grubu (2005). Türkiye’de Yabancı Bankalar, Bankacılar Dergisi, Sayı:52.
- TBB (2018). Bankalarımız 2017, Yayın No: 327, Mayıs 2018.
- Teker, S. ve Bilal, Ö. (2012). Sermaye Piyasaları Yapısal Karşılaştırması: Gelişmiş. Gelişmekte Olan Ülkeler Ve Türkiye. Muhasebe Ve Finans Dergisi. Temmuz. 2-10.
- Tekirdağ, A. (2009). Türkiye’de Bireysel Kredi Artışı Ve Risk Analizi, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık Ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara
- Temiz, D. ve Korkmaz, S. (2007). Türkiye’de Sağlık Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1965-2005, TuİK 16’ncı İstatistik Araştırmaları Sempozyumu, Ankara, 266-278.
- Thussu, D. (2018). In Focus: Building On Brics: Belt And Road Initiative And A New Global Communication Order? Brı: Bridging Or Breaking Brics?, Global Media And China 2018, Vol. 3(2) 117–122.
- TİM (2006). Çin Ülke Analizi. Tim Ülke Analizi Serisi No: 3, Haziran, S. 33.
- Tsuru, K. (2000). Finance and Growth: Some Theoretical Considerations and a Review of the Empirical Literature. OECD Economics Department Working Papers, 228, s.1-54.
- Tuğcu, C. T., Erdem, E. ve Çelik, F. (2013). Bankalarda Kredi Yönetimi, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2531.
- Tunay, B. (2005), Finansal Sistem Yapısı, İşleyişi, Yönetim ve Ekonomisi, Birsen Yayınları, İstanbul.
- Turan, Z. (2010). Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Banka Girişlerinin Etkileri ve Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Payları, Cag University Journal of Social Sciences, 7(2), December 2010.
- Turgut, S. (1999). Ticari Bankalarda Kurumsal Kredilerin Pazarlanması, Türkiye’de Çok Şubeli Bankalarda Bir Uygulama. Akdeniz Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya.
- Türkay, K. (2016). Bıst 100 Endeksi İle Brics Ve Mıst Ülkeleri Borsa Endeksleri Arasındaki Uzun Vadeli İlişkinin İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi. Y.L. Tezi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2012). TCMB Bülten, Korza Yayıncılık, Ankara.

- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2014). İstatistik Genel Müdürlüğü Reel Sektör Verileri Müdürlüğü, Sektör Bilançoları (2011-2013) Değerlendirme Raporu, Statistik Genel Müdürlüğü Reel Sektör Verileri Müdürlüğü, 2014:22
- Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Aracı Banka Kredileri Müdürlüğü, (1997). “Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Sevk Öncesi İhracat Kredileri Uygulama Esasları”, Ankara.
- Türkoğlu, M. (1998). Brezilya Ülke Profili. İstanbul Ticaret Odası. 34. 9-11.
- TÜSİAD Yayınları (2001). “Sektörel Durum Analizi. Sorunlar Ve Çözüm Önerileri”, Tüsiad Yayınları. No: 3. İstanbul. 2001
- TÜSİAD (2005). Türk Sermaye Piyasalarının Gelişimine Yönelik Öneriler, Yayın No: TÜSİAD-T/2005-02/391, İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları.
- TÜSİAD (2005). Bankacılık Ve Reel Sektör İlişkilerinin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler Raporu.
- Ural, M. (2003). “Finansal Krizler ve Türkiye”, D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi, C.18 S.1, s.11-28
- Urdapilleta, E. (2009). Banking in Brazil: Structure, Performance, Drivers, and Policy Implications, The World Bank Policy Research Working Paper WPS4809
- Uygur, E. (2001). Ekonometride Yöntem Ve Uygulama, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Ünver, M. (2012). Geçiş Ekonomilerinde Sektörel Büyüme Ve Sektörel İstihdamın Yabancı Banka Girişlerine Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Uygulama (1990-2010), Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi
- Verardi, V. ve Croux, C. (2009). Robust regression in Stata. *Stata Journal*, 9(3), 439-453.
- Verbeek, M. (2004). A Guide to Modern Econometrics, John Wiley&Sons Ltd.: Second Edition.
- Vurucu, M. ve Arı, M. U. (2017). Güncel Gelişmeler Işığında Bankacılık Ürün ve Hizmetleri, Seçkin Yayınları, 2. Baskı.
- Weller, C. E. (2000). Financial liberalization, multinational banks and credit supply: the case of Poland. *International Review of Applied Economics*, 14(2), 193-211.
- Weller, C. E. ve Scher, M. (2001). Multinational bank credit in less industrialized economies. *Journal of International Business Studies*, 32(4), 833-851.

Wooldridge, M. J. (2002), “Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data,”  
Cambridge: The MIT Press.

Yağcılar, G. G. (2010). Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi. Süleyman  
Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Isparta.

Yağcılar, G. G. (2011) Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi. Bddk Yayınları  
No:10, Ankara, S. 5.

Yılmaz, B. ve Kerim, B. (2004). Banka Ve Sigorta Muhasebesi, Anadolu Üniversitesi  
Yayınları, Eskişehir, S.84-86

Yu-feng, Z. (2010). The Transformation of China’s Economic and Government Functions, Feb.  
Volume 9, No:2 (Serial No:80 ).

### **İnternet kaynakları:**

<https://www.export.gov/article?id=Brazil-Banking-Systems>

<https://data.worldbank.org/indicator/FR.INR.RINR?end=2016&locations=AM&start=2005>

<https://data.worldbank.org/indicator/FB.BNK.CAPA.ZS>

<http://www.bcb.gov.br/pec/Indeco/Ingl/indecoi.asp>

<https://stats.bis.org/statx/srs/table/f1.2>

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>

<https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS>

<https://datacatalog.worldbank.org/dataset/global-financial-development>

<http://data.imf.org/regular.aspx?key=61404590>

<https://data.worldbank.org/indicator/FB.BNK.CAPA.ZS>

<https://data.worldbank.org/indicator/FS.AST.DOMS.GD.ZS>

<https://www.emis.com/php/macro/cross-country-comparison>

<https://www.ceicdata.com/en/indicator/turkey/consumer-price-index-cpi-growth>

<https://www.emis.com/php/industries/statistics/charts?indu=522&series=1098211>

<https://www.tbb.org.tr/en/banks-and-banking-sector-information/statistical-reports/20>

<https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/cn/pdf/en/2017/08/2017-mainland-china-banking-survey.pdf> 2017

<https://www.ceicdata.com/en/indicator/russia/liquid-assets-ratio>

[https://www.prudentialauthority.co.za/Lists/News%20and%20Publications/Attachments/8076/12%20December\(1\)%202017.pdf](https://www.prudentialauthority.co.za/Lists/News%20and%20Publications/Attachments/8076/12%20December(1)%202017.pdf)

<https://rbidocs.rbi.org.in/rdocs/Publications/PDFs/APB30091213F.pdf>

<https://dbie.rbi.org.in/DBIE/dbie.rbi?site=publications#!9>

[http://www.imf.org/external/datamapper/NGDP\\_RPCH@WEO/BRA/IND/ZAF/TUR/RUS/CHN](http://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/BRA/IND/ZAF/TUR/RUS/CHN)

<http://www.bcb.gov.br/pec/Indeco/Port/indeco.asp>

<http://stats.bis.org/statx/srs/table/j?m=C>

<http://data.imf.org/regular.aspx?key=61545868>

<http://data.imf.org/regular.aspx?key=61545861>

<https://tradingeconomics.com/countries>

<http://www.bcb.gov.br/pom/spb/estatistica/port/EstatisticasRedBook2015.pdf>

<https://www.bis.org/cpmi/publ/d172.pdf>

<https://www.statista.com/statistics/277986/total-assets-of-foreign-banks-in-china/>

<http://www.cbr.ru/analytics/?PrtId=bnksyst>

<https://www.statista.com/statistics/421327/banks-assets-brazil/>

<http://data.imf.org/regular.aspx?key=61404590>

<http://stats.bis.org/statx/srs/table/A6.1?c=BR&p=>

<http://stats.bis.org/statx/srs/table/B4?c=BR&p=>

<http://stats.bis.org/statx/srs/table/e1>

<https://data.worldbank.org/indicator/FB.BNK.CAPA.ZS>

[http://www.banki.ru/banks/ratings/?BANK\\_ID=322&IS\\_SHOW\\_GROUP=0&IS\\_SHOW\\_LIABILITIES=0&date1=2017-12-01&date2=2017-01-01&LANG=en](http://www.banki.ru/banks/ratings/?BANK_ID=322&IS_SHOW_GROUP=0&IS_SHOW_LIABILITIES=0&date1=2017-12-01&date2=2017-01-01&LANG=en)

<https://internationalbanker.com/banking/indias-banking-and-insurance-sectors/>

<http://www.oecd.org/dataoecd>

<http://data.worldbank.org/indicator>

<http://stats.oecd.org/>

<http://tuikapp.tuik.gov.tr>

<http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html>

<https://www.rt.com/business/china-brics-greece-growth-949/>

[http://cuts-international.org/BRICS-TERN/pdf/BRICS\\_and\\_the\\_World\\_Order-A\\_Beginners\\_Guide.pdf](http://cuts-international.org/BRICS-TERN/pdf/BRICS_and_the_World_Order-A_Beginners_Guide.pdf)

<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/cin-halk-cumhuriyeti.htm>  
([www.hindistankonsoloslugu.com](http://www.hindistankonsoloslugu.com)).

([www.fortuney.com](http://www.fortuney.com));

[http://www.africanbusinesslife.com/guney-afrika.SD\\_21.html](http://www.africanbusinesslife.com/guney-afrika.SD_21.html)

<http://www.invest.gov.tr/TR/INVESTMENTGUIDE/INVESTORSGUIDE/Pages/FDIinTurkey.aspx>

T.C. cumhurbaşkanlığı yatırım ofisi: <http://www.invest.gov.tr>

[www.tcmb.gov.tr](http://www.tcmb.gov.tr)

[www.tbb.gen.tr](http://www.tbb.gen.tr)

<https://www.tetsiad.org/files/raporlar/rusya.pdf>

<https://www.export.gov/article?id=Brazil-Banking-Systems>

<http://www.itau.com>.

<https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-006-8837>

The Brazilian Stock Exchange-More Professional and More Open to Foreign Investors

<http://www.wharton.universia.net/index.cfm?fa=viewfeature&id=1435&language=english>

[http://www.oka.org.tr/Documents/Rusya\\_Ulke\\_Raporu.pdf](http://www.oka.org.tr/Documents/Rusya_Ulke_Raporu.pdf) e.t:06.12.2018

<https://www.greatbuyz.com/blog/best-international-banks-in-india/>

<http://www.southafrica.info/business/economy/sectors/financial.htm#.VVhmuJftmko>  
e.t:17.05.2018

<https://www.export.gov/article?id=South-Africa-banking-systems>. 07.12.2018

<https://www.banking.org.za/consumer-information/conventional-banking>

<http://countrystudies.us/south-africa/70.htm>

[https://www.webcitation.org/65yDPwdN3?url=http://www.transactionservices.citigroup.com/transactionservices/home/about\\_us/articles/archive/2009/docs/Citi\\_CountryProfile\\_SouthAfrica.pdf](https://www.webcitation.org/65yDPwdN3?url=http://www.transactionservices.citigroup.com/transactionservices/home/about_us/articles/archive/2009/docs/Citi_CountryProfile_SouthAfrica.pdf)

<http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-20152016/economies/#indexId=GCI&economy=ZAF>

<https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/bra/>

<https://www.investopedia.com/articles/investing/012416/3-economic-challenges-russia-faces-2016.asp>

<http://www.mta.gov.tr/v3.0/muze/yeralti-kaynaklari>

<https://katilimfinansdergisi.com.tr/zengin-kaynaklari-ile-guney-afrika/>

[Http://Www.OpenDemocracy.Net](http://Www.OpenDemocracy.Net) (The Russian Banking System: Between The Market And The State

[https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat\\_0001.pdf](https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0001.pdf)

<https://www.ineteconomics.org/perspectives/blog/the-growing-brics-economies-an-inet-series>

<https://en.wikipedia.org/wiki/China>

([www.worldbank.org](http://www.worldbank.org)).

([www.eib.org](http://www.eib.org)).

([www.isdb.org](http://www.isdb.org)).